

Äitiyden sääntely

Äitiyslakityöryhmän mietintö

MIETINTÖJÄ JA LAUSUNTOJA
BETÄNKANDEN OCH UTLÅTANDEN

Äitiyden sääntely

Äitiyslakityöryhmän mietintö

13.11.2014

Julkaisun nimi	Äitiyden sääntely		
Tekijä	Äitiyslakityöryhmä Puheenjohtaja: Salla Silvola Sihteeri: Laura Määttänen		
Oikeusministeriön julkaisu	50/2014 Mietintöjä ja lausuntoja		
OSKARI numero	OM 15/41/2014	HARE numero	OM014:00/2014
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (nid.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (nid.)	978-952-259-410-5	ISBN (PDF)	978-952-259-411-2
URN	URN:ISBN:978-952-259-411-2		
Pysyvä osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-411-2		
Asia- ja avainsanat	Äitiys, äitiyden selvittäminen, äitiyden tunnustaminen, äitiyden vahvistaminen, äitiyden kumoaminen, perheoikeus, äitiyslaki		
Tiivistelmä	<p>Mietinnössä ehdotetaan äitiyslain säätämistä ja eräiden äitiyskysymyksiin liittyvien lakien muuttamista.</p> <p>Ehdotetussa äitiyslaissa on säännökset äitiyden määräytymisestä. Laissa ehdotetaan säädettäväksi, että lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Lisäksi laissa on säännökset lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin äitiyden vahvistamisesta silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla.</p> <p>Työryhmä ehdottaa lisäksi hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamista siten, että naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.</p> <p>Ehdotetun äitiyslain säännökset vastaavat muilta osin pitkälti eduskunnan käsiteltävänä olevan isyyslakiehdotuksen (HE 91/2014 vp) säännöksiä.</p>		

PRESENTATIONSBLAD

13.11.2014

Publikationens titel	Reglering av moderskap		
Författare	Arbetsgruppen för beredning av en moderskapslag Ordförande: Salla Silvola Sekreterare: Laura Määttänen		
Justitieministeriets publikation	50/2014 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 15/41/2014	HARE nummer	OM014:00/2014
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-259-410-5	ISBN (PDF)	978-952-259-411-2
URN	URN:ISBN:978-952-259-411-2		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-411-2		
Sak- och nyckelord	Moderskap, moderskapsutredning, erkännande av moderskap, fastställande av moderskap, upphävande av moderskap, familjerätt, moderskapslag		
Referat	<p>I betänkandet föreslås det att det stiftas en moderskapslag och att vissa lagar med anknytning till moderskapsfrågor ska ändras.</p> <p>Den föreslagna moderskapslagen innehåller bestämmelser om hur moderskap bestäms. I lagen föreslås bli föreskrivet att ett barns mor är den som har fött barnet. Lagen innehåller dessutom bestämmelser om fastställande av moderskap för en kvinnlig partner till den mor som har fött barnet när paret har skaffat barnet tillsammans genom assisterad befruktning.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår också att lagen om assisterad befruktning ändras så att kvinnor har möjlighet att få assisterad befruktning tillsammans.</p> <p>Bestämmelserna i den föreslagna moderskapslagen motsvarar till övriga delar i stor utsträckning bestämmelserna i förslaget till faderskapslag (RP 91/2014 rd) som är under behandling i riksdagen.</p>		

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 10 päivänä heinäkuuta 2014 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen äitiyttä koskevaksi sääntelyksi. Työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotus naisparille syntyvän lapsen oikeudellisen vanhemmuuden vahvistamistavasta ja tähän liitettävistä edellytyksistä. Lisäksi työryhmän tuli valmistella ehdotus äitiyden määräytymistä koskeviksi perussäännöksiksi, kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset mukaan lukien. Työryhmän työn perustana oli isyyslain uudistamistyöryhmän mietintö (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 56/2013) ja siitä annettu lausuntopalaute. Ehdotus tuli laatia hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi alkoi 1. elokuuta ja päättyi 31. lokakuuta 2014.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin lainsäädäntöneuvos Salla Silvola oikeusministeriöstä ja jäseniksi lainsäädäntöneuvos Laura Määttänen oikeusministeriöstä, hovioikeudenneuvos Tuomo Antila Helsingin hovioikeudesta ja toiminnanjohtaja Juha Jämsä Sateenkaariperheet ry:stä. Professori Markku Helin Turun yliopistosta nimitettiin työryhmän pysyväksi asiantuntijaksi. Työryhmän jäsen Laura Määttänen toimi samalla työryhmän sihteerinä.

Työryhmä on kokoontunut 13 kertaa. Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti kuullut työskentelynsä aikana valtionvarainministeriötä sekä sosiaali- ja terveysministeriötä. Lisäksi työryhmä on kuullut Väestörekisterikeskusta ja Kansaneläkelaitosta.

Työryhmä ehdottaa, että säädetään äitiyslaki ja muutetaan eräitä äitiyskysymyksiin läheisesti liittyviä lakeja. Ehdotetussa äitiyslaissa on säännökset äitiyden määräytymisestä. Lisäksi laissa on säännökset lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin äitiyden vahvistamisesta silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla. Samalla työryhmä ehdottaa hedelmöityshoidoista annettua lakia muutettavaksi siten, että jatkossa naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä. Ehdotetun äitiyslain säännökset vastaavat muilta osin pitkälti eduskunnan käsiteltävänä olevan isyyslakiehdotuksen säännöksiä.

Poikkeuksellisen lyhyen toimikautensa puitteissa työryhmän ei ollut mahdollista valmistella kaikkia äitiyslain muuhun lainsäädäntöön edellyttämiä seurannaismuutoksia. Muutostarpeita liittyy etenkin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvaan etuuslainsäädäntöön, kuten sairausvakuutuslakiin. Nämä muutokset jäävät tehtäväksi esityksen jatkovalmistelussa.

Työryhmä haluaa lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että naisparit hankkivat usein lapsia muilla menetelmillä kuin järjestetyn terveydenhuollon piirissä, koska yksityisillä klinikoilla annettavat hedelmöityshoidot ovat kalliita. Nämä menetelmät voivat kuitenkin johtaa epävarmuuteen sekä lapsen että hänen vanhempiansa oikeudellisessa asemassa. Työryhmä pitää siksi tärkeänä, että naispareille annettavat hedelmöityshoidot saatettaisiin julkisen terveydenhuollon piiriin.

Mietintöön liittyy Juha Jämsän eriävä mielipide.

Saatuana työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa kunnioittavasti mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 13 päivänä marraskuuta 2014

Salla Silvola

Laura Määttä

Tuomo Antila

Juha Jämsä

Markku Helin

SISÄLLYS

SISÄLLYS	9
ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	11
YLEISPERUSTELUT	12
1 NYKYTILA	12
1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö sekä nykytilan arviointi	12
1.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö	14
2 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	15
3 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	18
3.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset	18
3.1.1 Vaikutukset lapsiin	18
3.1.2 Vaikutukset yhdenvertaisuuteen	18
3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	19
3.2.1 Vaikutukset kunnallisten viranomaisten toimintaan	19
3.2.2 Vaikutukset valtion viranomaisten toimintaan	20
3.3 Taloudelliset vaikutukset	20
3.3.1 Vaikutukset kunnallistalouteen	20
3.3.2 Vaikutukset valtion talouteen	20
3.3.3 Vaikutukset kotitalouksien asemaan	21
4 ASIAN VALMISTELU	22
4.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	22
4.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	23
5 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	24
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	25
6 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	25
6.1 Äitiyslaki	25
6.2 Laki hedelmöityshoidoista	60
6.3 Oikeudenkäymiskaari	61
6.4 Laki lapsen elatuksesta	62
6.5 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	63

6.6 Perintökaari	63
6.7 Elatustukilaki	64
7 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET	65
8 VOIMAANTULO	66
9 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	66
LAKIEHDOTUKSET	68
RINNAKKAISTEKSTIT	87
LAGFÖRSLAG	97
ERIÄVÄ MIELIPIDE	116

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi äitiyslaki. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi tarvittavat seurannaismuutokset hedelmöityshoidoista annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen, lapsen elatuksesta annettuun lakiin, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, perintökaareen ja elatustukilakiin.

Ehdotetussa äitiyslaissa on säännökset äitiyden määräytymisestä. Tavanomaisoikeudellinen periaate, jonka mukaan lapsen synnyttäjä on lapsen äiti, ehdotetaan otettavaksi lakiin. Lisäksi ehdotetaan, että lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen äidin ohella lapsen äiti silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla. Äitiys vahvistetaan tällöin samalla tavoin kuin isyys, toisin sanoen joko tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Menettely korvaa näissä tapauksissa perheensisäisen adoption. Hedelmöityshoidoista annettua lakia muutetaan samalla siten, että jatkossa naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.

Ehdotus sisältää myös äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.

Ehdotetun äitiyslain säännökset äitiyden selvittämisestä, tunnustamisesta, vahvistamisesta, kumoamisesta sekä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista kysymyksistä vastaavat pitkälti eduskunnan käsiteltävänä olevan isyyslakiehdotuksen säännöksiä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2015 1. lisätalousarvioesitykseen.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samanaikaisesti eduskunnan käsiteltävänä olevan isyyslain kanssa.

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö sekä nykytilan arviointi

Äitiyden määräytymisestä ei nykyisin ole laissa säännöksiä. Vakiintuneesti katsotaan kuitenkin, että nainen, joka synnyttää lapsen, on lapsen oikeudellinen äiti. Tämä lähtökohta johtaa valtaosassa tapauksia siihen, että lapsen oikeudellinen äiti on myös hänen geneettinen äitinsä. Lapsen synnyttäneitä henkilöä pidetään äitinä myös siinä tapauksessa, että lapsi syntyy hedelmöityshoidon tuloksena ja hoidossa on käytetty luovutettua munasolua.

Kun kyse on lapsen synnyttäneestä henkilöstä, äitiyttä koskevien perussäännösten puuttumisesta on toistaiseksi aiheutunut erittäin harvoin ongelmia käytännössä. Kirjoitetun sääntelyn puuttuessa tuomioistuimet ovat tukeutuneet vahvistuskannetta koskeviin yleisiin prosessioikeudellisiin periaatteisiin äitiyden vahvistamiseksi.

Äitiyden määräytymistä koskevien säännösten puuttuminen on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi etenkin tilanteissa, jossa naisparille syntyy hedelmöityshoidolla alkunsa saanut lapsi. Näissä tilanteissa on katsottu olevan tarve sääntelylle, jonka mukaan naisparille syntyvän lapsen oikeudellinen suhde voidaan vahvistaa suhteessa synnyttävän äidin kumppaniin.

Hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) sanamuoto ei tunne tilannetta, jossa hedelmöityshoitoja annetaan naisparille, mutta ilmiö on käytännössä hyvin yleinen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen esittämän arvion mukaan hedelmöityshoitoja annetaan vuosittain noin 160 naisparille. Lapsen oikeusturvan kannalta ongelmallisina on pidetty erityisesti tilanteita, joissa naispari hakeutuu yhdessä hedelmöityshoitoihin, mutta lapsen äidin kumppanin vanhemmuutta ei voida vahvistaa hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella. Mainituissa tilanteissa joudutaan turvautumaan perheen sisäiseen adoptioon, jossa lapsen synnyttäneen naisen puoliso adoptoi toisen osapuolen biologisen lapsen. Tällöin lasta pidetään puolisojen yhteisenä lapsena. Perheen sisäinen adoptio on kuitenkin mahdollista ainoastaan parisuhteensa rekisteröineille pareille. Tilastokeskukselta saadun tiedon mukaan rekisteröidyssä parisuhteessa olevien perheen sisäisten adoptioiden lukumäärä vuonna 2013 oli 101. Perheen sisäisen adoption prosessi on työläs ja aikaa vievä, minkä vuoksi lapsen edun toteutuminen saattaa vaarantua. Myös yhteiskunnan resursseja kuluu adoptioevonnan ja tuomioistuinten kuluina.

Perheeseen syntyvän lapsen edun mukaista on, että hänen juridinen asemansa vahvistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nykytilanteessa ongelmia aiheutuu, jos naispari eroaa tai lapsen synnyttänyt äiti kuolee ennen kuin toisen äidin vanhemmuus on vahvistettu perheen sisäisellä adoptiolla. Naisparin vanhemmuuden sääntelyä puoltaa myös samaa ja eri sukupuolta olevien avoparien yhdenvertainen kohtelu. Jos samaa sukupuolta oleva pari ei ole rekisteröinyt parisuhdettaan, parin ei ole mahdollista jakaa vanhemmuutta perheen sisäisen adoption kautta. Vanhemmuuden jakaminen perheen sisäisen adoption kautta ei ole mahdollista myöskään eri sukupuolta olevalle avoparille. Eri sukupuolta olevalle avoparille voidaan kuitenkin antaa hedelmöityshoitoa yhdessä, jolloin hedelmöityshoitoihin suostumuksensa antaneen miehen isyys voidaan vahvistaa tunnustamisen tai tuomioistuimen päätöksen perusteella, vaikka lapsi olisi saanut alkunsa luovutetuilla siittiöillä. Jos avoliiton osapuolet ovat samaa sukupuolta, heitä ei nykyisin hoideta parina, vaan hedelmöityshoitoa annetaan synnyttävälle osapuolelle yksin. Lapsen äidin naispuolista avopuolisoa ei myöskään nykyisin voida vahvistaa lapsen vanhemmaksi, ellei pari rekisteröi parisuhdettaan. Jos hedelmöityshoitojen yhteydessä käytetään sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja ei ole suostunut isyyden vahvistamiseen, on lapsella tällaisissa tilanteissa lähtökohtaisesti vain yksi oikeudellinen vanhempi

Lapsen etu puoltaa sitä, että lapsen äidin naispuolinen avopuoliso voitaisiin vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi, jos naispari on hankkinut lapsen yhteisymmärryksessä hedelmöityshoidoilla eikä siittiöiden luovuttajaa voida vahvistaa lapsen isäksi. Tällaisissa tilanteissa naispuolisen avoparin ei-synnyttävä osapuoli tulisi voida vahvistaa lapsen vanhemmaksi hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella. Sääntely mahdollistaisi lapsen sosiaalisen siteen vahvistamisen hänen tosiasialliseen vanhempaansa. Lapsella olisi tällöin kaksi oikeudellista ja elatusvelvollista vanhempaa vanhemmuuden vahvistamis päätöksestä alkaen.

Yleisen kansainvälistymisen vuoksi äitiyttä koskevien kansainvälisyksityisoikeudellisten kysymysten sääntelyn tarve on lisääntynyt. Myös äitiyttä koskevien aineellisten lakien väliset erot ovat kasvaneet. Esimerkiksi vastaus siihen, ovatko sijaissynnytysjärjestelyt sallittuja, vaihtelee maittain. Sijaissynnytyksellä tarkoitetaan järjestelyä, jossa nainen synnyttää lapsen siten, että tarkoituksena on luovuttaa lapsi synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai pariskunnan kasvatettavaksi. Suomen lainsäädännössä sijaissynnytysjärjestelyt ovat kiellettyjä.

Suomessa ei kuitenkaan ole äitiyttä koskevia kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä. Siten on epäselvää, mitä lakia olisi sovellettava arvioitaessa tietyn henkilön äitiyttä suoraan lain nojalla tai millä edellytyksillä ulkomainen äitiyttä koskeva päätös tunnustetaan Suomessa. Erityisesti epäselvää on, kuinka äitiyttä tulisi arvioida silloin, kun kyse on ulkomailla toteutetusta sijaissynnytysjärjestelystä. Oikeudellinen tilanne selkiytyisi, jos lakiin otettaisiin säännökset sovellettavasta laista, kun on kysymys äitiyden määräytymisestä suoraan lain perusteella ja ulkomaisten äitiyttä koskevien päätösten tunnustamisesta.

1.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Vanhemmuuden määräytymistä koskevaa kansainvälistä sääntelyä on nykyisin hyvin vähän, sillä perhe-elämää koskevat kysymykset perustuvat pitkälti kansallisesti määriteltyihin arvopohjaisiin ratkaisuihin. Perhe-elämää ja lasten oikeuksia koskevaa kansainvälistä sääntelyä Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin puitteissa on käsitelty isyyslain uudistamista koskevassa työryhmämietinnössä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 56/2013, s. 45–46).

Työryhmämietinnössä on kuvattu myös äitiyttä koskevaa sääntelyä muissa Pohjoismaissa sekä Virossa, Venäjällä, Saksassa, Ranskassa, Englannissa ja Walesissa sekä Alankomaissa (s. 15–19). Kaikissa edellä mainituissa oikeusjärjestelmissä lapsen synnyttäneestä naista pidetään lähtökohtaisesti lapsen äitinä riippumatta siitä, onko niissä yleinen äitiyttä koskeva määritelmä vai onko äitiyden määritelmä rajattu hedelmöityshoitotilanteisiin. Lapsen synnyttäneen naisen äitiys on kyseisissä maissa otettu lähtökohdaksi myös riippumatta siitä, miten sijaissyntyä koskeva kysymys on ratkaistu.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi äitiyslaki. Lisäksi ehdotetaan muutoksia hedelmöityshoidoista annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen, lapsen elatuksesta annettuun lakiin, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, perintökaareen sekä elatustukilakiin.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on ensinnäkin selkeyttää oikeustilaa säätämällä nimenomaisesti, että lapsen synnyttänyt henkilö on lapsen äiti. Toiseksi tavoitteena on vahvistaa naisparien vanhemmuutta siten, että heidän asemansa vanhempina on mahdollisimman yhdenvertainen suhteessa eri sukupuolta oleviin vanhempiin. Samalla varmistetaan lapsen edun toteutuminen tekemällä mahdolliseksi se, että kahden henkilön yhteisellä päätöksellä hankkimalle lapselle voidaan lähtökohtaisesti aina vahvistaa kaksi oikeudellista ja elatusvelvollista vanhempaa.

Ehdotettu sääntely koskee naisparin osalta tilannetta, jossa lapsi on hankittu molempien suostumukseen perustuvalla hedelmöityshoidolla. Esitystä valmisteltaessa pohdittiin lisäksi sitä vaihtoehtoa, että äitiyssääntely koskisi myös muita kuin hedelmöityshoitojen avulla naispareille syntyviä lapsia. Tästä kuitenkin luovuttiin, sillä hedelmöityshoitopalveluiden ulkopuolella käytettyjen menetelmien katsottiin johtavan ristiriitaisissa tilanteissa vaikeisiin todistelua koskeviin kysymyksiin siitä, kumpi voidaan vahvistaa tulevan lapsen toiseksi vanhemmaksi, siittiöiden luovuttaja vai lapsen synnyttävän äidin naispuolinen kumppani. Myös lapsen oikeus tietää alkuperänsä varmistetaan parhaiten, kun lapsi saa alkunsa hedelmöityshoitoklinikalla, joka huolehtii sukusolun luovuttajaa koskevien tietojen ilmoittamisesta Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ylläpitämään luovutusrekisteriin. Niin sanotut koti-inseminaatiot jäävät näin ollen sääntelyn ulkopuolelle eikä muun kuin lapsen synnyttäneen äitiyden vahvistaminen ole tällaisissa tilanteissa jatkossakaan mahdollista muutoin kuin perheen sisäisen adoption edellytysten täytyessä.

Hedelmöityshoidoista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että hoitoa voidaan antaa myös naispareille parina. Nainen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen naisen kanssa antoi suostumuksensa hedelmöityshoitoon, voidaan suostumuksen perusteella vahvistaa lapsen äidiksi. Tämä koskee sekä parisuhteensa rekisteröineitä että avopareja. Näin ollen naisparin hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneen lapsen ja synnyttäjän kumppanin välistä lapsi-vanhempi-suhdetta ei tarvitse erikseen perustaa perheen sisäisellä adoptiolla.

Äitiyttä ei voida ehdotuksen mukaan vahvistaa, jos isyyden vahvistaminen on mahdollista. Lapselle ei edelleenkään voida vahvistaa kuin kaksi oikeudellista vanhempaa. Näin ollen naispareille annetun hedelmöityshoidon tuloksena syntyvän lapsen isäksi ei voida tulevaisuudessa vahvistaa sukusolujen luovuttajaa, vaikka tämä olisi antanut hedelmöityshoidoista annetun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetun suostumuksen isyyden vahvistamiseen. Tämä vastaa nykytilannetta eri sukupuolta olevien parien osalta.

Esityksen valmistelussa pohdittiin myös isyysolettaman kaltaisen vanhemmuusolettaman käyttöön ottamista tilanteissa, joissa lapsen äiti on rekisteröinyt parisuhteensa toisen naisen kanssa. Vanhemmuusolettaman käyttöönottoa voidaan puoltaa yhdenvertaisuusperusteella ja lapsen perhe-elämän suojelulla. Toisaalta lapsen äidin avioliittoon perustuvan isyysolettaman taustalla on olettama geneettisestä polveutumisesta, joka voidaan tarvittaessa kumota. Synnyttävän äidin kumppanin vanhemmuus naisparien välisissä suhteissa ei perustu geneettiseen polveutumiseen vaan tulevien vanhempien yhteisymmärrykseen yhteisen lapsen hankkimisesta. Hedelmöityshoitosuostumusta koskeva tieto ei välity väestötietojärjestelmää ylläpitäville viranomaisille ilman viranomaisasiointia, jolloin olettaman käyttöönotosta saatavat edut menetetään. Vanhemmuusolettama katsottiin ongelmalliseksi myös etenkin sen osapuolen oikeusturvan kannalta, joka ei synnytä lasta, koska hänen olisi vaikea osoittaa olettamaan perustuva vanhemmuutensa vääräksi. Ehdotuksessa ei näin ollen ehdoteta otettavaksi käyttöön vanhemmuusolettamaa rekisteröidyissä parisuhteissa, vaan näissäkin tilanteissa edellytetään synnyttävän naisen kumppanin tunnustavan lapsen vanhemmuuden vahvistamiseksi.

Ehdotuksen mukaiset äitiyden vahvistamis- ja kumoamismenettelyt vastaavat menettelyitä, jotka koskevat eri sukupuolta olevia pareja. Ehdotetun äitiyslain säännösten muotoilussa on muutoinkin pidetty tarkoituksenmukaisena pitäytyä mahdollisimman pitkälti ehdotetun uuden isyyslain rakenteessa ja siinä valituissa periaatteellisissa ratkaisuissa. Ehdotuksessa olevilla viittauksilla isyyslakiin tarkoitetaan nimenomaisesti eduskunnan käsiteltävänä olevaa esitystä uudeksi isyyslaiksi (HE 91/2014 vp).

Työryhmä pohti myös ehdotusten suhdetta transsukupuolisiin henkilöihin ja pyrkimykseen säätää vanhemmuuteen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista mahdollisimman sukupuolineutraalilla tavalla. Osoituksena tästä on työryhmän ehdotus äitiyden määrääntymisestä synnyttämisen perusteella, jonka mukaan äidiksi on mahdollista todeta myös henkilö, joka on oikeudelliselta sukupuoleltaan mies. Transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuusmerkintöjen korjaaminen oikeudellisen sukupuolen mukaiseksi katsottiin jäävän työryhmän tehtävänannon ulkopuolelle. Työryhmä piti kuitenkin tarkoituksenmukaisena, että asiasta säädetään transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (563/2002) muuttamisen yhteydessä.

Esitystä valmisteltaessa pohdittiin myös tarvetta säätää synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevista menettelyistä. Käytännössä on esiintynyt yksittäisiä tilanteita, joissa maistraatti on kieltäytynyt merkitsemästä synnyttämiseen perustuvaa äitiyttä väestötietojärjestelmään puuttuvan asiakirjanäytön vuoksi. Tilanteet koskevat lähinnä maahanmuuttajia, joiden lähtömaan väestötietojärjestelmä ei ole kovin kehittynyt tai se ei poikkeustilanteen vuoksi ole käytettävissä. Lähes aina nämä tilanteet on voitu ratkaista turvautumalla vaihtoehtoisin todistelumenetelmiin, kuten oikeusgeneettisten tutkimusten tai muiden perheenjäsenten antamien lausumien avulla. Tiedossa on vain yksi tapaus, jossa synnyttäneen äidin äitiys on vahvistettu tuomioistuimessa vahvistuskanteen perusteella. Koska asiat ovat näissä tilanteissa ratkaistavissa yhteistyössä maistraatin kanssa, lakiehdotukseen ei sisälly kannemahdollisuutta lapsen synnyttäneen äidin vahvistamiseksi. Ehdotetun lain ei kuitenkaan ole tarkoitettu sulkevan pois sitä mahdollisuutta, että se, jonka etua tai oikeutta asia koskee, vaatii tuomioistuimessa vahvistettavaksi, että joku on tai ei ole jonkun toisen henkilön äiti. Tuomioistuin voisi siis jatkosakin tutkia tällaisen kanteen yleisten vahvistuskannetta koskevien säännösten ja

periaatteiden mukaisesti. Tällaisen vahvistuskanteen johdosta annetulla tuomiolla ei ole oikeusvoimaa sen asian ulkopuolella, johon liittyen vahvistus annettiin.

Oikeustilan selkeyttämiseksi äitiyslakiin ehdotetaan otettavaksi kansanvälisyksityisoikeudellisia kysymyksiä käsittelevät säännökset. Ne vastaavat pitkälti isyyslaissa olevia säännöksiä ja koskevat sekä synnyttänyttä äitiä että hedelmöityshoitosuostumuksen antanutta äitiä.

3 Esityksen vaikutukset

3.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

3.1.1 Vaikutukset lapsiin

Esityksen keskeisimmät vaikutukset kohdistuvat lapsiin. Ehdotuksella pyritään turvaamaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiin ja suojaamaan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta eri perherakenteissa. Lapsen etu puoltaa lainsäädännön kehittämistä siten, että lapsen äidin naispuolinen kumppani voidaan vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi, jos naispari on hankkinut lapsen yhteisymmärryksessä hedelmöityshoidoilla eikä siittiöiden luovuttajaa voida vahvistaa lapsen isäksi. Lapsen elatuksesta annettuun lakiin ehdotetut muutokset mahdollistavat myös sen, että tunnustamisen perusteella tai lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan elatusapua lapsen syntymästä lukien. Nykyisin vain parisuhteensa rekisteröinyt pari voi jakaa lapsen vanhemmuuden siten, että toinen parisuhteen osapuolista adoptoi yksin toisen osapuolen lapsen. Kunnasta ja tuomioistuinten käsittelyajoista riippuen perheen sisäinen adoptio voidaan parhaimmillaankin vahvistaa vasta muutama viikko lapsen syntymän jälkeen. Vanhempien välien rikkoutuminen raskauden tai adoptiomenettelyn aikana estää vanhemmuussuhteen vahvistamisen, jos adoptionhakija tai lapsen synnyttänyt äiti peruuttaa suostumuksensa adoptioon ennen adoption vahvistamista. Esityksessä ehdotettu mahdollisuus antaa hedelmöityshoitoa naisparille yhdessä ja vahvistaa parin toinen osapuoli yhteisymmärryksessä aikaansaadun lapsen äidiksi suostumuksen perusteella nopeuttaa ja selkeyttää vanhemmuuden vahvistamismenettelyä ja turvaa lapsen oikeutta kahteen vanhempaan.

3.1.2 Vaikutukset yhdenvertaisuuteen

Mahdollisuus saada hedelmöityshoitoa yhdessä parina ja tunnustaa hedelmöityshoidoista alkunsa saanut lapsi edistää naisparien yhdenvertaisuutta suhteessa eri sukupuolta oleviin pareihin. Koska nykyinen hedelmöityshoidoista annettu laki mahdollistaa myös avioliitonomaisessa parisuhteessa elävän parin hoitamisen yhdessä, on katsottu perustelluksi mahdollistaa hedelmöityshoitojen antaminen yhdessä paitsi parisuhteensa rekisteröineille naispareille, myös rekisteröidyn parisuhteen omaisissa olosuhteissa eläville naispareille.

3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

3.2.1 Vaikutukset kunnallisten viranomaisten toimintaan

Esityksellä on vaikutuksia kunnan sosiaalitoimen viranomaisten ja erityisesti lastenvalvojen toimintaan. Äitiyden vahvistaminen tunnustamisen perusteella on uusi mahdollisuus, jota naispareilla ei ole ollut aiemmin käytettävissään. Kyse ei kuitenkaan ole kokonaan uudesta tehtävästä kunnan sosiaalitoimelle, sillä äitiyden tunnustaminen rinnastuu isyyden tunnustamiseen. Äitiyden vahvistaminen tunnustamisen perusteella korvaisi suurelta osin nykyisen, tunnustamismenettelyä huomattavasti raskaamman adoptiomenettelyn. Kun äitiyden tunnustaminen edellyttää yksinkertaisimmillaan yhden käynnin joko äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää tai lastenvalvojan luona lapsen syntymän jälkeen, adoptioneuvontamenettely ennen tuomioistuinkäsittelyä saattaa kunnasta riippuen edellyttää useita käyntikertoja adoptioneuvonnan antajan luona ja lisäksi sosiaaliviranomaisten kotikäynnin siihen perheeseen, jossa lapsi asuu.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen arvion mukaan hedelmöityshoitoja annetaan vuosittain noin 160 naisparille. Hedelmöityshoidot eivät aina onnistu toivotusti eivätkä kaikki hedelmöityshoitoja saaneet naisparit saa lasta. Tilastokeskukselta saatujen tietojen mukaan rekisteröidyssä parisuhteessa olevien perheen sisäisten adoptioiden lukumäärä oli 101 vuonna 2013. Luku sisältää myös miesparit, mutta ei niitä naispareja, jotka eivät ole rekisteröineet suhdettaan, koska perheen sisäinen adoptio ei ole heille mahdollinen. Luku ei myöskään sisällä niitä naispareja, joiden osalta on haluttu vahvistaa lapsen biologisen isän isyys. Edellä kerrottujen tietojen perusteella voidaan arvioida, että ehdotuksen toteutuessa vuosittain tunnustettavien lasten lukumäärä lisääntyisi noin sadalla ja perheen sisäisten adoptioiden lukumäärä vähentyisi noin kymmeneen.

Kuten isyyden tunnustamisen yhteydessä, valtaosan naispareista ennakoidaan käyttävän tunnustamismahdollisuutta ennen lapsen syntymää äitiysneuvolassa sosiaalitoimessa asioinnin sijaan. Vaikka tarkkaa arviota vähentyvien asiakaskäyntien ja henkilötyötuntien lukumäärästä on vaikea antaa, ehdotettu tunnustamismahdollisuus vähentäisi erityisesti adoptioneuvonnasta vastaavien sosiaalitoimen viranomaisten tehtäviä. Työmäärän vähentyminen vaikuttaisi sosiaalitoimen viranomaisten toimintaan erityisesti pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa, jossa naisparien osuus väestöstä on muuta maata suurempi. Sen sijaan työmäärä hieman lisääntyisi erityisesti pääkaupunkiseudun ja suurten kaupunkien äitiysneuvoloissa, jonne ohjautuisi suurin osa arvioiduista noin sadan hedelmöityshoidosta alkunsa saaneen lapsen tunnustamisista. Valtiovarainministeriö on arvioinut ehdotuksesta koituvat uudet tehtävät kuntasektorin kannalta erittäin pieniksi.

3.2.2 Vaikutukset valtion viranomaisten toimintaan

Ehdotuksella laajennetaan maistraatin tehtäviä. Maistraatit vahvistaisivat jatkossa tunnustettujen isyyksien lisäksi myös tunnustetut äitiydet. Tapausten lukumääräksi arvioidaan noin sata vuosittain. Valtiovarainministeriö on arvioinut tästä koituvat kustannusvaikutukset noin 0,5 henkilötyövuodeksi vuosittain edellyttäen, että tehtävä keskitetään maistraateissa.

Ehdotuksilla luodaan mahdollisuus kahden uuden kannetyypin nostamiselle tuomioistuimissa: kanne äitiyden vahvistamiseksi ja kanne äitiyden kumoamiseksi. Lisäksi luodaan mahdollisuus vieraassa valtiossa äitiydestä annetun päätöksen tunnustamisen vahvistamiselle Suomessa isyyspäätöksiä vastaavalla tavalla. Tätä koskevat hakemukset käsittelee ehdotuksen mukaan Helsingin hovioikeus. Tuomioistuimissa käsiteltävien uusien kanteiden lukumäärän arvioidaan jäävän alle kymmeneen vuosittain. Sen sijaan tuomioistuimissa ei olisi enää jatkossa tarvetta vahvistaa perheen sisäistä adoptiota niissä tapauksissa, joissa naispari on saanut lapsen saatuaan hedelmöityshoitoja yhdessä. Tuomioistuimissa käsiteltävien adoptiotapausten lukumäärä vähenisi näin ollen sadasta noin kymmeneen.

3.3 Taloudelliset vaikutukset

3.3.1 Vaikutukset kunnallistalouteen

Edellä esitetystä arvioinnista viranomaistoimintaan voidaan todeta, että ehdotuksella on vaikutuksia kunnallistalouteen, joskin valtiovarainministeriö on arvioinut kunnille koituvat taloudelliset vaikutukset vähäisiksi. Lastenvalvojien ja adoptioeuvonnan antajien työmäärän vähenemisen ei arvioida vaikuttavan tarvittavan työvoiman määrään, koska lastenvalvojat ja adoptioeuvonnan antajat toimivat nykyisellään aliresursoiduilla sosiaalitoimen sektoreilla. Niissä kunnissa, joissa adoptioeuvonta perheen sisäisiä adoptioita varten on sisältänyt useita asiakaskäyntejä ja sosiaaliviranomaisten kotikäynnin, vähentyneen työmäärän osuus kertaantuu. Äitiysneuvolakäyntien yhteydessä tunnustettavien noin sadan lapsen lisäys on valtakunnallisesti jaettuna lukumäärältään niin vähäinen, että tällä ei katsota olevan kunnallistaloudellisia vaikutuksia.

3.3.2 Vaikutukset valtion talouteen

Merkittävä vaikutus valtion taloudelle koituu väestötietojärjestelmään tehtävistä tietoteknisistä muutoksista, joista Väestörekisterikeskuksen esittämän alustavan arvion mukaan aiheutuu valtionvarainministeriön hallinnonalalle yli 300 000 euron kertaluonteiset lisämenot vuonna 2015. Kustannuserä on todennäköisesti pienempi, jos äitiyslain edellyttämät muutostyöt voidaan suunnitella ja toteuttaa yhtäaikaaisesti muiden samaan

aikaan vireillä olevien perheoikeudellisten hankkeiden, kuten isyyslain kokonaisuudistuksen ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettavan muutosesityksen kanssa. Valtiovarainministeriö on lisäksi arvioinut ehdotettujen muutosten aiheuttavan yhteensä 0,5 henkilötyövuoden lisähenkilöstön tarpeen maistraateissa. Ehdotettujen muutosten ei ole arvioitu aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta tuomioistuimissa.

Ehdotusten taloudellisista vaikutuksista sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle on pyydetty selvitystä sosiaali- ja terveysministeriöstä ja Kansaneläkelaitokselta. Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan sille aiheutuu tarvittavista tietojärjestelmämuutoksista noin 50 000 euron kertaluonteiset lisämenot sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle vuonna 2015. Elatustukilakiin ehdotetut muutokset kaventavat elatustuen edellytyksiä siten, että oikeutta elatustukeen ei olisi myöskään silloin, kun lapselle on vahvistettu isän sijaan toinen äiti. Siirtymäsäännöksen mukaan muutos vaikuttaisi kuitenkin vain niihin tilanteisiin, joissa vanhemmuus on vahvistettu lain voimaantulon jälkeen. Muutoksesta koituvat säästöt kohdentuvat tulevaisuuteen ja jakautuvat usealle vuodelle. Lisäksi niiden perheiden lukumäärä, joita muutos koskee, on pieni. Elatustukilain muutoksista aiheutuvat kustannusvaikutukset on arvioitu hyvin vähäisiksi.

3.3.3 Vaikutukset kotitalouksien asemaan

Ehdotuksen merkittävin vaikutus kotitalouksille koituu lapsen ja lapsen synnyttävän naisen oikeusturvan parantamisesta. Kun vanhemmuuden vahvistaminen ja sen mukanaan tuoma elatusvelvollisuus ehdotuksen mukaan perustuu hedelmöityshoitoon suostumiseen eikä adoptiosuostumukseen, mahdollinen välien rikkoutuminen raskauden aikana tai lapsen syntymän jälkeen ei enää estä vanhemmuuden ja elatusvelvollisuuden vahvistamista. Tämä parantaa ensisijaisesti sekä lapsen että lapsen synnyttäneen äidin taloudellista asemaa ja vähentää valtion maksamien elatustukien määrää niissä tilanteissa, joissa lapselle ei ole voitu vahvistaa toista vanhempaa.

Siirtymisestä adoptiomenettelyyn sijaan tunnustamismenettelyyn saattaa kyseessä olevasta kunnasta riippuen koitua lisäksi kohtuullisia laskennallisia säästöjä yksittäisille kotitalouksille viranomaisasioinnista säästyneen työajan ja matkakulujen sekä käräjäoikeuksien adoptiopäätökseen liittyvien käsittelykulujen muodossa.

4 Asian valmistelu

4.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Oikeusministeriössä laadittiin kesällä 2011 isyyslain uudistamistarpeita koskeva arviomuistio (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 37/2011). Arviomuistiossa pohdittiin myös äitiyteen liittyviä kysymyksiä ja arvioitiin muun muassa äitiyden määräytymistä synnytyksen perusteella, parisuhteensa rekisteröineiden naisparien äitiyttä sekä tarvetta äitiyttä koskeville kansainvälisyksitysoikeudellisille säännöksille. Muistion mukaan äitiyttä koskevien kysymysten kytkeminen isyyslain uudistamisen yhteyteen ei ole välttämätöntä, vaikka niihin liittyvät peruskysymykset ovat yhteisiä.

Arviomuistiosta saatu lausuntopalaute julkaistiin lausuntotiivistelmänä helmikuussa 2012 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 6/2012). Moni lausunnonantaja kannatti äitiyttä koskevien perussäännösten kirjaamista lakiin, mutta osa ei pitänyt äitiyteen liittyviä kysymyksiä ajankohtaisina tai tarkoituksenmukaisina. Osa lausunnonantajista kiinnitti erityistä huomiota siihen, että sekä isyyden että äitiyden sääntelyn uudistamistarpeita tulisi pohtia ottaen huomioon seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulma.

Oikeusministeriö asetti huhtikuussa 2012 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen isyyslain uudistamiseksi. Lisäksi työryhmän tuli valmistella ehdotus äitiyden määräytymistä koskevista perussäännöksistä. Työryhmän mietintö luovutettiin oikeusministeriölle 12 marraskuuta 2013 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 56/2013). Työryhmä valmisteli ehdotuksensa uudeksi isyyslaiksi hallituksen esityksen muotoon, mutta käsiteli lisäksi isyyslakiehdotuksesta erillisessä muistiossa äitiyden sääntelyä eri maissa sekä toteuttamisvaihtoehtoja äitiyttä koskevaksi sääntelyksi.

Isyyslakityöryhmän muistiosta saadussa lausuntopalautteessa (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2014) moni lausunnonantaja kannatti erillisten äitiyttä koskevien perussäännösten kirjaamista lakiin, mutta osa kannatti äitiyden sääntelyn eriyttämistä. Päähuomio lausuntopalautteessa kiinnittyi kuitenkin tarpeeseen mahdollistaa naisparien ei-synnyttävän osapuolen vanhemmuuden vahvistaminen muulla tavoin kuin adoptiolla.

Hallituksen esitys isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 91/2014 vp) annettiin eduskunnalle kesäkuussa 2014. Hallituksen esitys ei sisältänyt ehdotusta äitiyttä koskevaksi sääntelyksi. Hallituksen esityksen antamisesta päätettäessä 14 ministeriä hyväksyi kuitenkin lausuman, jonka mukaan naisparille syntyvän lapsen oikeusturvan kannalta on tarve laatia säännökset siitä, miten lapsen juridinen suhde molempiin vanhempiinsa voidaan vahvistaa. Lausuma sisälsi myös valmisteluaikataulua koskevaksi tavoitteeksi, että hallituksen esitys laaditaan valmiiksi vuoden 2014 loppuun mennessä ja että eduskunta hyväksyy esityksen vielä tämän vaalikauden aikana.

Oikeusministeriö asetti heinäkuussa 2014 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen siitä, millä edellytyksillä ja miten naisparille syntyvän lapsen oikeudellinen suhde molempiin vanhempiinsa voidaan vahvistaa. Lisäksi työryhmän tuli valmistella ehdotus äitiyden määräytymistä koskeviksi perussäännöksiksi, kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset mukaan lukien. Työryhmän työn perustana oli edellä mainittu isyyslain uudistamistyöryhmän mietintö ja siitä annettu lausuntopalaute. Oikeusministeriön lisäksi työryhmässä olivat edustettuina Helsingin hovioikeus ja Sateenkaariperheet ry. Professori Markku Helin Turun yliopistosta toimi työryhmän pysyvänä asiantuntijana. Työryhmätyöskentelyn aikana on kuultu valtiovarainministeriötä, sosiaali- ja terveysministeriötä, Kansaneläkelaitosta sekä Väestörekisterikeskusta. Työryhmän mietintö luovutettiin 13 marraskuuta 2014.

4.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Työryhmän mietinnöstä on pyydetty lausunnot...

5 Riippuvuus muista esityksistä

Ehdotus äitiyslakiin perustuu parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä olevassa isyyslakiuudistuksessa (HE 91/2014 vp) luodulle rakenteelle ja esityksessä omaksutuille periaatteellisille ratkaisuille. Äitiyslain ehdotetaan tulevan voimaan samaan aikaan ehdotetun isyyslain kanssa. Ehdotetun äitiyslain sisältö on perusteltua arvioida uudelleen, kun eduskunta on tehnyt ratkaisunsa isyyslakiehdotuksen sisällöstä, ja saattaa sen sisältö vastaamaan isyyslain sisältöä, jos eduskuntakäsittelyssä tehdään muutoksia sellaisiin ehdotetun isyyslain säännöksiin, jotka ovat olleet äitiyslain säännösten perustana. Sama koskee myös muita tähän esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia niiltä osin kuin ne pohjautuvat isyyslakiuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettuun.

Äitiyslakia koskevan ehdotuksen 32 §:ään ei ole otettu mukaan säännöstä nykyisessä isyyslaissa olevasta kiellosta kuulla asianosaisia tai heidän edustajiaan totuusvakuutuksen nojalla. Tämä johtuu siitä, että totuusvakuutuksen käyttämisestä on ehdotettu yleisesti luovuttavaksi eduskunnan käsiteltävänä olevassa oikeudenkäymiskaaren 17 luku koskevassa hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, s. 29–30). Jos lakiehdotus hyväksytään, erityissäännöksen ottaminen äitiyslakiin käy tarpeettomaksi. Samaa ratkaisuun on päädytty isyyslain 37 §:n osalta.

Äitiyslakia koskevan ehdotuksen 46 §:ssä ehdotetaan, että Helsingin hovioikeus voi hakemuksesta vahvistaa, tunnustetaanko vieraassa valtiossa äitiydestä annettu päätös Suomessa. Oikeusministeriön työryhmä, joka arvioi käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttamista rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa, ehdotti 31.1.2014 julkaistussa mietinnössään (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2/2014), että vastaavanlaiset vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustamista koskevat hakemukset käsitelisi ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin hovioikeuden sijaan Helsingin käräjäoikeus. Asiaa koskeva hallituksen esitys, joka tulee sisältämään ehdotuksen voimassaolevan isyyslain 52 §:n muuttamiseksi tältä osin, on tarkoitus antaa eduskunnan käsiteltäväksi marraskuussa 2014. Jos eduskunta hyväksyy ehdotuksen, muutoksella on vaikutus sekä hallituksen esityksessä HE 91/2014 vp ehdotettuun isyyslain 53 §:ään että tätä vastaavaan ehdotetun äitiyslain 46 §:ään.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan muutosesitystä transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettuun lakiin (563/2002), jonka tarkoituksena on poistaa lisääntymiskyvyttömyys- ja naimattomuusvaatimus transsukupuolisten henkilöiden oikeudellisen sukupuolen vahvistamisedellytyksistä. Oikeusministeriö on esittänyt, että mainitun lain yhteydessä tulisi myös säätää sukupuolensa vahvistaneen henkilön sukupuolesta lapsen vanhempana. Asiaa koskevaa hallituksen esitystä ei ole vielä annettu eduskunnan käsiteltäväksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

6 Lakiehdotusten perustelut

6.1 Äitiyslaki

1 luku Yleiset säännökset

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälässä säädetään lain soveltamisalasta. Lakia sovelletaan äitiyden toteamiseen ja vahvistamiseen sekä äitiyden kumoamiseen.

2 §. *Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella.* Pykälässä säädetään äitiyden toteamisesta synnyttämisen perusteella.

Pykälässä ilmaistaan pääsääntö, jonka mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Säännöstä sovelletaan kaikissa tilanteissa siitä riippumatta, miten lapsi on saanut alkunsa. Synnyttäjä on siis äiti silloinkin, kun hän ei ole geneettisesti lapsen äiti, vaan lapsi on saanut alkunsa luovutetusta munasolusta tai luovutetusta alkiosta.

Äitiyden toteaminen ei edellytä sitä, että lapsen synnyttänyt henkilö on sukupuoleltaan nainen. Sellaisissa harvoin esiintyvissä tilanteissa, joissa henkilön oikeudellinen sukupuoli on vahvistettu mieheksi, mutta hän on säilyttänyt anatomisen sukupuolensa mukaisen suvunjakamiskyvyn naisena, on mahdollista, että lapsen synnyttänyt henkilö on oikeudelliselta sukupuoleltaan mies. Säännös mahdollistaa äitiyden toteamisen näissäkin tilanteissa.

3 §. *Äitiyden vahvistaminen hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella.* Pykälässä säädetään äitiyden vahvistamisesta. Pykälän 1 momentissa asetetaan vahvistamisen edellytykseksi se, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla. Momentissa todetaan, että jos lapsen synnyttäneelle on annettu hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena, naisen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen kanssa antoi suostumuksen hedelmöityshoitoon, voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen ohella lapsen äiti.

Hedelmöityshoidolla tarkoitetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 1 §:ssä tarkoitettua hoitoa. Sillä ei ole merkitystä, onko hoito annettu Suomessa vai onko vastaavaa hoitoa annettu ulkomailla. Suostumuksen antaja vahvistetaan äidiksi, jos

voidaan pitää todistettuna, että lapsi on syntynyt annetun hoidon tuloksena. Hedelmöityshoidoista annetun lain mukaan suostumus tulee antaa kirjallisesti. Äitiyden vahvistamisen edellytyksenä ei kuitenkaan ole se, että suostumus on näin annettu, koska voi olla tilanteita, joissa kirjallista suostumusasiakirjaa ei ole laadittu. Hedelmöityshoitoa on esimerkiksi voitu antaa valtiossa, jossa voimassa olevan lain mukaan ei edellytetä kirjallisen asiakirjan laatimista naisen suostumuksesta tai palvelujen tuottaja on laiminlyönyt vaatia nimenomaista suostumusta. On asianmukaista, että äitiys voidaan vahvistaa myös tällaisessa tapauksessa. Säännös rinnastuu isyyslain 3 §:n 3 momentin säännökseen isyyden vahvistamisesta vastaavassa tilanteessa.

Pykälän 2 momentissa tuodaan esille se lähtökohta, että lapsella voi olla vain kaksi oikeudellista vanhempaa ja että isyyden vahvistaminen on ensisijaista suhteessa pykälän 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamiseen. Näin ollen 1 momentissa tarkoitettua äitiyttä ei voida vahvistaa, jos isyys lapseen nähden on todettu tai vahvistettu tai se voidaan todeta tai vahvistaa. Hedelmöityshoitolain 16 §:n 2 momentista johtuu, että naisparille annetun hoidon tuloksena syntyvän lapsen isäksi ei voida vahvistaa sukusolujen luovuttajaa, vaikka tämä olisi antanut suostumuksen isyyden vahvistamiseen.

Pykälän 3 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu äitiys voidaan vahvistaa maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä. Maistraatti voi ehdotetun lain 22 §:n mukaan vahvistaa äitiyden naisen tunnustamisen perusteella ilman oikeudenkäyntiä. Muissa tapauksissa asia on ratkaistava tuomioistuimessa. Äitiyden tunnustamisesta säädetään 3 luvussa ja äitiyden vahvistamista koskevasta oikeudenkäynnistä 5 luvussa.

Tässä pykälässä tarkoitettu toinen äiti tulee aina lapsen synnyttäneen äidin oheen, ei sijalle. Lapsella ei voi olla useampaa kuin kahta äitiä.

2 luku **Äitiyden selvittäminen**

4 §. Äitiyden selvittäminen. Pykälän 1 momentissa on säännös äitiyden selvittämisen tarkoituksesta. Äitiyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla voidaan vahvistaa, että lapsella on 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti. Säännös rinnastuu isyyslain 4 §:n 1 momentin säännökseen.

Pykälän 2 momentissa luetellaan ne tilanteet, joissa lastenvalvojalla on velvollisuus toimittaa äitiyden selvittäminen. Velvollisuus äitiyden selvittämiseen koskee vain tilanteita, joissa lapsi ei ole vielä täyttänyt 18 vuotta. Momentin 1 kohdan mukaan äitiyden selvittäminen on toimitettava, jos isyyden selvittämisen yhteydessä osoittautuu, että lapselle ei voida vahvistaa isää, mutta on aihetta olettaa, että lapselle voidaan vahvistaa toinen äiti. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun lapsen synnyttänyt nainen kertoo isyyden selvittämisen yhteydessä, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoitojen avulla, jotka on tehty yhteisymmärryksessä hänen naispuolisen kumppaninsa kanssa.

Momentin 2 kohdan mukaan äitiyden selvittäminen on toimitettava, jos se, joka katsoo olevansa lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti, sitä vaatii. Säännös on tarpeen niissä

tilanteissa, joissa lapsen synnyttänyt nainen ei esimerkiksi ristiriitatilanteen vuoksi tuo isyyden selvittämisen yhteydessä esille lapsen alkuperää. On tarpeen säätää, että aloitteen äitiyden selvittämiseksi voi tehdä myös äidiksi itsensä katsova nainen.

Momentin 3 kohdan mukaan äitiyden selvittäminen on toimitettava lapsen synnyttäneen äidin sitä vaatiessa. Säännös on tarpeen esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsi ei ole syntynyt Suomessa, eikä isyyden selvittäminen ole tästä johtuen tullut automaattisesti vireille synnytyssairaalaista tehdyn syntymäilmoituksen myötä, jolloin asia käsiteltäisiin 1 momentin nojalla.

Momentin 4 kohdan mukaan äitiyden selvittäminen on toimitettava, jos lapsen synnyttänyt äiti ja mies, jonka isyys on todettu isyyslain (/20) 2 §:n nojalla, hyväksyvät sen, että äitiys selvitetään toisen naisen tunnustettua tai ilmoitettua aikovansa tunnustaa äitiytensä 13 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla. Tällainen tilanne saattaa syntyä, jos nainen on solminut avioliiton miehen kanssa sen jälkeen, kun hän on saanut hedelmöityshoitoa yhteisymmärryksessä naispuolisen kumppaninsa kanssa. Säännös rinnastuu isyyslain 4 §:n 2 momentin 4 kohtaan. Kuten isyysasioissa, lapsen synnyttäneen äidin avioliittoon perustuva isyysoletus voidaan kumota toisen henkilön tunnustettua lapsen. Edellytyksenä kuitenkin on, että sekä äiti että aviomies hyväksyvät tunnustamisen. Jotta hyväksyminen perustuisi tosiasioihin, on asianmukaista, että äitiys selvitetään ennen tunnustamisen hyväksymistä.

5 §. Äitiyden selvittämisen toimeenpanija. Pykälässä säädetään siitä, minkä kunnan lastenvalvoja on toimivaltainen selvittämään äitiyden.

Pykälän 1 momentissa vahvistetaan pääsääntö, jonka mukaan äitiyden selvittää lähtökohtaisesti sen kunnan lastenvalvoja, jossa isyyden selvittäminen on toimitettu. On tarkoituksenmukaista, että vanhemmuuden selvittämistä jatketaan saman viranomaisen toimesta. Edellytyksenä on, että äitiyden selvittämisen tarve on todettu isyyden selvittämisen yhteydessä.

Jos äitiyden selvittäminen tapahtuu muussa kuin 1 momentissa tarkoitetussa yhteydessä, äitiyden selvittää 2 momentin mukaan lapsen synnyttäneen äidin kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta tai jos lapsen synnyttänyt äiti on kuollut taikka hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, äitiyden selvittää kuitenkin lapsen kotikunnan lastenvalvoja tai, jos lapsella ei ole täällä kotikuntaa, sen kunnan lastenvalvoja, jossa lapsi oleskelee. Jos lapsen synnyttänyt äiti vaihtaa kotikuntaa lapsen syntymän jälkeen, toimivalta siirtyy äidin uuden kotikunnan lastenvalvojalle. Toimivalta siirtyy myös niissä tapauksissa, joissa lapsi täyttää selvittämisen kuluessa 15 vuotta, ja lapsi ja lapsen synnyttänyt äiti asuvat eri kunnissa.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteista, joissa äitiyden selvittämiseen toimivaltainen lastenvalvoja ei määräydy lapsen tai lapsen synnyttäneen äidin kotikunnan mukaan. Tilanne ajankohtaistuu käytännössä sellaisissa tapauksissa, joissa nainen haluaa Suomessa tunnustaa lapsen, joka asuu lapsen synnyttäneen äidin kanssa ulkomailla.

Pykälän 4 momentissa säädetään tilanteista, joissa äitiyden selvittämiseen toimivaltainen lastenvalvoja ei määräydy 1–3 momentin perusteella. Tällainen käytännössä harvinaisen tilanne voi syntyä silloin, kun Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta perustuu ehdotetun lain 42 §:n 1 momentin 5 kohtaan tai 2 momenttiin. Äitiyden selvittämisestä huolehtisi tällöin Helsingin kaupungin lastenvalvoja.

6 §. *Neuvottelu äitiyden selvittämiseksi.* Pykälässä säädetään äitiyden selvittämisen alussa pidettävästä neuvottelusta. Pykälä rinnastuu isyyslain 6 §:n 1 ja 2 momenttiin.

Pykälän 1 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta neuvotella äitiyden selvittämisen kannalta tarpeellisten henkilöiden kanssa. Neuvotteluun kutsuttavat henkilöt määräytyvät tilanteen mukaan. Neuvottelutilanteita voidaan myös järjestää useampia kuin yksi. Jos äitiyden selvittäminen on aloitettu esimerkiksi siksi, että lastenvalvoja on saanut maistraatista tiedon sellaisen lapsen syntymästä, jonka osalta isyyttä ei ole todettu isyyslain 2 §:n perusteella, lastenvalvoja kutsuu alkuneuvotteluun lähtökohtaisesti lapsen synnyttäneen äidin. Neuvotteluun voi osallistua myös nainen, joka saattaa olla lapsen toinen äiti.

Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, neuvotteluun kutsutaan äidin lisäksi lapsi. Tilanne on ajankohtainen esimerkiksi silloin, kun aloitteen toisen vanhemman selvittämiseksi on tehnyt lapsi itse tai kun lastenvalvoja on muutoin saanut tietää lapsen jääneen esimerkiksi isyyden kumoamispäätöksen seurauksena vaille toista vanhempaa. Pykälän 1 momentin säännösten tarkoituksena ei ole ollut rajata täsmällisesti neuvotteluun osallistuvien henkilöiden piiriä, vaan yksittäisissä tapauksissa neuvotteluun voi lastenvalvojan harkinnan mukaan osallistua muitakin henkilöitä. Tilanteessa, jossa lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta, mutta on lähestymässä 15 vuoden ikää, on usein tarpeen selvittää myös alle 15-vuotiaan alaikäisen mielipide, koska äitiyttä ei voida vahvistaa ilman lapsen suostumusta enää sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 15 vuotta.

Jos äitiys selvitetään tilanteessa, jossa lapsella on jo äidin avioliiton perusteella todettu isä, tulee neuvotteluun kutsua myös äidin aviomies.

Neuvottelua ei 2 momentin mukaan tavallisesti toimiteta, jos äitiys on 14 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää. Näissä tilanteissa, joissa nainen on tunnustanut lapsen raskaudenaikaisten neuvolapalveluiden yhteydessä ja tuleva äiti on hyväksynyt tunnustamisen, ei yleensä ole sellaista tietojen hankkimisen tarvetta, jonka vuoksi neuvottelu olisi järjestettävä. Neuvottelun jättäminen pois vähentää asiointia viranomaisen luona selkeissä ja riidattomissa asioissa ja antaa vanhemmille mahdollisuuden järjestää lapsen vanhemmuutta koskevat asiat kokonaisuudessaan ennen lapsen syntymää.

Ehdotetun lain 15 §:n 1 momentin mukaan nainen, joka on tunnustanut lapsen etukäteen, voi kuitenkin lapsen synnyttyä viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä peruuttaa tunnustamisensa. Tällöin lapsen toisen vanhemman selvittäminen käynnistyy isyyden selvittämisenä ja jatkuu äitiyden selvittämisenä, jos isyyden selvittämisen yhteydessä osoittautuu, että lapselle ei voida vahvistaa isää, mutta on aihetta olettaa, että lapselle voidaan vahvistaa toinen äiti. Tuolloin järjestetään myös pykälän 1 momentissa tarkoitettu neuvottelu. Neuvottelu järjestetään myös, jos lapsen synnyttänyt äiti tai henkilö,

joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, ilmoittaa vastaavassa määräjässä lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että äitiyden tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti.

Ehdotettu 2 momentti johtaa siihen, että naisen tunnustettua lapsen etukäteen lapsen syntymästä alkaa yhden kuukauden pituinen aika, jolloin etukäteen annettu tunnustaminen voidaan riitauttaa. Tunnustamista koskevat asiakirjat toimitetaan äitiyden vahvistavalle maistraatille vasta tämän jälkeen. Jos vanhemmilla on pakottava syy saada äitiys vahvistetuksi tätä nopeammin, he voivat tiedustella lastenvalvojalta, voidaanko asia järjestää niin, että nainen tunnustaa äitiyden uudelleen lapsen synnyttyä ja äitiys selvitetään normaalia menettelyä noudattaen pikaisesti sen jälkeen. Pakottavia syitä kiirehtiä menettelyä voi esiintyä vain erittäin poikkeuksellisesti. Tällainen syy voi olla olemassa esimerkiksi silloin, jos lapsi on välttämättä vietävä ulkomaille sairauden hoitoon ja lapselle on sitä ennen saatava passiin sama nimi kuin hänen toisella äidillään on.

7 §. Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa. Pykälässä säädetään neuvottelun tavoitteista ja toteuttamisesta. Pykälä rinnastuu isyyslain 7 §:ään. Neuvottelun tavoitteena on kerätä asian osapuolilta ne tiedot, joiden avulla lastenvalvoja voi selvittää äitiyden. Neuvottelun osapuolille tulee tätä ennen selostaa äitiyden selvittämiseen liittyvät toimenpiteet sekä äitiyden vahvistamisen merkitys ja sen oikeusvaikutukset. Neuvottelun osapuolille lähetettävän kutsun yhteydessä voi olla tarpeen lähettää etukäteen asiaa koskevaa kirjallista materiaalia, johon lapsen synnyttänyt äiti ja mahdolliset muut osallistujat voivat rauhassa tutustua. Jos neuvotteluun osallistuu alaikäisiä henkilöitä, tulee kiinnittää erityistä huomiota tiedon antamiseen ymmärrettävässä muodossa lapsen iän ja kehitystason mukaan mukautettuna.

Pykälän 2 momentissa säädetään lapsen synnyttäneen äidin ja naisen, joka saattaa olla lapsen toinen äiti, sekä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun miehen eli isyysolettaman perusteella lapsen isän velvollisuudesta pysyä totuudessa tietoja antaessaan. Tämä tarkoittaa, että säännöksessä tarkoitetuilla henkilöillä ei ole velvollisuutta antaa tietoja tai vastata kysymyksiin, mutta jos hän näin tekee, hänen on pysyttävä totuudessa. Sama velvollisuus koskee niitä tietoja, joita äiti, mahdollinen toinen äiti ja mies antavat tunnustamislausemaa antaessaan, hyväksyessään tunnustamisen tai lausuaan tunnustamisen johdosta toimitetun kuulemisen yhteydessä.

8 §. Lastenvalvojan oikeus saada tietoja. Pykälässä säädetään lastenvalvojan oikeudesta saada tietoja äitiyden selvittämiseksi. Lastenvalvojan oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Säännös rinnastuu isyyslain 8 §:n ensimmäiseen virkkeeseen. Isyyslain 8 §:n toisessa virkkeessä tarkoitetut tilanteet eivät ole ajankohtaisia hedelmöityshoitotilanteissa.

9 §. Äitiyden selvittämisen keskeyttäminen. Pykälässä säädetään äitiyden selvittämisen keskeyttämisestä ja sen edellytyksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan äitiyden selvittäminen on keskeytettävä, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii. Äitiyttä ei voida vahvistaa ilman 15 vuotta täyttäneen alaikäisen hyväksymistä. Alaikäisellä on myös itsenäinen kanneoikeus äitiyttä koskevassa asiassa. On johdonmukaista, että 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on niin halutessaan mahdollisuus keskeyttää myös äitiyden selvittäminen. Säännös rinnastuu isyyslain 11 §:n 1 momenttiin.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan lastenvalvoja voi päättää, että äitiyden selvittäminen keskeytetään, koska äitiyden vahvistamiseksi ei ole saatavissa riittävästi tietoja. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä esimerkiksi silloin, kun hedelmöityshoitoa on annettu ulkomailla, mutta siitä ei ole olemassa kirjallista suostumusasiakirjaa, eikä väitetty toinen äiti ole tunnustanut lasta.

Momentin 2 kohdan mukaan äitiyden selvittäminen voidaan lisäksi keskeyttää silloin, kun nainen ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että äitiyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi äitiyden selvittämistä. Säännös rinnastuu isyyslain 11 §:n 2 momentin 3 kohtaan. Säännöksen tarkoituksena on ottaa huomioon tilanteet, joissa pyrkimyksen äitiyden selvittämiseksi tulee väistyä tätä painavampien inhimillisten syiden vuoksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa lapsen ja äidin terveys ja turvallisuus ovat uhattuina. Lapsen etu voi näissä tilanteissa vaarantua myös välillisesti, jos äiti pakotetaan läpikäymään hänelle mahdollisesti hyvinkin traumaattisia kokemuksia, mikä vaikuttaisi äidin terveyteen ja mahdollisuuteen huolehtia lapsesta. Äidin terveyteen liittyvät syyt kuitenkin väistyvät, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi vaatii äitiyden selvittämisen jatkamista. On perusteltua katsoa, että 15 vuotta täyttänyt lapsi pystyy itse arvioimaan parhaiten oman etunsa asiassa. Tätä nuoremman alaikäisen mielipiteellä on hänen kehitysasteensa huomioon ottaen merkitystä harkittaessa keskeyttämisspäätöstä sillä perusteella, että äitiyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista.

Pykälän 3 momentissa luetellaan tilanteet, joissa kerran keskeytetty äitiyden selvittäminen on aloitettava uudestaan. Momentti rinnastuu isyyslain 11 §:n 3 momenttiin. Momentin 1 kohdan mukaan äitiyden selvittäminen on aloitettava uudestaan lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai lapsen toisena äitinä itseään pitävän naisen pyynnöstä. On mahdollista, että ajan kuluessa ilmaantuu uusia seikkoja tai asiakirjoja, jotka tukevat äidiksi otaksutun naisen äitiyttä, vaikka äitiyden selvittäminen on kertaalleen keskeytetty esimerkiksi siksi, että hedelmöityshoitosuostumuksesta ei ole ollut saatavissa riittävästi tietoja.

Jos äitiyden selvittämisen keskeyttäminen on tehty sillä perusteella, että äitiyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, pyynnön äitiyden selvittämisen aloittamiseksi uudelleen voi momentin 2 kohdan mukaan tehdä vain lapsen synnyttänyt äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja äitiytensä tunnustanut nainen. Äitiyden selvittämisen uudelleenaloittamista koskevan pyynnön saatuaan lastenvalvoja arvioi tilanteen ja tekee päätöksen äitiyden selvittämisen aloittamisesta uudelleen tai vaihtoehtoisesti päätöksen siitä, että edellytyksiä äitiyden selvittämisen uudestaan aloittamiselle ei ole.

10 §. *Äitiyden selvittämisestä laadittava pöytäkirja.* Säännös rinnastuu isyyslain 12 §:ään, jossa säädetään isyyden selvittämisestä laadittavasta pöytäkirjasta.

Pykälän 1 momentin mukaan lastenvalvojan on laadittava äitiyden selvittämisestä pöytäkirja, johon tulee merkitä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä äitiyttä vahvistettaessa. Lain toimeenpanovaiheessa tulisi pöytäkirjasta laatia lomakepohja, jonka avulla turvataan pöytäkirjojen rakenteen yhdenmukaisuus ja helpotetaan siten sekä lastenvalvojen että maistraatin työtä.

Pykälän 2 momentissa säädetään yksinkertaistetun pöytäkirjan laatimisesta tilanteissa, joissa lapsi on 14 §:n mukaisesti tunnustettu ennen syntymäänsä. Jos tunnustamista ei ole 15 §:n mukaisesti peruutettu eikä lapsen äiti tai toinen nainen ole ilmoittanut käsitystään siitä, että lapsen tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti, neuvottelua äitiyden selvittämiseksi ei järjestetä. Tällöin pöytäkirjan tulee sisältää tieto siitä, että kukaan 6 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä, eli äiti, tunnustaja tai henkilö, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, ei ole viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä ilmoittanut käsitystään siitä, että äitiyden tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti. Lisäksi pöytäkirjan tulee sisältää lastenvalvojan lausuma siitä, että hänen tiedossaan olevien seikkojen nojalla ei ole aihetta epäillä sitä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen vanhempi. Myös yksinkertaistetusta pöytäkirjasta tulisi lakia toimeenpantaessa laatia lomakepohja.

Pykälän 3 momentissa säädetään pöytäkirjan sisältöä koskevasta tiedonsaantioikeudesta. Säännöksen mukaan äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja naisella, jolla on 25 §:n 2 momentin mukainen kanneoikeus, on pyynnöstä oikeus saada tieto äitiyden selvittämisestä koskevasta pöytäkirjasta kokonaisuudessaan siitä riippumatta, mitä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään. Tiedonsaantioikeutta selostetaan tarkemmin hallituksen esityksessä isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 91/2014 vp) ja sen isyyslain 12 §:n 3 momenttiin liittyvissä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

11 §. *Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen.* Pykälä rinnastuu isyyslain 13 §:ään.

Pykälän 1 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta antaa naiselle mahdollisuus tunnustaa äitiytensä, jos saadun selvityksen valossa voidaan pitää todistettuna, että nainen on lapsen äiti. Säännöksen tarkoituksena on vähentää selvien asioiden etenemistä tuomioistuinkäsittelyyn.

Pykälän 2 momentissa säädetään lastenvalvojan velvollisuudesta ajaa kannetta äitiyden vahvistamiseksi lapsen puolesta, jos voidaan pitää todistettuna, että nainen on lapsen äiti, mutta nainen ei tunnusta äitiyttään. Säännös koskee tapauksia, joissa lapsi ei ole täyttänyt 18 vuotta. Jos lapsi on tätä vanhempi, lastenvalvoja ei voi käyttää hänen puhevaltaansa eikä muutoinkaan ole velvollinen edustamaan lasta oikeudenkäynnissä.

12 §. *Muutoksenhaku.* Pykälässä säädetään äitiyden selvittämisen keskeyttämiseen liittyvistä oikeusturvatakeista. Pykälä rinnastuu isyyslain 14 §:ään.

Pykälän 1 momentissa on säännös muutoksenhakumahdollisuudesta hallintotuomioistuimissa. Muutoksenhakumahdollisuus koskee sekä keskeyttämispäätöstä että päätöstä keskeytetyn äitiyden selvittämisen uudelleen aloittamisesta. Lapsen synnyttänyt äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja nainen, joka katsoo olevansa lapsen toinen äiti, saavat hakea muutosta keskeyttämispäätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Edellä mainitut tahot ja lastenvalvoja saavat hakea muutosta hallinto-oikeuden päätökseen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Pykälän 2 momentissa on säännös lastenvalvojan keskeyttämispäätökseen liitettävistä tiedoista.

3 luku. Äitiyden tunnustaminen

13 §. *Tunnustamisen käyttöala.* Pykälässä on säännökset siitä, missä tilanteissa nainen voi tunnustaa äitiyden. Tunnustamisen perustarkoitus on mahdollistaa toisen vanhemmuuden vahvistaminen lapselle tapauksissa, joissa isyyttä ei ole todettu avioliiton perusteella, isyyttä ei ole aiemmin vahvistettu eikä isyyttä voida myöskään vastaisuudessa vahvistaa. Tunnustamisen käyttöala rajautuu tämän tarkoituksen mukaisesti. Pykälä rinnastuu isyyslain 15 §:ään.

Pykälän 1 momentissa luvun käyttöala rajataan koskemaan naista, joka katsoo olevansa lapsen äiti 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuna hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan tunnustaminen ei ole mahdollista, jos lapsella on jo isä tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti tai jos lapsen osalta isyys voidaan vahvistaa. Vireillä oleva isyyden selvittäminen tai isyyskanne estää siis tunnustamisen. Tunnustaa ei voida myöskään lasta, joka on adoptoitu. Kuten 2 momentin sanamuoto osoittaa, adoptoidun lapsen tunnustaminen ei ole mahdollista silloinkaan, kun adoptiolapsella ei ole isää naisen adoptoitua lapsen yksin. Tämä on perusteltua, koska ei olisi asianmukaista muuttaa sitä sukuasemaa, jonka lapsi on saanut adoption kautta ja joka adoptiosta päätettäessä on katsottu lapsen etua vastaavaksi. Adoptiolain (22/2012) 12 §:n avulla on pyritty huolehtimaan siitä, että adoptiota ei voida käyttää keinona estää isyyden vahvistaminen. Sen mukaan adoptio voidaan vain erittäin poikkeuksellisista syistä vahvistaa, jos isyyden vahvistamisasia on vireillä tai jos on aihetta olettaa, että isyys saatettaisiin myöhemmin vahvistaa.

Pykälän 3 momentissa säädetään poikkeuksesta, jonka mukaan tunnustaminen voi olla tietyin edellytyksin mahdollinen myös silloin, kun isyys on jo määräytynyt äidin avioliiton perusteella. Säännöksen mukaan tunnustaa voidaan lapsi, jolla isyyslain 2 §:n mukaan on isä, jos kaikki ne, joiden hyväksyminen isyyslain 19 §:n mukaan tarvitaan, hyväksyvät kyseisen tunnustamisen. Kysymys saattaa olla tilanteesta, jossa äidin aviomies ei tosiasiallisesti ole lapsen biologinen isä ja kaikki osapuolet haluavat saattaa lapsen oikeudellisen vanhemmuuden hedelmöityshoitosuostumusta vastaavaksi. Tunnustamisen vahvistamisen edellytyksenä on äidin ja sen miehen hyväksyminen, joka 2 §:n nojalla

on lapsen isä. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, myös hänen on hyväksyttävä tunnustaminen edellyttäen, että hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Kun tällainen tunnustaminen vahvistetaan, 2 §:n nojalla vahvistettu isyys kumoutuu ja tunnustajasta tulee lapsen äiti.

Pykälän 4 momentissa on viittaussäännös isyyslain 15 §:n 3 momenttiin koskien isyyden tunnustamista lapsen kuoleman jälkeen. Momentin mukaan mitä mainitussa isyyslain säännöksessä säädetään isyyden tunnustamisesta lapsen kuoleman jälkeen, sovelletaan myös äitiyden tunnustamiseen. Pääsääntönä isyyslain 15 §:n 3 momentin mukaan on, että isyyttä ei voida tunnustaa enää lapsen kuoleman jälkeen. Isyys voidaan kuitenkin tunnustaa, jos lapsi on kuollut niin pian syntymänsä jälkeen, että tunnustamislausumaa ei ole olosuhteet huomioon ottaen voitu antaa lapsen eläessä. Tunnustamislausuma on tässä tapauksessa annettava ennen kuin vuosi on kulunut lapsen kuolemasta.

14 §. Äitiyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että äitiys voitaisiin tunnustaa jo ennen syntymää. Säännös rinnastuu isyyslain 16 §:ään. Naispareille tarjoutuu näin yhtäläinen mahdollisuus tunnustaa syntyvä lapsi etukäteen kuin eri sukupuolta oleville pareille. Jos äitiyttä ei tunnusteta ennen lapsen syntymää, äitiys voidaan tunnustaa lapsen syntymän jälkeen kuten isyysasioissa.

Pykälän 2 momentissa säädetään tunnustamismenettelystä, kun äitiys tunnustetaan ennen lapsen syntymää. Tunnustaminen tapahtuu siten, että tunnustaja ilmoittaa äitiysneuvolassa terveydenhoitajalle tai kättilölle olevansa syntyvän lapsen toinen äiti. Ilmoitus annetaan sen kunnan äitiysneuvolassa, jossa syntyvän lapsen äidille ja tunnustajalle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Tunnustamista koskeva ilmoitus on annettava henkilökohtaisesti ja tunnustajan on siis oltava itse läsnä ilmoitusta annettaessa. Myös raskaana olevan naisen tulee olla paikalla ilmoitusta annettaessa ja hänen tulee hyväksyä tunnustaminen. Ennen ilmoituksen antamista ja sen hyväksymistä osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Selvitettäviin asioihin kuuluu muun muassa se, että tunnustaminen voidaan 15 §:n 1 momentin mukaisesti peruuttaa ja että lapsen synnyttänyt äiti tai muu henkilö, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, voi ilmoittaa kirjallisesti lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti. Tunnustamisen oikeusvaikutusten selvittämiseen kuuluu myös korostaa tunnustajan ja äidin velvollisuutta pysyä totuudessa. Väärän tiedon antaminen ei ole lapsen edun mukaista ja tahallinen väärän tiedon antaminen ilmoituksessa tai sellaisen ilmoituksen hyväksyminen, jonka hyväksyjä tietää olevan väärä, saattaa viime kädessä tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Asiaa on käsitelty tarkemmin 7 ja 49 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Tunnustaminen koskee sitä lasta, jonka tunnustamisen hyväksynyt, raskaana oleva nainen myöhemmin synnyttää. Koska syntyvällä lapsella ei vielä ole omaa henkilötunnusta, hänet yksilöidään raskaana olevan äidin ja arvioidun syntymäajan perusteella. Jos sikiöitä on yhtä useampia, tunnustaminen koskee jokaista syntyvää lasta. Tunnustamisen pätevyyteen ei vaikuta se, tiesikö tunnustaja sikiöiden lukumäärän. Ennen lapsen syntymää annetun tunnustamislausuman ajankohdasta ei ole säädetty laissa. Neuvolatoimintaa sääntelevän valtioneuvoston asetuksen (338/2011) mukaan lasta odottavan perheen hyvinvointia selvitetään niin sanotussa laajassa terveystarkastuksessa raskauden

aikana. Molemmat tulevat vanhemmat kutsutaan tuolloin yhdessä vastaanotolle. Keskustelu tunnustamisen merkityksestä ja oikeusvaikutuksista ja tunnustamisilmoituksen vastaanotto olisi luonteva toteuttaa samassa yhteydessä. Toisaalta tarkoituksena on, että mahdollisuutta ei käytettäisi vielä raskauden alkuvaiheessa, kun raskauden keskenmenoriski on suurempi. Estettä ei ole yhdistää tunnustamislausuman vastaanottamista ja sen hyväksymistä muuhun kuin ns. laajaan terveystarkastukseen. Tarkoituksena ei ole ollut luoda joustamatonta järjestelmää, jossa ennakkollisen tunnustamisen mahdollisuus on suljettu kokonaan pois esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsen oletettu äiti on lähdössä ulkomaille tai on muutoin tavoittamattomissa tiettyä ajankohtana. Tästä syystä ehdotetussa pykälässä ei ole tarkemmin säännelty ennakkollisen tunnustamisen ajankohtaa. Koska käytännöt kunnissa vaihtelevat, parhaan ajankohdan tunnustamislausuman vastaanottamiselle katsotaan muotoutuvan käytännössä.

Pykälän 3 momentissa säädetään mahdolliseksi äitiyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää myös raskaana olevan naisen kotikunnan lastenvalvojan luona. Tämä vaihtoehto olisi toissijainen suhteessa tunnustamiseen neuvolassa, koska tunnustamalla lapsi ennen lapsen syntymää lastenvalvojan luona ei saavuteta samoja asiain keskittämiseen liittyviä etuja kuin asiainneuvolassa. Tunnustamisen mahdollistaminen myös lastenvalvojan luona on kuitenkin perusteltua siksi, että lastenvalvojalla voi joissain tilanteissa olla asiantuntemuksensa ja kokemuksensa myötä neuvolahenkilökuntaa paremmat edellytykset arvioida, täytyvätkö tunnustamisen vastaanottamisesta kieltäytymiselle 4 momentissa säädetyt edellytykset esimerkiksi henkilöllisyyden selvittämisen tai kielivaikkeuksien osalta. Ehdotettu sääntely mahdollistaa sen, että äitiysneuvola, jossa tunnustamisen esteitä ei ole mahdollista riittävästi selvittää, ohjaa osapuolet lastenvalvojan luo. Lastenvalvoja harkitsee tällöin itsenäisesti, voidaanko tunnustaminen ottaa vastaan. Myös muut edellytykset tunnustamislausuman vastaanottamiselle ovat samat kuin neuvolassa, eli ilmoitus on annettava henkilökohtaisesti raskaana olevan naisen läsnä ollessa ja ennen tunnustamisen vastaanottamista osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Lastenvalvojalla ei usein ole samanlaisia taustatietoja naisen raskaudesta ja perheestä kuin neuvolahenkilökunnalla. Tunnustamislausuman kohdentamiseksi tiettyyn syntyvään lapseen ehdotetaan 3 momentissa tästä syystä, että naisen tulee esittää raskaudestaan todistus. Todistuksesta tulisi käydä ilmi lapsen arvioitu syntymäaika.

Pykälän 4 momentissa säädetään terveydenhoitajan, kättilön ja lastenvalvojan velvollisuudesta kieltäytyä tunnustamisen vastaanottamisesta. Äitiyden tunnustaminen ja erityisesti äitiyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää ovat uusia mahdollisuuksia käytettäväksi tilanteissa, joissa vastuun ottaminen lapsesta luontevasti soveltuu osaksi äitiysneuvontaa ja vanhemmuuteen valmistautumista. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että äitiysneuvoloihin siirtyisi asioita, jotka ovat oikeudellisesti vaikeita ja joiden ratkaiseminen sen vuoksi edellyttää sellaista asiantuntemusta, jota äitiysneuvoloissa ei ole. Sen vuoksi ehdotetaan, että tunnustamisen vastaanottamisesta olisi tietyissä tapauksissa kieltäydyttävä. Näitä olisivat tapaukset, joissa raskaana oleva äiti vastustaa tunnustamista, osapuolten henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty tai joissa tunnustamisen vastaanottajalla on äitiysneuvonnan yhteydessä tietoon saamiensa tai muiden seikkojen vuoksi syytä olettaa, ettei tunnustajaa voida vahvistaa lapsen äidiksi. Viimeksi mainittu

tilanne saattaa olla käsillä esimerkiksi siksi, että tunnustamisen vastaanottaja tietää tai hänellä on syytä epäillä, että lapsen isyys on mahdollista vahvistaa. Parin esitettyä hedelmöityshoitolaian 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua todistuksen yhteisymmärryksessä saamastaan hedelmöityshoidosta äitiysneuvolalla ei yleensä ole syytä epäillä tunnustajan äitiyttä. Tarkoituksena kuitenkin on, että kynnys kieltäytymiselle on matalalla, jotta etenkään neuvolahenkilökunnan ei tarvitse käyttää aikaa epäselvän tilanteen selvittämiseksi. Tunnustamisen vastaanottamisesta olisi kieltäydyttävä myös, jos on epäselvyyttä siitä, ymmärtääkö tunnustaja tunnustamisen merkitystä. Jos raskaana oleva nainen on täysi-ikäinen, mutta ei ymmärrä tunnustamisen merkitystä, etukäteen tunnustaminen estyy, sillä hän ei tällöin voi hyväksyä tunnustamista, joka on näissä tapauksissa välttämätöntä. Säättämällä kieltäytyminen kättilön tai terveydenhoitajan velvollisuudeksi pyritään siihen, että laki antaisi heille vankan tuen tilanteissa, joissa osapuolet pyrkivät painostamaan heitä tunnustamisen vastaanottamiseen asiaan liittyvistä epäselvyyksistä huolimatta.

Pykälän 5 momentissa säädetään tunnustamisasiakirjan toimittamisesta lastenvalvojalle. Asiakirjasta säädetään 20 §:ssä. Kun raskaana oleva nainen on hyväksynyt tunnustamisen, tunnustamisasiakirja on viipymättä toimitettava sen kunnan lastenvalvojalle, jolle isyyden selvittäminen 5 §:n mukaan kuuluu. Lastenvalvoja huolehtii näissäkin tapauksissa tunnustamiseen liittyvistä toimenpiteistä ja asiakirjojen lähettämisestä maistraatille äitiyden vahvistamista varten. Tunnustamisesta näissä tapauksissa laadittavasta asiakirjasta tulisi lain toimeenpanon yhteydessä laatia lomakepohja. Sen mukaisen lomakkeen käyttäminen säästäisi sekä neuvolan henkilökunnan ja lastenvalvojen että maistraattien työtä.

Kun tunnustamisilmoitus annetaan ennen lapsen syntymää, voi käydä niin, että lapsi syntyykin kuolleena. Tässä tapauksessa asian käsittely raukeaa. Jos lapsi syntyy elävänä, tunnustaminen voidaan vahvistaa etukäteen annetun tunnustamisen perusteella, vaikka lapsi olisi kuollut ennen äitiyden vahvistamista.

15 §. *Tunnustamisen peruuttaminen ja kiistäminen.* Pykälässä säädetään mahdollisuudesta ilmoittaa lapsen syntymän jälkeen, että lapsen tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti.

Pykälän 1 momentin mukaan nainen, joka on 14 §:n nojalla tunnustanut äitiytensä ennen lapsen syntymää, voi peruuttaa tunnustamisen ilmoittamalla siitä kirjallisesti äitiyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle. Tunnustamisen peruuttaminen on tehtävä kirjallisesti. Peruuttamismahdollisuuden varaaminen on katsottu kohtuulliseksi, koska kysymys ajankohdasta, jolloin lapsi on saanut alkunsa, saa lisävalaistusta vasta sen jälkeen, kun tiedetään, milloin lapsi syntyi ja miten kehittyneenä. Jotta äitiyden vahvistaminen ei tunnustajalle annetun perumismahdollisuuden vuoksi lykkääntyisi, peruuttamiselle varatun ajan on oltava lyhyt. Esityksessä ehdotetaan, että tunnustamisen peruuttaminen olisi toimitettava viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä. Jos tunnustaminen peruutetaan, lastenvalvoja aloittaa isyyden selvittämisen. Äitiyden selvittämisestä huolehtivasta lastenvalvojasta säädetään 5 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan myös lapsen synnyttänyt äiti tai henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi samalla tavoin kuin 1 momentissa eli lastenvalvojalle tehtävällä kirjallisella ilmoituksella ilmoittaa käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti. Ilmoitus tulee tehdä viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä.

Sekä 1 että 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tekeminen käynnistää lapsen isyyden ja mahdollisen äitiyden selvittämisen samalla tavalla kuin muissakin tilanteissa, joissa lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyttä tai äitiyttä ei ole tunnustettu ennen lapsen syntymää. Lastenvalvoja kutsuu osapuolet tuolloin isyyslain 6 §:ssä tarkoitettuun neuvotteluun isyyden selvittämiseksi tai, jos on jo todettu, että lapselle ei voida vahvistaa isää, tämän lain 6 §:ssä tarkoitettuun neuvotteluun äitiyden selvittämiseksi. Äitiyttä ei tuolloin voida vahvistaa ennen lapsen syntymää annetun tunnustamislausuman perusteella.

16 §. *Äitiyden tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen.* Pykälässä säädetään äitiyden tunnustamisesta silloin, kun se tapahtuu lapsen syntymän jälkeen. Pykälä rinnastuu isyyslain 18 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan tunnustaminen tapahtuu siten, että nainen ilmoittaa tunnustamisen vastaanottajalle olevansa lapsen äiti. Tunnustamisen vastaanottajan on ennen tunnustamista selvitettävä naiselle tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset. Hänelle on myös ilmoitettava, että tahallinen väärän tiedon antaminen ilmoituksessa tai sellaisen ilmoituksen hyväksyminen, jonka hyväksyjä tietää olevan väärä, ei ole lapsen edun mukaista ja saattaa viime kädessä tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi. Asiaa on käsitelty tarkemmin 7 ja 49 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Tunnustamisen vastaanottajina voivat 2 momentin mukaan olla samat viranomaiset, jotka isyyslain 18 §:n 2 momentin mukaan voivat ottaa vastaan isyyden tunnustamisen. Isyyslain 18 §:n 2 momentissa luetellut tahot ovat lastenvalvoja, maistraatin päällikkö, henkikirjoittaja ja julkinen notaari. Avioliittoa solmittaessa mies voi antaa tunnustamislausuman myös vihkipöytä. Tätä isyyslain säännöstä vastaa 2 momentissa säännös, jonka mukaan nainen voi antaa tunnustamislausuman äitiydestään myös parisuhteen rekisteröivälle viranomaiselle. Tunnustamisen vastaanottavan viranomaisen toimialuetta ei ole erikseen määritelty, joten nainen voi antaa tunnustamislausuman näille henkilöille viranomaisen toimialueesta tai asianosaisten kotikunnasta riippumatta. Jos tunnustaminen tapahtuu ulkomailla, sen ottaa vastaan sellainen Suomen edustuston virkamies, joka voi edustustossa suorittaa julkisen notaarin tehtäviä. Tunnustamisesta on laadittava asiakirja, josta säädetään 20 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa on viittaussäännös isyyslain 18 §:n 3 ja 4 momentteihin. Säännöksen mukaan mitä näissä säännöksissä säädetään tunnustamisesta laaditun asiakirjan lähettämisestä ja tunnustamislausuman antamisesta vieraassa valtiossa, sovelletaan myös äitiyden tunnustamiseen. Isyyslain 18 §:n 3 momentin mukaan jos tunnustamislausuman on vastaanottanut muu viranomainen kuin isyyden selvittämisestä huolehtiva lastenvalvoja, tunnustamisesta laadittu asiakirja on viipymättä lähetettävä mainitulle lastenvalvojalle. Pykälän 4 momentin mukaan tunnustamislausuma voidaan vieraassa

valtiossa antaa noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota kyseisen valtion lain mukaan on noudatettava.

17 §. Tunnustamisen hyväksyminen. Pykälässä on viittaussäännös isyyslain 19 §:ään. Sen mukaan mitä isyyslain 19 §:ssä säädetään isyyden tunnustamisen hyväksymisestä, sovelletaan myös äitiyden tunnustamisen hyväksymiseen.

Näin ollen äitiyttä ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa, jos tunnustaminen koskee isyyslain 2 §:ssä tarkoitettua lasta, elleivät lapsen synnyttänyt äiti ja tämän aviomies ole hyväksyneet tunnustamista. Äitiyttä ei voida tunnustamisen perusteella vahvistaa myöskään, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, ellei lapsi ole hyväksynyt tunnustamista. Jos tunnustaminen on tehty ennen lapsen syntymää, äitiyttä ei voida vahvistaa tunnustamisen perusteella, ellei syntyvän lapsen äiti ole hyväksynyt tunnustamista. Hyväksyminen, jota edellä tarkoitetaan, annetaan sen kunnan lastenvalvojalle, joka selvittää äitiyden. Hyväksymisen voi vastaanottaa myös se, joka on ottanut vastaan tunnustamisen. Hyväksyminen on annettava sen vastaanottajalle henkilökohtaisesti.

18 §. Kuuleminen. Pykälässä on säännökset siitä, keille on varattava tilaisuus tulla kuuluksi sen vuoksi, että nainen on tunnustanut äitiyden. Kuulemisen päätavoitteena on varata kuultaville mahdollisuus tehdä huomautuksia tunnustamista vastaan ja siten osaltaan lisätä varmuutta tunnustamisen oikeellisuudesta. Pykälä rinnastuu isyyslain 20 §:ään.

Tunnustamisen vuoksi on 1 momentin 1 kohdan mukaan kuultava ensinnäkin lapsen synnyttänyttä äitiä. Äidin kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos äitiys on 14 §:ssä tarkoitettu tavoin tunnustettu ennen lapsen syntymää ja tuolloin raskaana ollut nainen on hyväksynyt tunnustamisen.

Synnyttäneen äidin lisäksi on momentin 2 kohdan mukaan kuultava myös lapsen huoltajaa. Tämä kuulemisvelvollisuus ajankohtaistuu niissä tapauksissa, joissa muu kuin lapsen synnyttänyt äiti on hänen ohellaan tai hänen sijastaan lapsen huoltaja. Kuulemisvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos huoltajan kuulemista ei voida hankaluuksista järjestää. Tilanteissa, joissa huoltajan olinpaikkaa ei tiedetä eikä hän tosiasiallisesti huolehdi lapsesta, kuuleminen ei toteuttaisi tarkoitustaan.

Jos tunnustaja on alaikäinen, on momentin 3 kohdan mukaan kuultava myös tunnustajan huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, esimerkiksi kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (1386/2010) tarkoitettua edustajaa.

Tunnustamisen vuoksi voidaan kuulla myös sellaisia henkilöitä, joiden osalta kuulemiseen ei ole velvollisuutta. Näin voidaan 2 momentin mukaan menetellä, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi. Edellä selostettuja kuulemista koskevia säännöksiä noudatetaan myös silloin, kun äitiys on 14 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää. Kuulemisen toteuttaa tällöinkin lastenvalvoja. Kuuleminen ajankohtaistuu näissä tapauksissa sangen harvoin.

Kuulemisen ajankohdasta ei ole ehdotuksessa säännöksiä. Kuuleminen voitaisiin siten toteuttaa joko ennen lapsen syntymää tai syntymän jälkeen. Kuulla voidaan joko suullisesti tai kirjallisesti. Kuulemisen toteuttaminen kuuluu edellä tarkoitettulle lastenvalvojalle. Kuulla voisi kuitenkin myös muu edellä mainittu toimielin, joka on ottanut sellaisen tunnustamisen vastaan, jota 16 §:ssä tarkoitetaan. Kuulemisen toteuttaminen tulee toimeenpanovaiheessa ottaa huomioon lomakkeita laadittaessa.

19 §. Henkilöllisyyden toteaminen. Pykälässä säädetään henkilöllisyyden toteamisesta tilanteessa, jossa viranomaisella on ottaa vastaan 14 tai 16 §:ssä tarkoitettun tunnustamislausuman tai 17 §:ssä tarkoitettun hyväksymisen taikka 18 §:ssä tarkoitettun suullisen kuulemisen. Ehdotettun säännöksen mukaan henkilöllisyys voidaan todeta henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla. Pykälä rinnastuu isyyslain 21 §:ään.

Henkilöllisyystodistuksella tarkoitetaan poliisin myöntämiä henkilöllisyyttä osoittavia asiakirjoja. Henkilöllisyyttä osoittavat asiakirjat on määritelty poliisin myöntämistä henkilöllisyyttä osoittavista asiakirjoista annetun valtioneuvoston asetuksen (707/2006) 1 §:ssä. Näitä ovat henkilökorttilain (829/1999) 1 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettu voimassa oleva henkilökortti ja passilain (671/2006) 3 §:ssä tarkoitettu voimassa oleva passi. Ehdotettun lain 53 §:n nojalla tarkempia säännöksiä henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista voidaan tarvittaessa antaa valtioneuvoston asetuksella.

20 §. Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja. Pykälässä on säännökset tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittavasta asiakirjasta sekä tunnustamislausuman tiedoksiannosta. Pykälä rinnastuu isyyslain 22 §:ään.

Pykälän 1 momentista käy ilmi, että tunnustaminen ja tunnustamisen hyväksyminen ovat tahdonilmaisuja, jotka annetaan kirjallisesti. Asiakirja on päivittävä ja siihen merkitään lapsen, lapsen synnyttäneen äidin ja tunnustajan yksilöinti- ja yhteystiedot. Yksilöintitiedoilla tarkoitetaan suomalaisessa viranomaiskäytännössä henkilön nimeä ja väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 11 §:ssä tarkoitettua henkilötunnusta. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, asiakirjaan merkitään tiedot henkilön syntymäajasta ja -paikasta.

Tunnustamisen ajankohdasta voi käytännössä aiheutua joitakin väistämättömiä eroja asiakirjan sisältöön nähden. Kun äitiys tunnustetaan ennen lapsen syntymää, lasta ei voida yksilöidä hänen oman henkilötunnuksensa perusteella, vaan tunnustaminen koskee lasta, jonka tuleva äiti myöhemmin synnyttää. Syntymätön lapsi yksilöidään raskaana olevan naisen yksilöintitietojen ja lapsen arvioidun syntymäajankohdan perusteella. Yhteystiedoilla tarkoitetaan henkilön postiosoitetta ja mahdollista sähköpostiosoitetta. Asiakirjan allekirjoittavat äitiytensä tunnustanut nainen ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee hyväksyä tunnustaminen, hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

Säännöksessä ei edellytetä, että tunnustaminen ja sen hyväksyminen on tehtävä samalle asiakirjalle, vaikka se tavallisesti on käytännöllisintä. Jos ne annetaan eri asiakirjoilla,

hyväksymisasiakirjasta tulee käydä yksiselitteisesti ilmi, mitä tunnustamista hyväksyminen koskee. Erillisen asiakirjan laatiminen voi olla tarpeen erityisesti silloin, kun tunnustaminen on tapahtunut vieraassa valtiossa sen menettelymuotojen mukaisesti. Tarkoituksena on, että tunnustamista ja sen hyväksymistä koskevasta asiakirjasta laaditaan lain toimeenpanovaiheessa lomakepohja, jota seuraten asiakirja tulee laadituksi oikein.

Pykälän 2 momentissa säädetään, että lastenvalvojan on annettava tunnustamislausuman antamisesta tieto lapselle, lapsen synnyttäneelle äidille taikka aviomiehelle postitse saantitodistusta vastaan, jos tämän tulee hyväksyä tunnustaminen, mutta lastenvalvojalla ei ole todistettavasti tietoa siitä, että tämä on saanut tiedon tunnustamislausuman antamisesta. Koska 17 §:ssä tarkoitettu tunnustamisen hyväksyminen on edellytys äitiyden vahvistamiselle, on lapsen tunnustaneen naisen kannalta tärkeää, että tieto tunnustamisesta saatetaan niiden henkilöiden tietoon, joiden tulee hyväksyä tunnustaminen. Asian osapuolet saattavat olla yhtä aikaa läsnä lastenvalvojan luona tunnustamislausumaa annettaessa, jolloin lastenvalvojalla on todistettavasti tietoa siitä, että hyväksyjä on saanut tunnustamista koskevan tiedon. Jos näin ei ole tai muuta todistetta tiedon välittämisestä ei ole saatavissa, hänen tulee antaa tieto tunnustamislausuman antamisesta postitse saantitodistusta vastaan henkilölle, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen. Velvoite on rajattu niihin tilanteisiin, joissa hyväksyjän olinpaikka on tunnettu.

21 §. Asiakirjojen toimittaminen maistraatille. Pykälässä on säännökset asiakirjojen toimittamisesta maistraatille sen jälkeen, kun äitiys on selvitetty ja nainen on tunnustanut äitiytensä. Pykälä rinnastuu isyylain 23 §:ään. Toimitettavat asiakirjat ovat äitiyden selvittämisestä tehty pöytäkirja ja tunnustamisasiakirja. Jos tunnustamiseen tarvitaan jonkun hyväksyminen tai kuuleminen ja se on annettu erillisellä asiakirjalla, tulee myös hyväksymis- tai kuulemisasiakirja toimittaa maistraattiin. Kuten aiemmin 10 §:n yhteydessä on selostettu, äitiyden selvittämispöytäkirjan sisältö riippuu siitä, onko äitiys tunnustettu ennen lapsen syntymää vai sen jälkeen.

4 luku. **Äitiyden vahvistaminen maistraatissa**

22 §. Maistraatin toimivalta. Pykälässä on säännökset toimivaltaisesta viranomaisesta, kun kysymys on äitiyden vahvistamisesta tunnustamisen perusteella. Äitiyden vahvistaa näissä tilanteissa maistraatti. Pykälä rinnastuu isyylain 26 §:ään, joskin erona isyylain säännöksiin on, että maistraatti ei voi vahvistaa äitiyttä kuolleen äidin oikeudenomistajien suostumuksen perusteella. Näissä tilanteissa isyyden vahvistamisen yhtenä edellytyksenä on, että oikeusgeneettinen isyystutkimus tukee miehen isyyttä. Oikeusgeneettisellä tutkimuksella ei voida saavuttaa merkitsevää tulosta tilanteessa, jossa lapsi on saatettu alkuun luovutettuja sukusoluja käyttäen. Tästä syystä maistraatin toimivalta rajoittuu äitiyslaisissa tilanteisiin, joissa äitiys vahvistetaan tunnustamisen perusteella. Samasta syystä pykälässä ei ole isyylain 26 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä.

Pykälän 1 momentissa on säännös edellytyksistä, joiden vallitessa maistraatin tulee vahvistaa äitiys tunnustamisen perusteella. Näin on tehtävä, jos tunnustaminen on tapahtunut oikein menettelymuodoin eikä ole aihetta epäillä, ettei äitiyden tunnustanut

nainen ole lapsen äiti. Jotta maistraatti voisi jättää äitiyden vahvistamatta, vahvistamatta jättämisen tulisi perustua epäselvyyksiin äitiyden selvittämispöytäkirjassa esitetyistä seikoista tai jonkin 13–20 §:ssä säädetyn edellytyksen jäämiseen täyttymättä.

Jos nainen, joka oli 14 §:n mukaisesti tunnustanut lapsen ennen tämän syntymää, kuolee ennen kuin lapsi syntyy, nousee esille kysymys, voidaanko äitiys vahvistaa 1 momentin perusteella. Pykälän 2 momentissa säädetään tästä tilanteesta. Sen mukaan äitiys voidaan vahvistaa tunnustamisen perusteella.

23 §. Alueellisesti toimivaltainen maistraatti. Pykälän mukaan äitiyden vahvistaminen kuuluu lähtökohtaisesti lastenvalvojan toimialueen maistraatille. Töiden tasaamiseksi maistraattien välillä ja alueellisesti kattavan maistraattien verkoston ylläpitämiseksi voi kuitenkin olla tarpeen, että työtehtäviä siirretään maistraattien välillä. Pykälä rinnastuu isyyslain 27 §:ään. Pykälän 2 momentissa on viittaus isyyslain 27 §:n 2 momentin asetuksenantovaltuuteen, jonka nojalla valtiovarainministeriö voi siirtää isyyden vahvistamista koskevia asioita maistraatilta toiselle. Vastaava asetuksenantovaltuus säädetään 2 momentissa ulottuvaksi myös äitiyden vahvistamista koskeviin asioihin.

24 §. Asian käsittely maistraatissa ja muutoksenhaku. Pykälässä säädetään äitiyden vahvistamista koskevan asian käsittelystä maistraatissa. Pykälä rinnastuu isyyslain 28 §:ään. Pykälän säännökset täydentävät yleislakina sovellettavan hallintolain (434/2003) säännöksiä. Asian käsittelyyn kuuluu muun muassa sen tarkastaminen, että tunnustaminen on annettu oikealla tavalla toimivaltaisen viranomaisen tai muun toimielimen edessä, että tarvittavat hyväksymiset on saatu ja tilaisuus tulla asiassa kuulluksi on varattu niille, joille se lain mukaan tulee varata. Maistraatti tekee päätöksensä niiden asiakirjojen pohjalta, jotka lastenvalvoja on velvollinen sille lähettämään.

Pykälän 1 momentissa on säännös maistraatin oikeudesta pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan lisäselvitystä. Näin voidaan menetellä, jos asiassa ei ole menetelty, kuten 3 luvussa säädetään, asiakirjat ovat puutteelliset tai asian ratkaisemisen kannalta tarpeellista lisäselvitystä on saatavilla. Maistraatin tulee tällöin yksilöidä, millaista saatavilla olevaa lisäselvitystä se pitää tarpeellisena.

Maistraatin päätökseen ei 2 momentin mukaan saa hakea muutosta. Jos maistraatti on päättänyt, että äitiyttä ei tunnustamisen perusteella voida vahvistaa, tunnustaja, lapsi tai hänen puhevaltaansa 27 §:n nojalla käyttävä edustaja voivat panna käräjäoikeudessa viireille kanteen äitiyden vahvistamiseksi 26 §:ssä säädettyjen määräaikojen puitteissa. Heidän oikeusturvansa on siten järjestetty 5 luvun säännösten kautta, jotka koskevat äitiyden vahvistamista oikeudenkäynnissä. Tästä syystä maistraatin päätökseen on liitettävä tieto 25 §:ssä tarkoitettusta kanneoikeudesta ja 26 §:n 2 momentissa tarkoitettusta määräajasta. Muutoksenhakumahdollisuutta maistraatin päätöksestä ei ole tarpeen antaa myöskään silloin, kun tunnustaminen on hyväksytty. Jos esimerkiksi lapsen synnyttänyt äiti pitää ratkaisua vääränä, hänellä on mahdollisuus saada oikeusturvaa äitiyden kumoamiskanteen kautta. Maistraatin tulee asianosaisten lisäksi antaa päätös tiedoksi myös sille lastenvalvojalle, joka on selvittänyt äitiyden.

5 luku. Äitiyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

25 §. Kanneoikeuden edellytykset ja asianosaiset. Pykälässä säädetään niistä henkilöthoista, jotka voivat panna vireille kanteen äitiyden vahvistamiseksi, ja kanneoikeuden edellytyksistä. Äitiys voidaan vahvistaa tuomioistuimessa hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella 3 §:n 1 momentin mukaisena äitiytenä. Pykälä rinnastuu isyyslain 29 §:ään, joskin kanneoikeuden edellytysten osalta säännösten sisällössä on myös eroja.

Pykälän 1 momentin mukaan lapsella, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, on oikeus vaatia kanteella 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella. Kanne nostetaan äidiksi otaksuttua naista vastaan. Jos nainen on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos edellä tarkoitettuja kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä voidaan haastaa Valtiokonttori vastaamaan äitiyden vahvistamiskanteeseen perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi naisen kanneoikeuden edellytyksistä. Nainen, joka katsoo olevansa lapsen äiti 3 §:n 1 momentin perusteella, voi nostaa äitiyden vahvistamista koskevan kanteen lasta vastaan. Nainen voi nostaa 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun hedelmöityshoitoon suostumiseen perustuvan äitiyden vahvistamiskanteen kuitenkin vain, jos maistraatti ei ole vahvistanut äitiyttä ja siihen on muu syy kuin se, ettei tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ole saatu. Äitiyden vahvistamatta jättäminen on tällöin voinut johtua esimerkiksi siitä, että lapsen synnyttänyt äiti tai lastenvalvoja on esittänyt varteenotettavan epäilyn naisen äitiydestä ja 3 §:n 1 momentin mukaista äitiyttä ei ole voitu pitää riittävän selvitettyinä äitiyden vahvistamiseksi. Kanneoikeutta ei sitä vastoin ole, jos maistraatti on hylännyt tunnustamisen sillä perusteella, että tarvittavaa hyväksymistä tunnustamiselle ei ole saatu. Tapauksista, joissa tunnustaminen edellyttää toisen hyväksymistä, säädetään 17 §:ssä olevan viittauksen perusteella sovellettavaksi tulevassa isyyslain 19 §:ssä. Jos tunnustaminen esimerkiksi koskee 2 §:ssä tarkoitettua lasta, jonka oikeudellinen isä on äidin aviomies, tunnustamislausuman antajalla ei ole oikeutta nostaa kannetta äitiyden vahvistamiseksi, jos lapsen synnyttäneen äidin ja lapsen oikeudellisen isän hyväksymistä ei ole saatu.

Pykälän 3 momentin mukaan jos vastaajana ollut nainen kuolee oikeudenkäynnin aikana, tulevat naisen oikeudenomistajat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan myös silloin, kun nainen on kantajana. Jos nainen on ollut kuollessaan kantajana asiassa, naisen oikeudenomistajat voivat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

26 §. Kanneoikeuden rajoitukset. Pykälässä säädetään asianosaisten kanneoikeuden rajoituksista. Pykälä rinnastuu isyyslain 30 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan kannetta äitiyden vahvistamiseksi ei voida ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vastustaa äitiyden vahvistamista. Äitiyden vahvistamista koskevaa kannetta ei voida myöskään panna vireille eikä asian käsittelyä jatkaa, jos lapsi on

kuollut. Lapsia koskevassa lainsäädännössä lähtökohtana on lapsen etu. Jos lapsi kuolee, lapsen etuun tähtävää intressiä äitiyden vahvistamiselle ei enää ole. Säännös koskee myös sellaisia tilanteita, joissa nainen on pyrkinyt tunnustamaan lapsen tämän kuoleman jälkeen, mutta tunnustaminen ei ole johtanut äitiyden vahvistamiseen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi siitä, että naisen, joka katsoo olevansa lapsen äiti, on pantava kanteen äitiyden vahvistamiseksi vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 25 §:n 2 momentissa tarkoitettua maistraatin päätöksestä. Kanneajan rajoitus on perusteltu, koska lapsen vanhemmuutta koskevat ratkaisut tulee lapsen edun vuoksi tehdä mahdollisimman nopeasti lapsen syntymän jälkeen.

27 §. *Lapsen puhevallan käyttäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi alaikäisen lapsen puhevallan käyttämisestä. Pykälä rinnastuu isyyslain 31 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan äitiyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa käyttää se lastenvalvoja, joka on 5 §:n nojalla selvittänyt äitiyden. Lähtökohtaisesti kyseessä on lapsen äidin tai lapsen kotikunnan lastenvalvoja. Lastenvalvoja voi edustaa lasta sekä silloin, kun lapsi on kantajana, että silloin, kun nainen on nostanut kanteen lasta vastaan eli kun lapsi on vastaajan asemassa. Jos lapsi ei asu tai oleskele Suomessa, mutta suomalainen tuomioistuin käsittelee asiaa jonkun muun kuin lain 42 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa mainitun toimivaltaperusteen perusteella, lastenvalvojalla ei näissä tilanteissa ole puhevaltaa äitiyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Lapsen puhevallan käyttäminen kuuluu tällöin hänen lailliselle edustajalleen.

Pykälän 2 momentissa on viittaussäännös isyyslain 31 §:n 2–4 momentteihin. Ehdotetun momentin mukaan isyyslain säännöksiä lapsen puhevallan käyttämisestä, kuulemistilaisuuden varaamisesta ja oikeusavusta isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä sovelletaan myös äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa. Isyyslain 31 §:n 2 momentin mukaan isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä saavat lapsen puhevaltaa käyttää lastenvalvojan ohella huoltaja tai muu laillinen edustaja ja 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, soveltaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään. Jos lastenvalvoja ja lapsen muu edustaja ovat puhevaltaa käyttäessään erimielisiä, on noudatettava lastenvalvojan mielipidettä. Mainitun pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuimen tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi jokaiselle, joka 1 tai 2 momentin mukaan saa käyttää lapsen puhevaltaa. Myös lapsen synnyttäneelle äidille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi, vaikka hän ei olisi lapsen huoltaja, jos kuuleminen on hankaluuksia järjestettävissä. Edelleen pykälän 4 momentin mukaan lapselle, jota lastenvalvoja 1 momentin nojalla edustaa isyyden vahvistamista koskevassa asiassa, myönnetään korvaukselta oikeusapulain (257/2002) mukainen oikeusapu sen estämättä, mitä oikeusavun edellytyksistä muuten säädetään.

28 §. *Vastaajaksi haastaminen ja haasteen tiedoksianto.* Pykälässä säädetään vastaajaksi haastamisesta. Pykälä rinnastuu isyyslain 32 ja 33 §:iin.

Pykälän 1 momentin mukaan jos lapsi vaatii äitiyden vahvistamista, vastaajaksi tulee haastaa nainen, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti. Lastenvalvojan toimintavelvollisuudesta säännellään 4 §:ssä. Alaikäisten lasten osalta

äitiyden selvittäminen hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella ohjautuu säännön- mukaisesti lastenvalvojalle, joka selvittää, keitä vastaan mahdollinen kanne tulee nostaa. Jos kantajana on täysi-ikäinen lapsi, saattaa olla, ettei äitiyttä ole selvitetty. Kantajana oleva lapsi joutuu tällöin itse selvittämään ne kanteen perusteena olevat seikat, joiden vuoksi hän olettaa tietyn naisen olevan hänen äitinsä ja vaatii naisen äitiyttä vahvistetta- vaksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteesta, jossa sellaisia naisia, joiden voidaan olettaa olevan lapsen äiti, on useampi kuin yksi. Tällainen käytännössä todennäköisesti hyvin harvinainen tilanne voisi olla kyseessä silloin, kun lapsen synnyttänyt nainen on saanut hedelmöityshoitoa samanaikaisesti usealla eri palvelunantajalla eri kumppaneiden kans- sa. Naiset tulee tällöin haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Koska muu kuin oikeusgeneettiseen tutkimukseen perustuva todistelu on todistusarvoltaan epävarmaa, on näyttö näiden naisten osalta perusteltua arvioida samassa oikeudenkäynnissä. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan lapselle ei voida vahvistaa äitiä hedelmöityshoitoon suostu- misen perusteella, jos isyys lapseen nähden on todettu tai vahvistettu tai se voidaan to- deta tai vahvistaa. Tästä seuraa, että kanne mahdollisen isyyden vahvistamiseksi tulee ratkaista isyyslain nojalla ennen ratkaisun antamista äitiysasiassa. Tässä kohdin sovel- lettavaksi tulee oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta sen jälkeen, kun toisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteesta, jossa nainen nostaa äitiyden vahvistamis- kanteen lasta vastaan. Lastenvalvoja selvittää äitiyden 4 §:n 2 momentin mukaan myös silloin, kun nainen on halukas tunnustamaan mahdollisen äitiytensä. Jos äitiyden selvit- täminen ei johda äidiksi haluavan naisen äitiyden vahvistamiseen, tällä on lain 25 §:n 2 momentin edellytysten vallitessa oikeus nostaa kanne lasta vastaan, jota lastenvalvoja voi toimivaltansa puitteissa edustaa. Useimmiten äitiyden vahvistamiskannetta edeltää siten lastenvalvojan toimittama äitiyden selvittäminen.

Kantajana oleva nainen voi nimetä asiassa vastaajiksi lapsen ohella myös ne naiset, jot- ka kantajan lisäksi voivat tulla kysymykseen lapsen äitinä. Heidän haastamisensa ei kui- tenkaan ole välttämätöntä.

Pykälän 4 momentti sisältää viittauksen isyyslain 33 §:ään. Momentin mukaan mitä vii- tatussa pykälässä säädetään haasteen tiedoksiannosta isyyttä koskevassa asiassa, sovel- letaan myös äitiyttä koskevassa asiassa. Isyyslain 33 §:ssä todetaan haasteen tiedoksian- nosta säädetävän oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa. Jollei tiedoksiannon vastaanotta- jan eikä hänen tiedoksiannon vastaanottamista varten valtuuttamansa olinpaikasta voida saada tietoa, haasteen tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa kuuluttamalla vain, jos äitiydestä on saatavilla siinä määrin todisteita, että oikeudenkäynnin aloittamista naista vastaan on pidettävä lapsen edun mukaisena.

29 §. Äitiyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksianto. Pykälän mukaan kanta- jan tulee liittää äitiyden selvittämisestä laadittu pöytäkirja haastehakemukseen, jos äitiys on lain mukaan pitänyt selvittää. Jos pöytäkirjaa ei ole liitetty haastehakemukseen, tuo- mioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta. Pykälä rinnastuu isyyslain 34 §:ään.

Säännöksen tarkoituksena on varmistua siitä, että kantajalla on jo ennen kanteen nostamista käytettävissään asianmukainen asiakirja-aineisto, jotta hän voi arvioida kanteen menestymismahdollisuudet ja vedota kanteen menestymisen kannalta merkityksellisiin seikkoihin.

Lastenvalvojalle osoitettuun asiakirjapyyntöön sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Sen ohella noudatetaan ehdotetun lain 10 §:n 3 momenttia, jossa on säännös oikeudesta saada tieto äitiyden selvittämisestä laaditusta pöytäkirjasta. Jos pöytäkirjaa ei kuitenkaan ole liitetty haastehakemukseen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja lastenvalvojalta.

30 §. Oikeuspaikka. Pykälän 1 momentin mukaan toimivaltaisesta tuomioistuimesta äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa. Pykälä rinnastuu isyyslain 35 §:ään.

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n 1 momenttia ehdotetaan tämän lakiehdotuksen yhteydessä muutettavaksi siten, että isyyden vahvistamiskanteiden tavoin myös äitiyden vahvistamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Oikeuspaikat ovat keskenään vaihtoehtoisia, mutta ehdottomia. Toissijaisista oikeuspaikoista säädetään saman luvun 18 §:ssä, jota myös ehdotetaan täydennettäväksi.

Pykälän 2 momentissa on säännös äitiyden vahvistamiskanteen tavanomaista laajemmasta vireilläolovaikutuksesta. Kun äitiyden vahvistamista koskeva asia on vireillä yhdessä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, ei saman lapsen äitiyskysymystä saa tutkia toisessa tuomioistuimessa myöskään toisen naisen äitiyden osalta. Säännöksen tarkoituksena on, että äitiyden vahvistamista koskevat asiat keskitetään vain yhden toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näin ollen jos kaksi naista nostaa kanteen äitiytensä vahvistamiseksi saman lapsen osalta ja ensimmäinen panee kanteen vireille lapsen synnyttäneen äidin kotipaikan tuomioistuimessa ja toinen panee kanteen vireille myöhemmin lapsen kotipaikan tuomioistuimessa, jälkimmäinen tuomioistuin ei saa tutkia kannetta. Sen on siirrettävä asia siihen tuomioistuimeen, jossa ensiksi vireille pantu asia on vireillä. Kanteiden yhdistämiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 2 §:ää.

31 §. Kanteen peruuttaminen. Pykälässä on säännökset kanteen peruuttamisesta tilanteissa, joissa äitiyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useita naisia vastaan. Pykälä rinnastuu isyyslain 36 §:ään sillä erotuksella, että pykälässä ei ole isyyden poissuljentaa oikeusgeneettisen tutkimuksen perusteella vastaavaa säännöstä.

Pykälän mukaan kun äitiyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä naista vastaan, voi kantaja peruuttaa kanteen jonkun naisen osalta, jos nainen ei vastusta kanteen peruuttamista. Naisen suostumusta edellytetään, koska hän voi haluta, että asia on oikeusvoimaisesti ratkaistu ja kanne on hänen osaltaan hylätty. Jos kanne peruutetaan, asia jää hänen osaltaan sillensä vaille asiaratkaisua. Kanteen peruuttamiselle tarvitaan lisäksi tuomioistuimen suostumus. Koska kanteen peruuttaminen jonkun naisen osalta saattaa vaikuttaa myös muiden vastaajina olevien naisten asemaan oikeudenkäynnissä, ehdotetaan pykälässä säädettäväksi, että tuomioistuimen tulee kuulla

muita vastaajia ennen suostumistaan kanteen peruuttamiseen. Tavallisesti tuomioistuimella ei ole syytä suostua kanteen peruuttamiseen ilman perusteltua syytä.

32 §. Näytön hankkiminen. Pykälässä on säännös näytön hankkimisesta äitiysasiassa. Pykälä rinnastuu isyyslain 37 §:ään.

Pykälän mukaan tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi.

Jos oikeudenkäynnissä esiin tulleiden seikkojen perusteella on aihetta epäillä, että henkilö, joka ei ole asianosaisena, on lapsen vanhempi, tuomioistuin voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Kuultava henkilö voi olla toinen nainen, joka saattaa olla vastaajan sijasta lapsen äiti, tai mies, joka saattaa olla lapsen isä. Jos lastenvalvoja on toimivaltainen eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vastusta, tuomioistuin voi myös kehottaa tätä selvittämään kuultavan isyyden tai äitiyden.

Jos kantajana on lapsi, jota lastenvalvoja ei edusta, tai yli 15-vuotias lapsi vastustaa oikeudenkäynnin ulkopuolella olevan henkilön vanhemmuuden selvittämistä, tuomioistuin voi oma-aloitteisesti kuulla henkilöä oikeudenkäynnissä, mutta kantaja ei ole velvollinen vastoin tahtoaan haastamaan tätä vastaajaksi asiassa. Erityisesti tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiin vastaajaksi haastetun henkilön vanhemmuutta ei voida selvittää oikeusgeneettisellä tutkimuksella eikä lapsi halua nostaa kannetta toista vanhempana kysymykseen tulevaa henkilöä vastaan, selvityksen saaminen voi edellyttää sellaisen henkilön kuulemistä, joka ei ole asiassa asianosaisena.

33 §. Muutoksenhaun käsittely. Pykälän mukaan jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta äitiydestä annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä äitiyskysymyksen niidenkin asianosaisten osalta, joita muutoksenhaku ei koske. Pykälä rinnastuu isyyslain 38 §:ään, joskin säännösehdotus sisältää vain mainitun pykälän ensimmäisen virkkeen.

6 luku. Äitiyden kumoaminen

34 §. Äitiyden kumoamisen perusteet. Pykälässä osoitetaan äitiyden kumoamisen perusteet. Pykälä rinnastuu isyyslain 39 §:ään. Säännöksen mukaan äitiys, joka on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta. Hedelmöityshoitosuostumukseen perustuva ehdotetun 3 §:n 1 momentin mukainen äitiys voidaan kumota joko sillä perusteella, että nainen ei ole suostunut hedelmöityshoitoon tai sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena. Jos hedelmöityshoidon antamisen edellytyksenä on ollut kirjallinen hoitosuostumus, tiedot hedelmöityshoitoon annetusta suostumuksesta ovat hoidonantajan arkistossa, josta ne on pyynnöstä luovutettava hoitoa saaneelle. Tapauksissa, joissa kanteen perusteena on naisen suostumuksen puuttuminen, ratkaisu voidaan tavallisesti perustaa näin saatavaan näyttöön. Jos äitiyden kumoamista vaaditaan sillä perusteella, että lapsi ei ole syntynyt hoidon tuloksena, näyttömahdollisuudet riippuvat siitä, onko hoidossa käytetty tunnetun vai tuntemattoman luovuttajan siittiöitä. Ensiksi mainitussa tapauksessa riittävä näyttö on saatavilla, jos

luovuttaja suostuu oikeusgeneettisiin tutkimuksiin ja saa poissuljennan. Jälkimmäisessä tapauksessa näytön saaminen äitiyden kumoamisen perusteesta voi olla sitä vastoin vaikeaa, koska hedelmöityshoitolaissa suojataan luovuttajan anonymiteettiä. Tieto luovuttajan henkilöllisyydestä on vain lapsen saatavissa sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 18 vuotta.

35 §. Äitiyden kumoamista koskevan asian asianosaiset. Pykälässä säädetään henkilöistä, joilla on oikeus nostaa äitiyden kumoamista koskeva kanne. Pykälässä säädetään myös äitiyden kumoamista koskevan asian asianosaisista. Pykälä rinnastuu isyyslain 41 §:ään, joskaan säännös ei sisällä isyyslain 41 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä, koska äitiyttä ei ehdotuksen mukaan voida perustaa äidin parisuhteeseen perustuvaan lakimääräiseen olettamaan.

Pykälän 1 momentin mukaan äitiyden kumoamiskanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai nainen, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu. Jos äitiys on vahvistettu lainvoimaisella tuomioistuimen ratkaisulla, ei kanteen nostaminen ole sitä vastoin mahdollista. Aikaisemman tuomion kumoaminen edellyttää oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säänneltyä tuomion purkamista.

Pykälän 2 momentin mukaan äitiyden kumoamiskanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen. Lapsen synnyttäneen äidin tulee siten nostaa äitiyden kumoamiskanne paitsi lasta myös 1 momentissa tarkoitettua naista vastaan. Lapsen tulee nostaa kanne sekä hänet synnyttänyttä äitiä että hänelle maistraatin päätöksellä vahvistettua äitiä vastaan. Tilanteessa, jossa alaikäisen lapsen synnyttänyt äiti ja 1 momentissa tarkoitettu nainen ovat yksimielisiä äitiyden kumoamisasiassa, ei ole estettä sille, että he nostavat kumoamiskanteen yhdessä lasta vastaan edellyttäen, että molempien kanneoikeus on edelleen voimassa.

Pykälän 3 momentin mukaan jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan sekä silloin, kun asianosainen on vastaajana, että silloin, kun asianosainen on kantajana. Jos asianosainen on kuollessaan ollut kantajana asiassa, voivat oikeudenomistajat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

Oikeudenomistajien käsite määräytyy perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos kuolinpesän osakkaita ei ole, asianosaiseksi tulee perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta Valtiokonttori.

Huomattavaa on, että isänä itseään pitävä mies eikä äitinä itseään pitävä nainen ei voi ajaa äitiyden kumoamiskannetta. Ratkaisu on yhdenmukainen isyyslain kanssa, jonka mukaan isänä itseään pitävällä miehellä ei ole kanneoikeutta isyyden kumoamiseksi tilanteessa, jossa lapsen isyys on vahvistettu tunnustamisen perusteella. Tilanne on verrannollinen myös adoptiotilanteisiin. Lapsen biologinen isä menettää oikeutensa vanhemmuuden vahvistamiseen, kun adoptio on vahvistettu.

36 §. *Kanneoikeuden rajoitukset.* Pykälässä säädetään kanneoikeuden yleisistä rajoituksista. Pykälä rinnastuu isyyslain 42 §:ään, joskaan pykälässä ei ole vastinetta 42 §:n 2 momentille.

Pykälän 1 momentissa on viittaussäännös isyyslain 42 §:n 1 momenttiin. Momentin mukaan isyyslain säännöksiä lapsen kanneoikeuden käyttämisestä isyyden kumoamista koskevassa asiassa sovelletaan myös äitiyden kumoamista koskevassa asiassa. Isyyslain 42 §:n 1 momentin mukaan lapsen kanneoikeutta voi käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Jos lapsi ei ole vielä täyttänyt 15 vuotta tai hän on täyttänyt 15 vuotta, mutta ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, hänelle voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy.

Pykälän 2 momentin mukaan äitiytensä tunnustaneella naisella ei ole oikeutta nostaa kannetta äitiytensä kumoamiseksi, jos hän saatuaan tietää seikoista, joiden perusteella hänellä on ollut aihetta epäillä, että lapsi ei ole saanut alkuaan 3 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ja tarkoitetuissa olosuhteissa, on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Säännöksen tarkoituksena on suojella vakiintunutta perhe-elämää ja perheenjäsenten luottamusta aiemmin luotuihin perhesuhteisiin. Ilmoitus voidaan toteuttaa tekemällä tätä koskeva asiakirja tai toimenpide, jonka tarkoitus on sama, kuten lapsen tunnustaminen tietoisena toisen henkilön vanhemmuuden mahdollisuudesta. Yksipuolinen ilmoitus sitoo vain sen antanutta naista eikä rajoita muiden asianosaisten kanneoikeutta. Saman momentin mukaan myöskään lapsen synnyttäneellä äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta isyyden kumoamiseksi, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt edellä tarkoitetun ilmoituksen. Hyväksyminen voi tapahtua joko samassa asiakirjassa tai siitä erillisessä asiakirjassa. Lapsen synnyttäneen äidin hyväksymistä koskeva säännös on perusteltu samoista syistä kuin edellä on lausuttu tunnustajan kirjallisesta ilmoituksesta.

37 §. *Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön.* Pykälässä on säännökset kanneoikeudesta tilanteissa, joissa äitiyden kumoamiskannetta ei ole pantu vireille ennen asianosaisen kuolemaa. Pykälä rinnastuu isyyslain 43 §:ään. Vireillä olevan kanteen jatkamisesta asianosaisen kuoleman jälkeen on säännös 35 §:n 3 momentissa.

Pykälän 1 momentissa kielletään äitiyden kumoamiskanteen vireillepano tilanteissa, joissa lapsi on kuollut. Lapsen oikean sukulaisuussuhteen selvittäminen ei ole enää lapsen kuoltua lapsen edun kannalta merkityksellistä. Säännös ei sen sijaan rajoita lapsen kanneoikeutta tilanteessa, jossa sekä lapsen synnyttänyt äiti että kanteeseen oikeutettu nainen ovat kuolleet.

Pykälän 2 momentissa kielletään kanteen vireillepano sellaisen 35 §:ssä tarkoitetun asianosaisen puolesta, joka on kuollut. Oikeus äitiyden kumoamista koskevan kanteen vireillepanoon on katsottava luonteeltaan sillä tavoin henkilökohtaiseksi, että sitä koskevan oikeuden siirtyminen kanneoikeuden haltijan oikeudenomistajille ei olisi asianmukaista. Esimerkiksi lapsen synnyttäneen äidin passiivisuus voi ilmentää sitä, ettei hän halua järkyttää lapsen sukuasemaa. Olisi perusteetonta olla piittaamatta tästä ja antaa

kanneoikeus hänen oikeudenomistajilleen. Asianosaisen oikeudenomistajat voivat kuitenkin jatkaa asianosaisen eläessään vireillepanemaa kannetta, kuten 35 §:n 3 momentissa säädetään. Siitä, että oikeudenomistajat eivät voi panna vireille kannetta kuolleen asianosaisen asemesta, ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi poikkeus äidiksi vahvistetun naisen perillisten osalta. Sen mukaan kuolleen äidiksi vahvistetun naisen puolisoilla ja perillisillä on eräissä tapauksissa oikeus panna äitiyden kumoamiskanne vireille. Kanneoikeuden edellytyksistä ja kanteen nostamisen määräajasta on säännös ehdotetun lain 38 §:n 3 momentissa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaajan puhevallan käytöstä tapauksissa, joissa nainen, jonka tulisi 35 §:n 1 ja 3 momentin mukaan olla vastaajana, on kuollut. Vastaajaksi on tällöin haastettava naisen oikeudenomistajat. Jos kantajana on lapsi, häntä itseään ei lueta oikeudenomistajaksi. Oikeudenomistajiin voi tällöin kuulua henkilöitä, jotka lapsen jälkeen ovat naisen lähimpiä perillisiä. Jos lapsen synnyttänyt äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi isyyden kumoamista koskevassa asiassa, sillä äitiyden kumoamisella ei ole vaikutuksia heidän oikeudelliseen asemaansa.

38 §. Määräaika kanteen nostamiselle. Pykälässä säädetään äitiyden kumoamiskanteen nostamiseen liittyvistä määräajoista. Pykälä rinnastuu isyyslain 44 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan lapsen synnyttäneen äidin ja naisen, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa tunnustamispäivämäärästä. Kahden vuoden määräaika on perusteltu, koska lapsen vanhemmuutta koskevat kiistat on lapsen edun vuoksi syytä saada ratkaistuiksi mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen. Lapsen omalle kanneoikeudelle ei sitä vastoin ole asetettu määräaikaa.

Pykälän 2 momentin mukaan jos 1 momentissa tarkoitettulla kantajalla on ollut laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu, hän voi panna kanteen vireille kahden vuoden määräajan jälkeen. Laillisesta esteestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:ssä. Muun painavan syyn osalta on olemassa korkeimman oikeuden käytäntöä (KKO 1978–II–148). Esimerkkinä painavasta syystä on tilanne, jossa nainen saa tietää vasta määräajan jälkeen olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä äitiytään. Kanne olisi nostettava viipymättä sen jälkeen, kun syy, joka esti kanteen nostamisen määräajassa, on poistunut. Kanteen nostamiseen oikeuttavien perusteiden arviointi voi edellyttää asianosaisten kuulemista ja muuta todistelua. Kanneoikeuden olemassaolo ratkaistaan äitiyden kumoamista koskevan kanteen käsittelyn yhteydessä.

Pykälän 3 momentin mukaan jos nainen, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisoilla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on naisen lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa naisen kuolemasta tai, jos naisella vielä olisi ollut käytettävissään pitempi aika, tuon ajan kuluessa. Puolison ja jokaisen perillisen kanneoikeus on itsenäinen. Mahdollisuus kanteen nostamiseen ei siten riipu siitä, miten muut perilliset suhtautuvat kanneoikeuden käyttöön. Puolison ja perillisten kanneoikeus edellyttää sitä, että nainen olisi kuolinhetkellään voinut nostaa kanteen joko 38 §:n 1 tai 2 momentin

perusteella. Jos äitiytensä tunnustanut nainen on eläessään ilmoittanut lapsen omakseen 36 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, on myös hänen perillistensä kanneoikeus menetetty määräajasta riippumatta.

Perillisellä tarkoitetaan perittävän sukulaista tai puolisoa, joka on lain nojalla oikeutettu perintöön vainajan jälkeen. Henkilö, jonka oikeus perustuu yleistestamenttiin, on kuolinpesän osakas, mutta ei lainkohdassa tarkoitettu perillinen. Yleistestamentin saajille ei ole annettu kanneoikeutta, koska on haluttu välttää sellaiset tilanteet, joissa yleistestamentin saaja ajaa kannetta, vaikka naisen perilliset, jotka ovat tottuneet pitämään lasta sisaruksenaan tai muutoin sukulaisenaan, eivät halua tilanteen muuttamista.

39 §. Oikeuspaikka. Pykälän mukaan toimivaltaisesta tuomioistuimesta äitiyden kumoamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa. Pykälä rinnastuu isyyslain 46 §:ään.

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n 2 momenttia ehdotetaan tämän lakiehdotuksen yhteydessä muutettavaksi siten, että isyyden kumoamiskanteiden tavoin myös äitiyden kumoamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Toissijaisista oikeuspaikoista säädetään saman luvun 18 §:ssä, jota myös ehdotetaan täydennettäväksi.

40 §. Oikeudenkäyntimenettely. Pykälän mukaan äitiyden kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin sovelletaan, mitä 28 §:n 4 momentissa ja 32 §:ssä säädetään. Nämä viittaukset osoittavat, että myös äitiyden kumoamista koskevassa asiassa haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa kuuluttamalla noudattamalla 28 §:n 4 momentissa mainittuja periaatteita. Myös näytön hankkimiseen sovelletaan soveltuvin osin 32 §:n oikeusohjeita. Säännös rinnastuu isyyslain 47 §:ään.

7 luku. **Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset**

41 §. Äitiyden määräytyminen välittömästi lain nojalla. Pykälässä on säännökset äitiyden määräytymisestä suoraan lain nojalla. Säännökset antavat vastauksen kysymykseen, mitä lakia on sovellettava harkittaessa, onko lapsella äiti ja kuka äiti on tapauksissa, joissa äitiyttä ei ole ratkaistu tuomioistuimen päätöksellä tai muulla sellaisella toimenpiteellä, jota ehdotuksen 45 §:n mukaan pidetään päätöksenä. Esimerkiksi Suomessa äitiyden määräytymisestä suoraan lain nojalla säädetään ehdotetun lain 2 §:ssä, jonka mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Ehdotetun lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äitiys ei Suomessa eikä yleisperusteluissa viitatuissa vertailumaissa määräydy välittömästi lain nojalla, vaan edellyttää viranomaistoimenpiteitä.

Säännöksellä on merkitystä erityisesti silloin, kun eri valtioiden lakien välillä on eroja siinä, millä edellytyksillä nainen katsotaan suoraan lain nojalla lapsen äidiksi. Eri maiden lait voivat antaa toisistaan poikkeavia vastauksia esimerkiksi siihen, kuka on suoraan lain nojalla lapsen äiti tilanteessa, jossa lapsi on syntynyt sijaissynnytyjärjestelyn tuloksena eli järjestelystä, jossa nainen saatetaan raskaaksi ja hän synnyttää lapsen siten, että järjestelyn tarkoituksena on luovuttaa lapsi synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai

pariskunnan kasvatettavaksi. Hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissyntyysjärjestelyt ovat Suomessa kiellettyjä hedelmöityshoidoista annetun lain 8 §:n 6 kohdan vastaisina.

Pykälän 1 momentissa säädetään siitä, milloin äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan. Momentin 1 kohdan mukaan Suomen lakia sovelletaan silloin, jos sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on lapsen syntymän aikaan tai lapsen syntymää edeltäneen vuoden aikana ollut asuinpaikka Suomessa. Suomessa asuva henkilö ei siis voisi kiertää Suomen lainsäädäntöä esimerkiksi hankkimalla lapsen vieraassa valtiossa toteutettavan sijaissyntyysjärjestelyn avulla. Jos momentissa tarkoitettua liittymää Suomeen ei ole, sovelletaan sen valtion lakia, jota sovelletaan kyseisen henkilön asuinpaikkavaltiossa.

Momentin 2 kohdan mukaan Suomen lakia sovellettaisiin myös, jos lapsen äidillä ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Pykälän 2 momentissa on säännökset siitä, minkä valtion lain mukaan äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla siinä tapauksessa, että Suomen lakia ei 1 momentin mukaan sovelleta. Tällöin äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on asuinpaikka. Sovellettava laki voi olla joko asianomaisen vieraan valtion oma laki tai jonkin toisen valtion laki. Toisin sanoen säännöksessä hyväksytään niin sanottu edelleen- tai takaisinviittaus (*renvoi*). Näin turvataan se, että äitiyden määräytymiseen sovelletaan saman valtion lakia kuin siinä valtiossa, johon lapsella oli syntyessään läheisin yhteys.

Harkittaessa, missä valtiossa sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on ollut asuinpaikka, on sovellettava kansainvälisen yksityisoikeuden vakiintuneita periaatteita. Niiden mukaan henkilön asuinpaikka on valtiossa, jossa hän asuu ja jossa on hänen keskeinen elämänympäristönsä. Pelkkä oleskelu tietyssä valtiossa ei yksinään riitä osoittamaan, että henkilöllä on siellä asuinpaikka. Toisaalta ei voida edellyttää, että henkilön olisi pysyväisluonteisesti asuttava tietyssä valtiossa, jotta hänen asuinpaikkansa voitaisiin katsoa olevan siellä. Väliaikaiseksikin tarkoitettu asuminen on asuinpaikan saamiseen riittävä, jos olosuhteet ovat sellaiset, että asianomaisen henkilön elämän keskipisteen voidaan katsoa siirtyneen tuohon valtioon.

42 §. *Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta.* Pykälä rinnastuu isyyslain 49 §:ään 1 momentin 5 kohtaa lukuun ottamatta.

Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä Suomen viranomaisilla on kansainvälinen toimivalta äitiyttä koskevassa asiassa. Äitiyttä koskevilla asioilla tarkoitetaan kaikkia asioita, joista säädetään äitiyslaissa. Näitä ovat kysymykset, jotka koskevat äitiyden vahvistamista tai vahvistamisen edellytyksenä olevia toimenpiteitä sekä äitiyden kumoamista.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia ensinnäkin silloin, kun lapsella on Suomessa asuinpaikka. Asuinpaikalla tarkoitetaan kansainvälis-yksityisoikeudellista asuinpaikkaa. Sen sisältöä on selostettu 41 §:n perusteissa.

Jos lapsella ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, Suomen viranomaiset olisivat momentin 2 kohdan mukaan toimivaltaisia, jos lapsi on Suomessa turvapaikanhakijana tai muuten oleskelee täällä.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia myös sillä perusteella, että vastaajalla on täällä asuinpaikka. Esimerkiksi kanne äitiyden vahvistamiseksi voidaan siten panna Suomessa vireille, jos naisen asuinpaikka on täällä. Äitiyttä koskevassa asiassa saattaa olla useita vastaajia, vaikkakin se lienee harvinaista. Toimivallan syntymiseksi riittää tällöin, että yhden vastaajan asuinpaikka on Suomessa.

Eräissä tapauksissa on pidettävä perusteltuna, että Suomen viranomaisilla on toimivalta, vaikka vastaajalla on asuinpaikkaa heikompi liittymä Suomeen. Jos vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän on Suomessa turvapaikanhakijana tai muutoin oleskelee Suomessa, on tarkoituksenmukaista, että Suomen viranomaiset voivat ratkaista äitiyttä koskevan asian. Pykälän 1 momentin 4 kohtaan ehdotetaan sen vuoksi otettavaksi säännös, joka tekee tämän mahdolliseksi. Jos vastaajia on useita, toimivallan syntymiseksi riittää tässäkin tapauksessa, että yhdellä vastaajista on vaadittava liittymä Suomeen.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa on säännökset Suomen viranomaisten toimivallasta sillä perusteella, että asiaa ei voida ratkaista siinä vieraassa valtiossa, jossa lapsella tai sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on asuinpaikka ja asian ratkaisemiselle Suomessa on erityinen syy. Säännös poikkeaa isyyslain 48 §:n 1 momentin 5 kohdasta, jossa edellytyksenä on tämän lisäksi se, että lapsi tai mies on Suomen kansalainen. Koska äitiyteen liittyvien kysymysten sääntely on harvinaista muissa maissa, ei kansalaisuutta koskevaa edellytystä voi etenkin lapsen etu huomioon ottaen pitää tarkoituksenmukaisena tässä yhteydessä. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu tilanne voi syntyä esimerkiksi siten, että asianomainen vieras valtio on sekasortoisessa tilassa tai että sen lainsäädäntö ei tunne mahdollisuutta äitiyden vahvistamiseen. Säännöksessä tarkoitettuna erityisenä syynä voidaan pitää myös esimerkiksi sitä, että lapsen etu tai oikeus edellyttää sukulaissuhteen vahvistamista tai purkamista Suomessa ratkaistavana olevan muun oikeudellisen kysymyksen osalta.

Harkittaessa erityisen syyn olemassaoloa huomiota tulisi kiinnittää muun muassa siihen, millaiset tosiasialliset vaikutukset Suomessa annettavalla tuomiolla on. Vaadittavaa erityistä syytä asian käsittelyyn täällä ei voida katsoa olevan, jos Suomessa annettava tuomio jäisi tosiasiallisesti merkityksettömäksi sen vuoksi, ettei tuomiota tunnusteta niissä valtioissa, joissa tuomion kannalta tärkeät oikeussuhteet ovat.

Pykälän 2 momenttiin on otettu 1 momenttia täydentävä säännös, joka koskee Suomen viranomaisten toimivaltaa erityisesti äitiyden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa. Momentti vastaa isyyslain 49 §:n 2 momenttia.

Pykälän 3 momentissa suljetaan pois mahdollisuus äitiyden selvittämiseen 2 luvun mukaisesti Suomessa niissä tapauksissa, joissa Suomen viranomaisten yleinen toimivalta perustuu ainoastaan vastaajan asuinpaikkaa tai oleskelu- tai turvapaikkaa koskevaan liittymään. Säännös on tarpeen, koska äitiyden selvittäminen tilanteessa, jossa lapsi ei asu Suomessa ja vastaaja ei ole halukas tunnustamaan lasta, muodostuu erittäin vaikeaksi

toteuttaa. On asianmukaista, että äitiyden selvittäminen toimitetaan tuolloin lapsen asuin- tai oleskelupaikan viranomaisten eikä vastaajan asuinpaikan viranomaisten toimesta.

43 §. *Vieraassa valtiossa vireillä olevan asian vaikutus.* Pykälä rinnastuu isyyslain 49 §:ään. Pykälässä on säännös vieraassa valtiossa vireillä olevan asian niin sanotusta vireilläolovaikutuksesta Suomessa. Tällä tarkoitetaan kysymystä siitä, vaikuttaako äitiyttä koskevan asian oikeudenkäyntiin täällä se, että sama asia on jo aikaisemmin tullut vireille toisessa valtiossa.

Säännöksen mukaan vireilläolovaikutus syntyy, jos on ilmeistä, että vieraassa valtiossa annettava päätös tunnustetaan Suomessa. Jos tätä voidaan pitää ilmeisenä, Suomen viranomaisen on keskeytettävä saman, täällä myöhemmin vireille tulleen asian käsittely, kunnes on selvitetty, tunnustetaanko vieraassa valtiossa annettu päätös täällä. Jos päätös tunnustetaan, asian käsittely täällä raukeaa. Säännös vastaa kansainvälisessä prosessioikeudessamme sovellettavia yleisiä periaatteita.

Jos sitä vastoin ei voida pitää ilmeisenä, että vieraassa valtiossa annettava päätös tulee täällä tunnustettavaksi, asian käsittely Suomessa voi jatkua vieraassa valtiossa vireillä olevasta menettelystä riippumatta. Tällainen tilanne voi syntyä erityisesti sen vuoksi, että vieraan valtion viranomaisen toimivalta perustuu sellaiseen seikkaan, jota ehdotuksen 45 §:n mukaan ei pidetä Suomessa hyväksyttävänä toimivallan perusteena, tai että menettelyssä on sellainen virhe tai puute, joka saman pykälän mukaan muodostaa perusteen jättää ulkomainen päätös tunnustamatta.

Vireilläolovaikutukseen ei kuitenkaan voitaisi vedota tapauksissa, joissa ulkomaisen ratkaisun odottaminen johtaisi asian ratkaisun kohtuuttomaan viivästymiseen verrattuna tilanteeseen, että asia ratkaistaisiin Suomessa. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimien voisi tällaisessa tilanteessa olla keskeyttämättä asian käsittelyä tai päättää, että jo keskeytynyttä käsittelyä jatketaan. Käsittelyn jatkamista vaativan olisi osoitettava ne seikat, joiden vuoksi ulkomaisesta tuomioistuimesta ei ole saatavissa ratkaisua tapauksen olosuhteisiin nähden kohtuullisessa ajassa.

44 §. *Sovellettava laki.* Pykälässä on säännös siitä, minkä valtion lakia äitiyttä koskevassa asiassa on sovellettava. Sen mukaan sovellettavaksi tulisi Suomen laki, jollei 41 §:stä muuta johdu. Pykälä rinnastuu isyyslain 51 §:ään.

45 §. *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä vieraassa valtiossa annettu äitiyttä koskeva päätös tunnustetaan Suomessa. Pykälä rinnastuu isyyslain 52 §:ään sillä erotuksella, että isyyslaissa ei ole ehdotettua 3 momenttia vastaavaa säännöstä.

Tunnustamisen perusedellytyksenä on 1 momentin mukaan se, että päätös on voimassa alkuperävaltiossaan. Jos päätös ei ole voimassa alkuperävaltiossaan esimerkiksi sen vuoksi, että se on kumottu tai korvattu alkuperävaltiossa annetulla tai siellä tunnustetulla päätöksellä, päätöstä ei tunnusteta Suomessakaan.

Päätös, joka on voimassa alkuperävaltiossa, tunnustetaan Suomessa ilman eri vahvistusta. Jos jonkin, esimerkiksi perintöä, elatusta tai sosiaalietuutta koskevan asian ratkaisu riippuu äitiyssuhteen olemassaolosta, ratkaisija voi siten ottaa ulkomaisen äitiyttä koskevan päätöksen ratkaisunsa perusteeksi, vaikka suomalaisessa tuomioistuimessa ei ole erikseen vahvistettu, että päätös tunnustetaan täällä.

Jos vieraassa valtiossa on annettu äitiyttä koskeva ratkaisu, myös maistraatit soveltavat 45 §:ää harkitessaan, voidaanko päätöksen mukainen tieto äitiydestä tallentaa väestötietojärjestelmään. Tiedon tallentaminen ei kuitenkaan ole oikeusvoimainen ratkaisu siitä, että vieraassa valtiossa annettu päätös Suomessa tunnustetaan. Väestökirjamerkintä ei siten sido viranomaisista, joka joutuu joko pääkysymyksenä tai toisen asian esikysymyksenä ottamaan kantaa ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, mitkä seikat estävät vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustamisen Suomessa. Momentin 1 kohdassa on niin sanottua epäsuoraa toimivaltaa koskeva säännös. Sen mukaan äitiyttä ei tunnusteta, jos päätöksen antaneen vieraan valtion viranomaisen toimivalta ei perustunut kenenkään osapuolen asuin- tai kotipaikkaan, kansalaisuuteen tai muuhun sellaiseen liittymään, jonka huomioon ottaen viranomaisella olisi ollut perusteltu syy ottaa asia käsiteltäväkseen. Ehdotettu säännös, joka jättää soveltajalleen harkinnan varaa, perustuu ajatukseen, ettei vastaajan voida edellyttää vastaavan sellaisen valtion tuomioistuimessa, johon äitiysasialla ei ole mitään järkevää yhteyttä.

Momentin 2 kohdassa säädetään päätöksen tunnustamatta jättämisestä oikeudenkäyntimenettelyssä tapahtuneen virheen vuoksi. Jos päätös on annettu pois jäänyttä henkilöä vastaan, päätös tunnustetaan Suomessa ainoastaan, jos haastehakemus tai vastaava asiakirja on annettu pois jääneelle tiedoksi niin hyvissä ajoin ja sillä tavalla, että hän olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa.

Momentin 3 kohdan mukaan päätöksen tunnustamisesta voidaan kieltäytyä myös, jos päätös on ristiriidassa sellaisen Suomessa annetun äitiyttä koskevan päätöksen kanssa, jota koskeva oikeudenkäynti on tullut vireille ennen ulkomailla annettuun päätökseen johtanutta oikeudenkäyntiä. Kieltäytymisperuste on siten olemassa silloin, jos ulkomainen päätös on annettu sitä aikaisemmasta suomalaisesta päätöksestä tietämättä tai siitä piittaamatta. Säännös ei sitä vastoin koske tilannetta, jossa suomalaista päätöstä on vieraassa valtiossa muutettu esimerkiksi kumoamalla Suomessa aikaisemmin vahvistettu äitiys. Tällainen päätös, joka on tehty suomalaista päätöstä tietoisesti muuttaen, ei tässä tarkoitettulla tavalla ole ristiriidassa suomalaisen päätöksen kanssa.

Momentin 4 kohdassa on säännös päätöksen tunnustamatta jättämisestä sillä perusteella, että se on ristiriidassa sellaisen vieraassa valtiossa aikaisemmin annetun äitiyttä koskevan päätöksen kanssa, joka tunnustetaan Suomessa. Milloin päätösten on katsottava olevan keskenään ristiriidassa, on ymmärrettävä samalla tavoin kuin edellä 3 kohdassa selostetussa tilanteessa.

Momentin 5 kohdan mukaan päätöstä ei tunnusteta myöskään, jos se on vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita. Tällä perusteella voidaan jättää tunnustamatta päätös, joka räikeästi poikkeaa niistä arvolähtökohdista, joille Suomen äitiyslainsäädäntö perustuu.

Kysymys onko päätös tällä perusteella jätettävä tunnustamatta, tulee ratkaista yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella kiinnittäen huomiota siihen, mihin päätöksen tunnustamatta jättäminen erityisesti lapsen edun huomioon ottaen johtaisi. Vakiintuneen käsityksen mukaan tällaisia niin sanottuja *ordre public* -lausekkeita on tulkittava suppeasti. Tämän kieltäytymisperusteen voitaneen kuitenkin yleensä katsoa tulevan sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun äidin ja lapsen liian vähäinen ikäero osoittaa äitiyden mahdottomaksi.

Pykälän 3 momentti sisältää erityissäännöksen tilanteisiin, jossa nainen on päätöksessä vahvistettu äidiksi lapsen synnyttäneen sijasta. Käytännössä näissä tapauksissa on kyse sijaissynnytysjärjestelyistä, jotka ovat Suomessa hedelmöityshoitolain nojalla kiellettyjä. Säännöstä ei sovelleta ulkomaisiin äitiyspäätöksiin, jotka perustuvat äitiyden vahvistamiseen synnyttäneen äidin ohella, kuten 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äitiys.

Pykälän 3 momentissa tarkoitettu päätös voidaan tunnustaa ainoastaan, jos päätös on annettu valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka tai jos päätös tunnustetaan siinä valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka. Momentin 1 ja 2 kohtaan ehdotetaan otettavaksi lisävaatimus, jonka mukaan äidiksi vahvistetun on tullut asua asianomaisessa valtiossa keskeytyksettä vähintään vuoden ajan välittömästi ennen lapsen syntymää. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa se, että henkilöllä on ollut riittävä yhteys valtioon, jossa päätös on annettu ja tällä tavoin estää sijaissynnytysjärjestelyjä koskevan sääntelyn kiertäminen Säännös vastaa adoptiolain (22/2012) 69 §:ssä omaksuttua tunnustamissääntelyä, jolla pyritään estämään kansainvälistä adoptiota koskevien menettelyiden kiertäminen. Asuinpaikan määritelmää on käsitelty 41 §:n perusteluissa.

Käytännössä säännös tarkoittaa sitä, että jos henkilö, jolla on asuinpaikka Suomessa, on hankkinut lapsen sijaissynnytysjärjestelyllä vieraassa valtiossa, ulkomaista äitiyden vahvistamista koskevaa ratkaisua ei tunnusteta Suomessa. Toisaalta, jos henkilöllä on momentissa tarkoitettu liittymät sellaiseen valtioon, jossa sijaissynnytysjärjestelyt ovat laillisia, vieraan valtion antama äitiyden vahvistamista koskeva päätös voidaan tämän säännöksen nojalla tunnustaa. Äitiyttä koskeva päätös voidaan tunnustaa Suomessa esimerkiksi siinä tapauksessa, että henkilö muuttaa Suomeen sen jälkeen kun hänet on vahvistettu äidiksi asuttuaan yli vuoden ajan välittömästi ennen lapsen syntymää sellaisessa valtiossa, jota voidaan pitää hänen asuinpaikkanaan ja jossa sijaissynnytysjärjestelyt ovat sallittuja. Päätös voidaan tunnustaa Suomessa myös silloin, kun äitiyttä koskevaa päätöstä ei ole annettu naisen asuinpaikkavaltiossa, mutta hänen asuinpaikkavaltionsa on tunnustanut vieraassa valtiossa annetun päätöksen.

Joissakin tapauksissa ehdotettu säännös voi johtaa siihen, että vakiintunutta äitiyssuhdetta ei voida tunnustaa, vaikka se olisi lapsen edun mukaista. Tällainen äitiyssuhde voidaan viime kädessä vahvistaa adoptiolla.

Asuinpaikkaedellytystä ja asumisen vähimmäiskestoja koskevaa vaatimusta sovelletaan samanaikaisesti ja toisistaan riippumatta. Toisin sanoen 3 momenttia voidaan soveltaa vain, jos henkilön keskeinen elämänympäristö tosiasiallisesti on äitiyden vahvistamishetkellä ollut momentissa tarkoitettussa valtiossa ja hän lisäksi oli keskeytyksettä asunut kyseisessä valtiossa vähintään vuoden ajan välittömästi ennen vahvistamispäätöksen

antamista. Ehdotetusta momentista ei siis seuraa, että vuoden ajan kestäneen asumisen tietyssä valtiossa olisi aina katsottava merkitsevän sitä, että henkilölle on muodostunut asuinpaikka kyseiseen valtioon.

Pykälän 4 momentissa on säännös siitä, mitä päätöksellä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Sen mukaan päätöksen käsite on ymmärrettävä laajasti. Päätöksellä ei tarkoiteta ainoastaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen äitiyttä koskevaa ratkaisua, vaan myös muuta viranomaistoimenpidettä, kuten tunnustamiseen tai vanhempien ilmoitukseen perustuvaa äitiyssuhteen vahvistamista tai rekisteröintiä, jos toimenpiteellä on se vaikutus, että lapsen ja naisen välistä suhdetta pidetään äitiyssuhteena tuossa valtiossa. Päätöksen on kuitenkin oltava oikeusvoimainen ratkaisu äitiydestä. Esimerkiksi syntymätodistusta, johon lapsen synnyttänyt nainen on sairaalassa kirjattu äidiksi, ei voida pitää momentissa tarkoitettuna äitiyttä koskevana päätöksenä.

Päätöksen käsite on ymmärrettävä vastaavalla tavoin laajasti myös silloin, kun äitiyssuhteen katsotaan toimenpiteen seurauksena lakanneen tuossa valtiossa. Päätöksen käsitteen laaja tulkinta on tarpeen, koska vieraissa valtioissa voi olla huomattavasti Suomen laista poikkeavia menettelyjä, joita soveltaen äitiys voidaan viranomaisen myötävaikutuksella vahvistaa tai kumota. Päätöksellä ei kuitenkaan tarkoiteta adoptiota koskevaa päätöstä.

Jos vieraassa valtiossa ei ole suoritettu toimenpidettä, jota edellä selostetun säännöksen mukaan voitaisiin pitää päätöksenä, kysymys äitiyssuhteen olemassaolosta on ratkaistava 41 §:n mukaan.

46 §. *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen.* Pykälässä säädetään mahdollisuudesta saada tuomioistuimen ratkaisu siitä, onko vieraassa valtiossa äitiydestä annettu päätös täällä tunnustettava. Pykälä rinnastuu isyyslain 53 §:ään.

Kuten edellä 45 §:n perusteluissa todetaan, tuomioistuimen vahvistus ei ole välttämätön edellytys sille, että ulkomainen päätös voidaan täällä tunnustaa. Päinvastoin ulkomainen päätös tunnustetaan 45 §:n mukaan ilman eri vahvistusta, ja tuomioistuin tai muu viranomainen, jonka ratkaistavana on äitiyssuhteen olemassaolosta riippuva asia, voi tämän asian esikysymyksenä ratkaista sen, tunnustetaanko päätös Suomessa, vai onko olemassa 45 §:n mukainen peruste kieltäytyä tunnustamisesta.

Tällainen toisen asian esikysymyksenä tehty ratkaisu ei kuitenkaan saa oikeusvoimaa tuon asian ulkopuolella. Sen vuoksi on katsottu olevan tarpeen, että se henkilö, jonka oikeuteen tai etuun ulkomainen päätös vaikuttaa, voi vaatia sen vahvistamista, että päätös tunnustetaan Suomessa tai että sitä ei tunnusteta. Asian käsittelisi hakemuksesta Helsingin hovioikeus. Helsingin hovioikeudella on nykyisinkin samankaltaisia tehtäviä, jotka koskevat esimerkiksi vieraassa valtiossa tehdyn avioeroa, lapsen huoltoa tai adoptiota koskevan päätöksen tunnustamista. Hakemuksesta annettu ratkaisu on kaikkia sitova päätös siitä, tunnustetaanko ulkomainen päätös täällä vai ei. Hakemalla tällaista

ratkaisua voidaan siten saada varmuus siitä, miten ulkomaiseen päätökseen täällä suhtaudutaan. Kysymys siitä, kenellä olisi oikeus tehdä pykälässä tarkoitettu hakemus, ratkaistaisiin vahvistuskanteisiin sovellettavien yleisten periaatteiden mukaan. Näiden periaatteiden mukaisesti se, jonka oikeutta tai etua asia koskee, voi vaatia sen vahvistamista, että päätös tunnustetaan tai että sitä ei tunnusteta Suomessa.

Pykälän 2 momentissa säädetään hovioikeuden velvollisuudesta varata lapselle, isälle, äidille tai muulle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi ennen vahvistamispäätöksen tekemistä. Momentin mukaan hovioikeuden harkintaan jää, onko kuulemista pidettävä tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lisäksi edellytetään, että henkilöiden olinpaikka on vaikeuksitta selvitettävissä.

Esitykseen ei ole otettu säännöksiä muutoksenhausta korkeimpaan oikeuteen. Päätökseen saisi näin ollen hakea muutosta hakematta valituslupaa korkeimmalta oikeudelta.

47 §. *Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus.* Pykälässä on tavanomainen *ordre public* -lauseke, joka vastaa isyyslain 55 §:ää. Sen mukaan vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Tätä arvioitaessa on erityisesti otettava huomioon lapsen etu. Pykälän soveltaminen rajoittuu käytännöissä tilanteisiin, joissa kysymyksen äitiyden määräytymisestä suoraan lain nojalla on ehdotuksen 41 §:n 2–4 momentin nojalla sovellettava vieraan valtion lakia.

8 luku. **Erinäiset säännökset**

48 §. *Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen.* Pykälässä on säännös 15 vuotta täyttäneen lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, jos lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä. Pääsääntönä on, että 15 vuotta täyttänyt alaikäinen on kyllin kypsä ymmärtämään vanhemmuussuhteensa vahvistamiseen tähtäävien toimien merkityksen ja tekemään tätä koskevia päätöksiä. Jos lapsella on kuitenkin todettu esimerkiksi mielenterveyden häiriö tai kehitysvammaisuus, joka rajoittaa lapsen kykyä hahmottaa vanhemmuussuhteen vahvistamiseen liittyvien toimien vaikutuksia niin merkittäväällä tavalla, että lapsen ei voida katsoa kykenevän ymmärtämään asian merkitystä, säännöksen mukaan tiettyjä lapsen itsemääräämisoikeutta koskevia pykäläiä ei sovelleta siltä osin kuin niissä säädetään 15 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vaikutuksesta asiaan.

Pykälän soveltamisrajoitukset on rajattu äitiyden selvittämisen keskeyttämistä koskevaan 9 §:ään, äitiyden vahvistamista koskevan kanneoikeuden rajoituksia koskevaan 26 §:n 1 momenttiin sekä 17 §:n nojalla sovellettavaksi tulevaan isyyslain 19 §:n 2 momenttiin. Mainituissa tilanteissa lapsen vastustus voi estää äitiyden vahvistamisen, mikä voidaan yleensä ottaen katsoa olevan lapsen edun vastainen lopputulos. Lain 12 § on jätetty säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, jotta lapsi voi halutessaan riitauttaa lastenvalvojan tekemän arvion lapsen ymmärryskyvystä ja hakea muutosta lastenvalvojan äitiyden selvittämistä koskevaan päätökseen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

49 §. *Perättömän lausuman antaminen äitiysasiassa.* Pykälässä on säännös viranomaiselle äitiysasian yhteydessä annetun perättömän lausuman rangaistavuudesta.

Pykälässä säädetään sakon uhalla rangaistavaksi sellaisen väärän tiedon antaminen viranomaiselle äitiyttä koskevan asian yhteydessä, joka osaltaan johtaa siihen, että äitiys vahvistetaan virheellisesti. Ollakseen rangaistava lausuma tulee antaa äitiyden selvittämisen yhteydessä, äitiyttä tunnustettaessa, tunnustamisen vuoksi tapahtuneessa kuulemisessa tai tunnustamisen hyväksymisen yhteydessä lausuman vastaanottavalle viranomaiselle. Rangaistavuus ei edellytä, että lausuma olisi annettu kirjallisesti. Rangaistavuus edellyttää kuitenkin, että väärä tieto on annettu tahallisesti. Toisin sanoen lausujan on tullut tietää, että hänen ilmoittamansa tieto on virheellinen ja voi johtaa äitiyden vahvistamiseen. Jonkin tiedon salaaminen, esimerkiksi sen kertomatta jättäminen, että lapsen synnyttäneellä äidillä on lapsen hedelmöittämisen aikaan ollut muita kumppaneita, jotka voivat tulla kyseeseen lapsen vanhempana, ei sen sijaan riittäisi tunnusmerkistön täyttymiseen. Jos lastenvalvoja sitä vastoin kysyy asiaa ja äiti vastoin totuutta kieltää muiden kumppanien olemassaolon, hän antaa väärän tiedon ja voi siten syyllistyä tekoon. Rangaistavaa on myös se, että nainen tunnustaa äitiyden, vaikka hän tietää, ettei hän voi olla lapsen äiti, jos sen seurauksena äitiys vahvistetaan. Sitä vastoin äitiyden tunnustaminen tilanteessa, jossa tunnustaja tietää toisen henkilön tulevan kysymykseen lapsen vanhempana, ei ole rangaistavaa. Tällöinhän ei ole kysymys tilanteesta, jossa nainen tietäisi äitiyden mahdottomaksi ja äitiydestään antamansa tiedon siten vääräksi. Rangaistussäännöksen soveltamisala ei ole rajattu vain lapsen synnyttäneeseen äitiin tai tunnustajaan. Myös lapsen synnyttäneen äidin aviomies voi syyllistyä perättömän lausuman antamiseen, jos hän hyväksyy tunnustamisen, jonka hän tietää perustuvan virheelliseen tietoon.

Rangaistussäännöksellä pyritään siihen, että lastenvalvoja voisi perustaa toimintansa oikeaan tietoon, mikä on edellytyksenä sille, että äitiyden selvittäminen voidaan suorittaa tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti.

Jotta virheellisen tiedon antaminen olisi rangaistavaa, sen tulee osaltaan johtaa siihen, että äitiys vahvistetaan virheellisesti. Jos äitiyden selvittämisessä havaitaan, että nainen ei voi olla lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti, eikä äitiyttä tästä syystä vahvisteta, tämän säännöksen rangaistavuuden edellytykset eivät täyty. Edellytys äitiyden oikeudellisesta vahvistamisesta antaa naiselle mahdollisuuden ennen äitiyden vahvistamista korjata aiemmin annettu virheellinen tieto.

Ehdotettu rangaistussäännös on toissijainen, jos muualla laissa samasta teosta on säädetty ankarampi rangaistus. Rikoslaisissa on säädetty rangaistavaksi muun muassa rekisterimerkintärikos (RL 16:7) ja väärän todistuksen antaminen viranomaiselle (RL 16:8). Väärän äitiyden ilmoittaminen saattaa täyttää myös petoksen tunnusmerkistön, jos teolla on aiheutettu taloudellista vahinkoa (RL 36:1). Kustakin edellä mainitusta rikoksesta voidaan tuomita enimmillään vankeusrangaistus. Jos teko täyttää edellä mainittujen rikosnimikkeiden tunnusmerkistön, nyt ehdotettua rangaistussäännöstä ei sovelleta.

Säännös rinnastuu isyyslain 57 §:ään. Ehdotetulla säännöksellä ei ole tarkoitettu puuttua siihen, millä edellytyksillä teko on rangaistava muiden rangaistussäännösten nojalla.

50 §. Käsittelyn kiireellisyys. Pykälässä säädetään äitiyden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevien asioiden käsittelemisestä kiireellisinä. Lapsen etu edellyttää, että hänen sukuasemaansa koskevat asiat saadaan selvitettyiksi mahdollisimman joutuisasti. Säännöksessä ei ole erikseen eritelty niitä viranomaisia, joissa asiaa käsitellään. Näin ollen säännös soveltuu kaikkiin äitiyden selvittämistä, vahvistamista tai kumoamista käsitteleviin viranomaisiin. Käytännössä käsittelyn kiireellisyysvaatimus koskee kuntien sosiaali- ja terveystointia, maistraatteja ja tuomioistuimia. Säännös vastaa isyyslain 58 §:ää.

51 §. Virka-apu. Pykälässä on lastenvalvojan virka-apuvelvollisuutta koskeva säännös. Säännös rinnastuu isyyslain 59 §:ään.

52 §. Lain soveltaminen eräissä tapauksissa. Pykälässä on säännökset lain vaikutuksista sovellettaessa eräitä muita lakeja. Ehdotetun lain keskeisenä tavoitteena on, että 3 §:n 1 momentin mukainen äiti vastaisuudessa rinnastetaan lapsen vanhempana mieheen, jonka isyys on tunnustamisen perusteella vahvistettu. Valtaosa niistä lainsäädännössä olevista säännöksistä, jotka liittyvät vanhemmuuteen oikeusvaikutuksia, on luonteeltaan sukupuolineutraaleja. Tällaisissa säännöksissä käytetään esimerkiksi ilmaisuja ”vanhemmat” taikka ”isä tai äiti”. On selvää, että tällaiset sukupuolineutraalit säännökset koskevat kumpaakin vanhempaa perheissä, joissa lapselle on äitiyden tunnustamisen perusteella vahvistettu kaksi äitiä.

Tietyissä tapauksissa lainsäädännössä asetetaan kuitenkin lapsen vanhemmat jossakin suhteessa keskenään eri asemaan yksinomaan sukupuolensa perusteella. Tällaisia säännöksiä ovat uskonnonvapauslain (453/2003) 3 §:n 2 momentti, kotikuntalain (201/1994) 2 §:n 1 momentti ja 6 a §:n 2 momentti, kansalaisuuslain (359/2003) 9 §:n 1 momentti, 12 §:n 2 momentti, 26, 32 ja 58 § sekä nimilain (694/1985) 2 §:n 5 momentti ja 4 §. Esimerkiksi uskonnonvapauslain 3 §:n 2 momentin mukaan tilanteessa, jossa huoltajat eivät lapsen syntymän jälkeen sovi lapsen uskonnollisesta asemasta, voi lapsen huoltajana oleva äiti vuoden kuluessa lapsen syntymästä yksin päättää lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kotikuntalain 6 a §:n 2 momentin mukaan määritettäessä väestökirjanpitokuntaa sellaiselle Suomen kansalaiselle, jolla ei ole ollut kotikuntaa Suomessa, väestökirjanpitokunta määräytyy ensisijaisesti äidin ja toissijaisesti isän kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaisesti.

Kun naisen 3 §:n 1 momentin mukainen äitiys on vahvistettu, lapsella on oikeudellisesti tarkasteltuna kaksi äitiä. Tällöin on kyettävä ratkaisemaan, kumpaa heistä kohdellaan äitinä tai isänä sovellettaessa tällaista säännöstä, jonka on tarkoitettu koskemaan vain lapsen toista vanhempaa. Näiden tilanteiden varalta pykälässä säädetään, että sovellettaessa lueteltuja uskonnonvapauslain, kansalaisuuslain, kotikuntalain ja nimilain säännöksiä tämän lain 2 §:ssä tarkoitettuun lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan, mitä luetelluissa pykälissä säädetään äidistä ja tämän lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun äitiin sovelletaan, mitä luetelluissa pykälissä säädetään isästä.

Edellä kuvatussa uskonnonvapauslakia koskevassa esimerkkitalanteessa lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan päättää näin ollen huoltajana oleva äiti, joka on synnyttänyt lapsen. Kotikuntalain 6 a §:n 2 momenttia koskevassa esimerkkitalanteessa lapsen väestökirjanpitokunta määräytyy ehdotetun säännöksen mukaan ensisijaisesti lapsen

synnyttäneen äidin ja toissijaisesti sen naisen kotikunnan mukaisesti, jonka äitiys on vahvistettu hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella.

53 §. Tarkemmat säännökset. Pykälän 1 momentissa on asetuksenantovaltuus valtioneuvoston asetukseksi, jossa tarvittaessa säädetään tarkemmin maistraatin toimintatavoista, kun äitiys on vahvistettu maistraatin päätöksellä sekä henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista. Säännös rinnastuu isyyslain 60 §:n 1 momenttiin, joskin asetuksenantovaltuus on isyyslakia suppeampi.

Pykälän 2 momentissa on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään äitiysasioissa käytettävistä lomakkeista. Ehdotetun säännöksen mukaan asetuksessa nimettyjen lomakkeiden kaavat vahvistaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Säännös rinnastuu isyyslain 60 §:n 2 momenttiin.

9 luku. **Voimaantulo**

54 §. Voimaantulo. Lain ehdotetaan tulevan voimaan samanaikaisesti isyyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016. Lain toimeenpanoon ja tähän liittyvään koulutukseen, tiedottamiseen sekä uusien toimintakäytäntöjen luomiseen ja ohjaukseen on varattava riittävästi aikaa ehdotettujen organisatoristen ja tietoteknisten muutosten vuoksi. Lisäksi on tarpeen päivittää käytössä olevat lomakkeet ja luoda tarvittavat uudet lomakekaavat ehdotetun äitiyslain mukaisiin tarpeisiin.

Voimaantulopykälän 2 momentin mukaan lain 2 §:ssä tarkoitettua lapsen synnyttäneen äidin määritelmää ja lain 7 lukua, joka sisältää äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset, on sovellettava, vaikka lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Lailla olisi tältä osin takautuva vaikutus. Lain muita säännöksiä sovelletaan kuitenkin vain, jos lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu suostumus hedelmöityshoitoon on annettu lain voimaantulon jälkeen. Siirtymäsäännös on tarpeen, koska naisparit eivät lain voimaantullessa voimassa olevan lainsäädännön perusteella ole voineet saada hedelmöityshoitoja yhdessä eikä parin molemmilta osapuolilta näin ollen ole pyydetty hedelmöityshoitolaista 10 §:ssä tarkoitettua kirjallista suostumusta. Asiakirja on keskeinen harkittaessa sitä, voidaanko lapsen synnyttäneen naisen kumppani vahvistaa lapsen äidiksi lain 3 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla. Vaikka äitiys voidaan poikkeuksellisesti vahvistaa esimerkiksi ulkomailla annetun hedelmöityshoidon perusteella ilman mainittua asiakirjaa, on osapuolten oikeusturvan ja lain soveltamisen selkeyden kannalta perusteltua liittää lain soveltamisajankohta hedelmöityshoitosuostumuksen antamiseen ehdotetulla tavalla.

6.2 Laki hedelmöityshoidoista

2 §. Määritelmät. Pykälän 1 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi muutos, joka laajentaa hedelmöityshoitoa saavan parin määritelmää kattamaan myös kahdesta naisesta muodostuvan parin. Jotta naisia voidaan pitää määritelmän mukaisena parina, heidän edellytetään elävän keskenään rekisteröidyssä parisuhteessa tai rekisteröidyn parisuhteen omaisissa olosuhteissa. Tarkoituksena on, että kahden naisen muodostamalta parilta edellytetään yhdenmukaisia suhteen kestoa ja jatkuvuutta koskevia edellytyksiä kuin naisen ja miehen muodostamalta parilta. Useimmiten tämä tarkoittaa, että he ovat rekisteröineet parisuhteensa tai asuvat yhdessä yhteistaloudessa. Voimassaolevan hedelmöityshoitolain 2 §:n perusteluissa kuitenkin todetaan, että eläminen tiettytyyppisessä parisuhteessa ei ole hedelmöityshoidon saamisen edellytys.

Pykälän 2 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi 1 kohdan muutoksesta johtuva välttämätön laajennus. Hoitoa saavalla tarkoitetaan ehdotuksen mukaan parin lisäksi sellaista naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa eikä rekisteröidyssä parisuhteessa tai sen omaisissa olosuhteissa.

6 §. Sukusolujen ja alkioiden hävittäminen. Pykälän 4 momenttiin ehdotetulla muutoksella ajanmukaistetaan momentissa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottavan viranomaisen nimi vastaamaan sen nykyistä nimeä.

8 §. Hedelmöityshoidon antamisen esteet. Pykälän 2 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi muutos, jolla estetään hedelmöityshoidon antaminen parille myös silloin, kun hoitoa saavan parin osapuoli on rekisteröidyssä parisuhteessa muun henkilön kuin parin toisen osapuolen kanssa. Voimassa olevan 2 kohdan mukaan hoidon antaminen estyy vain, jos hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa muun henkilön kanssa. Rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutukset rinnastuisivat näin tältäkin osin avioliiton oikeusvaikutuksiin. Pykälän 6 kohtaa ehdotetaan tehtäväksi käsitteiden ajanmukaistamista koskeva muutos. Adoptiolain (22/2012) uudistamisen myötä adoptoidusta lapsesta käytetään nykyisin ottolapsen sijaan käsitettä adoptiolapsi.

22 §. Luovutusrekisteri. Pykälään ehdotetulla muutoksella ajanmukaistetaan pykälässä tarkoitetun rekisterinpitäjän nimi vastaamaan sen nykyistä nimeä.

24 §. Lupa. Pykälään ehdotetulla muutoksella ajanmukaistetaan pykälässä tarkoitetun lupaviranomaisen nimi vastaamaan sen nykyistä nimeä.

26 §. Toimintatiedot ja toiminnan tarkastus. Pykälän 2 momenttiin ehdotetulla muutoksella ajanmukaistetaan momentissa tarkoitetun tarkastuksesta vastaavan viranomaisen nimi vastaamaan sen nykyistä nimeä.

27 §. Luvan peruuttaminen. Pykälän 1 momenttiin ehdotetulla muutoksella ajanmukaistetaan momentissa tarkoitetusta luvan peruuttamisesta tai toiminnan keskeyttämisestä vastaavan viranomaisen nimi vastaamaan sen nykyistä nimeä.

35 §. Hedelmöityshoitorikkomus. Pykälän 1 kohtaan ehdotetulla muutoksella laajennetaan hedelmöityshoitorikkomusta koskevaa tunnusmerkistöä vastaamaan lain 8 §:ssä asetettua säännöstä, jonka mukaan hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos hoitoa saavan parin osapuoli on rekisteröidyssä parisuhteessa muun henkilön kanssa. Hedelmöityshoidon antaminen tahallaan, vaikka hoitoa saavan parin osapuoli on rekisteröidyssä parisuhteessa muun henkilön kanssa, on ehdotetun säännöksen mukaan rangaistavaa hedelmöityshoitorikkomuksena sakon uhalla.

Pykälän 4 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi käsitteiden ajanmukaistamista koskeva muutos. Adoptiolain uudistamisen myötä adoptoidusta lapsesta käytetään ottolapsen sijaan nykyisin käsitettä adoptiolapsi.

Voimaantulosäännös. Ehdotetun lain voimaantulosäännöksen mukaan ennen lain voimaantuloa luovutettuja sukusoluja saadaan käyttää kahden naisen muodostamalle parille annettavaan hedelmöityshoitoon vain, jos luovuttaja suostuu tähän tai on antanut 16 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetun suostumuksen. Säännöksen tarkoituksena on kunnioittaa sukusolujen luovuttajan itsemääräämisoikeutta. Voimassaolevan lain mukaan luovuttajan sukusoluja saadaan käyttää muulle kuin parille vain, jos hän on antanut suostumuksensa siihen. Ehdotetulla lailla laajennetaan parin määritelmä kattamaan myös kahden naisen muodostamat parit, mitä sukusolujen luovuttaja ei ole voinut ennakoita. Tästä syystä on tarpeen rajoittaa ennen lain voimaantuloa luovutettujen sukusolujen käyttöä siten, että niitä voidaan käyttää kahden naisen muodostaman parin hedelmöityshoitoja varten vain, jos tähän on saatu luovuttajan suostumus. Voimassaolevan lain mukaan naisparit ovat jääneet parin määritelmän ulkopuolelle ja sukusolujen käyttöön näissä tilanteissa on edellytetty lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitettu suostumus. Ehdotetun säännöksen mukaan ennen lain voimaantuloa luovutettuja sukusoluja voidaan edelleen käyttää naisparien hoitoon, jos edellä tarkoitettu suostumus on saatu tai luovuttaja suostuu tähän ennen hoidon antamista. Lain voimaantulon jälkeen ei edellytetä luovutettujen sukusolujen osalta erillistä suostumusta naisparien hoitoa varten. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan yhtäaikaisesti äitiyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016.

6.3 Oikeudenkäymiskaari

12 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös osoittaisi oikeuspaikan isyyden vahvistamista koskevan kanteen lisäksi myös äitiyden vahvistamista koskevan kanteen osalta. Lisäksi säännöstä tarkennetaan siten, että säännöksessä tarkoitettulla äidillä viitataan lapsen synnyttäneeseen äitiin.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös osoittaisi oikeuspaikan isyyden kumoamista koskevan kanteen lisäksi myös äitiyden kumoamista koskevan kanteen osalta.

18 §. Pykälään ehdotetaan uutta 5a-kohtaa, jossa säädetään oikeuspaikasta silloin, kun asia koskee äitiyden vahvistamista tai kumoamista eikä muutoin ole tuomioistuinta,

jossa asia voitaisiin tutkia. Asia tutkitaan tällöin käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä vastaajana olevalla naisella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka taikka hänellä on viimeksi ollut kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Äitiyden kumoamista koskeva asia voidaan tutkia lisäksi käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsen synnyttäneellä äidillä on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

Voimaantulosäännös. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan yhtäaikaisesti äitiyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016.

6.4 Laki lapsen elatuksesta

10 §. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se kattaisi myös ne tilanteet, joissa elatusvelvollisuus perustuu äitiyden vahvistamiseen. Tästä syystä isään ja isyyden vahvistamiseen tehdyt viittaukset on muutettu koskemaan vanhemmuutta ja vanhemmuuden vahvistamista. Pykälässä käytettyä kieltä on lisäksi ajanmukaistettu.

12 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se kattaisi myös ne tilanteet, joissa elatusvelvollisuuden poistava tekijä perustuu äitiyden kumoamiseen, äitiyden tunnustamisen mitättömäksi toteamiseen tai äitiyttä koskevan lainvoimaisen tuomion purkamiseen. Tästä syystä isään ja isyyden vahvistamiseen tehdyt viittaukset on muutettu siten, että ne eivät osoita tiettyyn sukupuoleen.

13 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että elatusapua koskeva vaatimus voitaisiin tehdä myös äitiyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä. Tästä syystä viittaus isyyden vahvistamista koskevaan kanteeseen on muutettu koskemaan vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta. Vaatimuksen elatusavun vahvistamiseksi vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä voisi vastaisuudessa tehdä myös äitiyslain 27 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu lapsen edustaja.

14 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että elatusapua koskeva kante voidaan käsitellä myös äitiyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa. Tästä syystä viittaus isyyden vahvistamista koskevaan kanteeseen on muutettu koskemaan vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta. Pykälässä käytettyä kieltä on lisäksi ajanmukaistettu.

15 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että myöskään niissä tapauksissa, joissa elatusapuvaatimus liittyy äitiyden vahvistamiseen, lapsen elatusapua koskevaa kysymystä ei voida ratkaista ennen kuin lapsen äitiys on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu, jos kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä henkilöä vastaan. Tästä syystä miestä, isyyttä ja isyyden vahvistamista koskevat viittaukset on muutettu siten, että ne eivät osoita tiettyyn sukupuoleen.

16 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että myöskään niissä tapauksissa, joissa elatusavun vahvistamista koskeva tuomio on annettu äitiyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä, ei tuomiota voida panna täytäntöön ennen kuin äitiys on

lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu. Tästä syystä viittaukset isyyteen ja isyyden vahvistamiseen on muutettu viittauksiksi vanhemmuuteen ja vanhemmuuden vahvistamista koskevaan oikeudenkäyntiin.

Voimaantulosäännös. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan yhtäaikaisesti äitiyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016.

6.5 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

8 a §. *Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että tulevat vanhemmat voivat tehdä sopimuksen lapsen huollosta ennen lapsen syntymää myös niissä tapauksissa, joissa lapsen vanhemmuuden tunnustava henkilö on nainen. Tästä syystä pykälän 1 momenttiin on lisätty viittaus myös äitiyslain 14 §:ään ja 1 ja 2 momenteissa viittaukset mieheen ja isyyteen on muutettu viittauksiksi, jotka eivät edellytä tunnustajalta tiettyä sukupuolta. Lisäksi 1 momentin viittauksen lapsen äidistä on tarkennettu osoittavan lapsen synnyttäneeseen äitiin.

Pykälän 2 momenttiin on lisätty viittaus äitiyslain 14 §:n 5 momentissa tarkoitettuun lastenvalvojaan.

Voimaantulosäännös. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan yhtäaikaisesti äitiyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016.

6.6 Perintökaari

2 luku. Sukulaisten perintöoikeudesta

2 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi teknisluonteisesti siten, että viittaukset isään ja äitiin korvataan ilmaisulla vanhemmat. Samalla ehdotetaan ajanmukaistettavaksi pykälän kieliasua.

3 §. Pykälän 1 ja 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi teknisluonteisesti siten, että viittaukset perittävän isän ja äidin vanhempiin korvataan ilmaisulla perittävän isovanhemmat. Samalla ehdotetaan ajanmukaistettavaksi 2 momentin kieliasua.

Voimaantulosäännös. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan yhtäaikaisesti äitiyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016.

6.7 Elatustukilaki

6 §. Elatustuen saamisen edellytykset. Pykälän 5 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että lapsen oikeus elatustukeen ei ole riippuvainen siitä, onko lapsen toiseksi vanhemmaksi vahvistettu isä vai äiti.

Pykälän 6 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi käsitteiden ajanmukaistamista koskeva muutos. Adoptiolain uudistamisen myötä ottovanhemmasta käytetään nykyisin käsitettä adoptiovanhempi ja adoptoidusta lapsesta käytetään ottolapsen sijaan nykyisin käsitettä adoptiolapsi.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka perusteella lapsella ei ole oikeutta elatustukeen vaikka isyyttä ei ole lainvoimaisesti vahvistettu, jos lapselle on kuitenkin vahvistettu kaksi vanhempaa äitiyslain 3 §:n 1 momentin nojalla taikka lapsi on lainvoimaisella päätöksellä adoptoitu. Käytännössä muutos vaikuttaa tilanteisiin, joissa adoptio on vahvistettu adoptiolain (22/2012) 18 §:n 2 momentissa tai rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 9 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

7 §. Elatustukioikeuden alkaminen ja päättyminen. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus elatustukeen ei ole riippuvainen siitä, onko lapsen toiseksi vanhemmaksi vahvistettu isä vai äiti. Tästä syystä viittaus isyyteen on muutettu viittaukseksi vanhemmuuteen.

Voimaantulosäännös. Lain on tarkoitettu tulevan voimaan yhtäaikaaisesti äitiyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016.

Lain 6 §:n 2 momenttia ei kuitenkaan sovelleta, jos vanhemmuus on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa. Säännöksen nojalla ne lapset, joille on vahvistettu toinen vanhempi perheen sisäisen adoption nojalla ennen lain voimaantuloa eivät menettäisi oikeuttaan elatustukeen, jos se on myönnetty heille nykyisin voimassa olevan lainsäädännön perusteella.

7 Tarkemmat säännökset

Ehdotetun äitiyslain 53 §:ssä on asetuksenantovaltuus tarkempien säännösten antamiseksi maistraattien toimintatavoista sekä henkilöllisyyden toteamiseksi tarvittavista asiakirjoista. Vastaava säännös on isyyslain 60 §:n 1 momentissa, jonka asetuksenantovaltuus on kuitenkin äitiyslakia laajempi. Lapsen syntymää koskevaa ilmoitusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole tarpeen äitiyslaissa toistaa. Myöskään lääketieteellisen selvityksen korvaamista koskevaa asetuksenantovaltuutta ei tarvita, koska äitiyslakiin ei ole sisällytetty oikeusgeneettisiä tai lääketieteellisiä selvityksiä koskevia säännöksiä.

Samassa pykälässä on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään äitiysasioissa käytettävistä lomakkeista. Säännös rinnastuu isyyslain 60 §:n 2 momenttiin. Ehdotetun säännöksen mukaan lomakkeiden kaavat vahvistaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä on perusteltua, koska Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ohjaus kuuluu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin ja on perusteltua, että tähän ohjaustehtävään kuuluu myös vastuu läheisesti käytännön toimintaan liittyvien lomakkeiden valmistelusta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa myös isyysasioissa käytettävät lomakkeet.

Ehdotetun äitiyslain 23 §:n 2 momentissa on säännös, jonka mukaan isyyslain 27 §:n 2 momentin säännöstä maistraattien toimivallasta isyyden vahvistamista koskevissa asioissa sovelletaan myös äitiyden vahvistamista koskevissa asioissa. Mainitussa isyyslain säännöksessä on valtuus valtionvarainministeriölle asetuksen antamiseksi siitä, miltä maistraateilta toimivalta isyysasioissa siirtyy, mille maistraateille se siirtyy ja millä perusteilla toimivalta jakautuu vastaanottavien maistraattien kesken. Voimassa olevaa valtiovarainministeriön asetusta toimivaltaisista maistraateista ja toimivaltaisesta aluehallintovirastosta eräissä maistraatin ja aluehallintovirastosta eräissä maistraatin ja aluehallintoviraston tehtävistä (1351/2011) on tarpeen muuttaa äitiyttä koskevien asioiden kattamiseksi. Valtuudesta tähän säädetään äitiyslain 23 §:n 2 momentissa.

Ehdotettu sääntely edellyttää muutoksia myös väestötietojärjestelmästä annettuun valtioneuvoston asetukseen (128/2010). Muutostarve aiheutuu siitä, että väestötietojärjestelmään olisi jatkossa voitava tallettaa tieto siitä, että lapsella on kaksi äitiä sekä tieto siitä, että äitiys on vahvistettu tai kumottu ehdotettua lakia noudattaen. Tätä koskeva asetuksenantovaltuus väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalvelusta annetun lain (661/2009) 13 §:n 2 momentissa kuitenkin kattaa jo nykyisellään mainitun muutostarpeen.

Isyyslain uudistamisen yhteydessä on tarkennettu lapsen elatuksesta annetun lain 17 §:n 2 momenttia siten, että asetuksenantovaltuudessa on eritelty täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin ne asiakokonaisuudet, mistä on tarkoitus säätää oikeusministeriön asetuksella. Mainittua asetuksenantovaltuutta koskevaa säännöstä ei ole tarpeen tässä yhteydessä tarkistaa, koska valtuus kattaa jo nykyisellään elatusavusta sopimisen ja vahvistamisen sekä isyyden että äitiyden vahvistamisen yhteydessä.

8 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti isyyslain kanssa eli aikaisintaan 1.1.2016. Ehdotus perustuu eduskunnan käsiteltävänä olevassa isyyslakiuudistuksessa luodulle rakenteelle ja esityksessä omaksutuille periaatteellisille ratkaisuille. Myös laki-en toimeenpanoon liittyvät toimet, kuten tarvittavien asetusten ja lomakkeiden uusiminen, koulutus, tiedottaminen sekä uusien toimintakäytäntöjen luominen ja ohjaus on perusteltua yhdistää isyyslain toimeenpanotoimien kanssa.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslain 6 §:ssä säädetään ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä ja siitä, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Ehdotuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten yhdenvertaisuutta riippumatta hänen vanhempiensa perhemuodosta lapsen syntymän hetkellä.

Esityksellä parannetaan naisparien ja heidän yhteisesti hankkimiensa lasten yhdenvertaisuutta eri sukupuolta oleviin pareihin ja näiden lapsiin nähden mahdollistamalla naispareille hedelmöityshoidon saaminen yhdessä parina. Vaikka käytännössä naispareja hoidetaan myös voimassa olevan lainsäädännön puitteissa, he eivät ole voineet antaa suostumustaan hoitoihin yhdessä. Esityksen myötä sekä parisuhteensa rekisteröineitä pareja että rekisteröidyn parisuhteen omaisissa olosuhteissa eläviä naispareja pidetään lain tarkoittamana parina yhdenvertaisesti avioparien ja avioliitonomaisissa olosuhteissa elävien eri sukupuolta olevien parien kanssa. Esitys edistää siten yhdenvertaisuutta perustuslain 6 §:n mukaisesti.

Hedelmöityshoitojen avulla alkunsa saaneen lapsen vanhemmuus vahvistetaan ehdotuksen mukaan tunnustamisen perusteella samalla tavoin kuin tilanteessa, jossa eri sukupuolta oleva avopari saa lapsen. Lapsen vanhemmuuteen ei kuitenkaan sovelleta lakimääräistä olettaa synnyttävän äidin kumppanin vanhemmuudesta kuten tilanteessa, jossa synnyttävä äiti on avioliitossa. Tämä johtuu siitä, että avioliittoon perustuvan isyysolettaman taustalla on olettaa miehen biologisesta isyydestä, josta osoituksena on, että isyysolettama voidaan oikeusgeneettisen näytön perusteella kumota. Koska naisparin yhdessä aikaansaama lapsi ei ole geneettisesti parin yhteinen, vastaavaa olettaa

ei naisparin tilanteessa voida soveltaa. Erilaiselle kohtelulle on näin ollen olemassa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen että perustuslakivaliokunnan ratkaisukäytännösään hyväksymä peruste.

Ratkaisuissaan *Menesson v. Ranska* ja *Labassee v. Ranska* Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa rikotun tilanteessa, jossa sijaissynnytysjärjestelyn seurauksena vahvistettua ulkomaista päätöstä vanhemmuudesta ei voitu tunnustaa Ranskassa. Tapauksissa lasten suhdetta kumpaankaan sosiaaliseen vanhempaansa ei ollut voitu vahvistaa myöskään millään vaihtoehdoisella tavalla. Ihmisoikeustuomioistuin piti lasten oikeudelliseen asemaan liittyvän epävarmuuden perusteella kesämättömänä sitä, että lapset asuivat Ranskassa ilman oikeudellisia vanhempia ja katsoi, että ainakin lasten suhde biologiseen isäänsä olisi tullut voida vahvistaa Ranskassa.

Ehdotuksen kansainväliseen yksityisoikeuteen liittyvien säännösten soveltaminen johtaa siihen, että sijaissynnytysjärjestelyyn perustuva ulkomainen äitiyspäätös saattaa jäädä tunnustamatta, jos vanhemmalla on lapsen syntymän aikaan ollut asuinpaikka Suomessa. Näissä tapauksissa lapsen suhde toiseen sosiaaliseen vanhempaansa voidaan yleensä kuitenkin vahvistaa vahvistamalla lapsen suhde biologiseen isäänsä, jolloin lapsi ei jää *Menesson-* ja *Labassee-*ratkaisuisa tarkoitetulla tavalla kokonaan ilman oikeudellisia vanhempia. Suomalaisissa tuomioistuimissa voidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella lisäksi vahvistaa myös sijaissynnytysjärjestelyllä syntyneen lapsen adoptio, jos lapsen etu sitä vaatii. Perheen sisäisen adoption tuloksena on tällöin mahdollista vahvistaa myös lapsen sosiaalisen äidin tai isän vanhemmuus. Näin ollen vaikka ehdotetun sääntelyn mukaan sijaissynnytyspäätökseen perustuvaa äitiyttä ei voida Suomessa tunnustaa, jos äidin asuinpaikka on lapsen syntymän aikaan tai välittömästi sitä ennen ollut Suomessa, ei ehdotettu sääntely johda ristiriitaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen kanssa, sillä suomalainen oikeusjärjestelmä tarjoaa muita vaihtoehtoja lapsen oikeudellisen vanhemmuuden vahvistamiseksi lapsen edun sitä vaatiessa.

Ehdotuksen ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Näillä perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Äitiyslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan äitiyden toteamiseen ja vahvistamiseen sekä äitiyden kumoamiseen.

2 §

Äitiyden toteaminen synnyttämisen perusteella

Lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen.

3 §

Äitiyden vahvistaminen hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella

Jos lapsen synnyttäneelle on annettu hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena, naisen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen kanssa antoi suostumuksen hedelmöityshoitoon, voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen ohella lapsen äiti.

Vahvistusta ei kuitenkaan voida antaa, jos isyys lapseen nähden on todettu tai vahvistettu tai se voidaan todeta tai vahvistaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu äitiys vahvistetaan maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä noudattaen, mitä jäljempänä säädetään.

2 luku

Äitiyden selvittäminen

4 §

Äitiyden selvittäminen

Äitiyden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla voidaan vahvistaa, että lapsella on 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti.

Lastenvalvojan tehtävänä on toimittaa äitiyden selvittäminen 18 vuotta nuoremman lapsen osalta, jos;

1) isyyden selvittämisen yhteydessä osoitetaan, että lapselle ei voida vahvistaa isää, mutta on aihetta olettaa, että lapselle voidaan vahvistaa toinen äiti;

2) se, joka katsoo olevansa lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti, sitä vaatii;

3) lapsen synnyttänyt äiti sitä vaatii;

4) lapsen synnyttänyt äiti ja mies, jonka isyys on todettu isyyslain (/20) 2 §:n nojalla, hyväksyvät sen, että äitiys selvitetään toisen naisen tunnustettua tai ilmoitettua aikovansa tunnustaa äitiytensä 13 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla.

5 §

Äitiyden selvittämisen toimeenpanija

Jos äitiyden selvittämisen tarve todetaan isyyden selvittämisen yhteydessä, äitiyden selvittää sen kunnan lastenvalvoja, jossa isyyden selvittäminen on toimitettu.

Jos äitiyden selvittäminen tapahtuu muussa yhteydessä, äitiyden selvittää lapsen synnyttäneen äidin kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta tai jos lapsen synnyttänyt äiti on kuollut taikka hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, äitiyden selvittää

kuitenkin lapsen kotikunnan lastenvalvoja tai, jos lapsella ei ole täällä kotikuntaa, sen kunnan lastenvalvoja, jossa lapsi oleskelee.

Jos nainen haluaa tunnustaa äitiytensä eikä äitiyden selvittäminen kuulu minkään 1 tai 2 momentissa tarkoitettun kunnan lastenvalvojalle, äitiyden selvittää naisen kotikunnan lastenvalvoja.

Jos äitiyden selvittäminen ei 1–3 momentin mukaan kuulu minkään kunnan lastenvalvojalle, äitiyden selvittää Helsingin kaupungin lastenvalvoja.

6 §

Neuvottelu äitiyden selvittämiseksi

Saataan tiedon seikasta, jonka vuoksi äitiys on selvitettävä, lastenvalvojan on neuvoteltava lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen naisen kanssa, joka saattaa olla lapsen toinen äiti. Jos äitiys selvitetään 4 §:n 2 momentin 4 kohdan nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös mies, jonka isyys on todettu isyyslain 2 §:n nojalla.

Jos äitiys on 14 §:n mukaisesti tunnustettu ennen lapsen syntymää, neuvottelu toimitetaan kuitenkin vain, jos lapsen synnyttänyt äiti, tunnustaja tai henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä, että äitiyden tunnustanut ei ole lapsen äiti.

7 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Neuvottelussa pyritään saamaan ne tiedot, joiden avulla äitiys voidaan selvittää. Neuvottelun aluksi lastenvalvojan tulee selostaa äitiyden selvittämiseen liittyvät toimenpiteet sekä äitiyden vahvistamisen merkitys ja sen oikeusvaikutukset.

Tietoja antaessaan lapsen synnyttäneellä ja sillä, joka saattaa olla lapsen toinen äiti, sekä 6 §:n 1 momentissa tarkoitettulla miehellä on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislausuman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

8 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja äitiyden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään.

9 §

Äitiyden selvittämisen keskeyttäminen

Äitiyden selvittäminen on keskeytettävä, jos 15 vuotta täyttänyt lapsi sitä vaatii.

Lastenvalvoja voi päättää, että äitiyden selvittäminen keskeytetään, jos:

1) on ilmeistä, ettei äitiyden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;

2) nainen ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että äitiyden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi äitiyden selvittämistä.

Keskeytetty äitiyden selvittäminen on aloitettava uudestaan:

1) lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai äitinä itseään pitävän pyynnöstä, jos 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu keskeyttämisen edellytys ei enää täyty;

2) lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen tai äitiyden tunnustaneen pyynnöstä, jos selvittämisen keskeyttäminen on perustunut 2 momentin 2 kohtaan.

10 §

Äitiyden selvittämisestä laadittava pöytäkirja

Lastenvalvojan on laadittava äitiyden selvittämisestä pöytäkirja. Pöytäkirjaan tulee merkitä kaikki ne tiedot, joilla on merkitystä äitiyttä vahvistettaessa.

Jos neuvottelua äitiyden selvittämiseksi ei 6 §:n 2 momentin mukaan ollut toimitettava, äitiyden selvittämisestä laadittava pöytäkirja sisältää ainoastaan:

1) tiedon siitä, että kukaan 6 §:n 2 momentissa mainituista henkilöistä ei ole määrääjässä ilmoittanut käsitystään siitä, että äitiyden tunnustanut nainen ei ole lapsen äiti;

2) lastenvalvojan lausuman siitä, että hänen tiedossaan olevien seikkojen nojalla ei ole

aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi.

Lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja sillä, jolla on 25 §:n 2 momentin mukainen kanneoikeus, on pyynnöstä oikeus saada tieto äitiyden selvittämisestä laaditusta pöytäkirjasta kokonaisuudessaan siitä riippumatta, mitä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään.

11 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava naiselle tilaisuus tunnustaa äitiytensä, jos hän katsoo, että saadun selvityksen valossa voidaan pitää todistettuna, että nainen on lapsen äiti.

Jos nainen ei tunnusta äitiyttä eikä lapsi ole täyttänyt 18 vuotta, lastenvalvoja ajaa lapsen puolesta kanteen äitiyden vahvistamiseksi siten kuin 5 luvussa säädetään.

12 §

Muutoksenhaku

Lapsen synnyttänyt äiti, 15 vuotta täyttänyt lapsi ja nainen, joka katsoo olevansa lapsen toinen äiti, saa hakea muutosta äitiyden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Edellä mainitut ja lastenvalvoja saavat hakea muutosta hallinto-oikeuden päätökseen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Äitiyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 25 §:ssä. Lastenvalvojan 9 §:n nojalla antamaan päätökseen on liitettävä tieto kanneoikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

3 luku

Äitiyden tunnustaminen

13 §

Tunnustamisen käyttöala

Joka katsoo olevansa lapsen äiti 3 §:n 1 momentin nojalla, voi tunnustaa äitiyden jäljempänä säädetyin tavoin.

Jollei 3 momentissa toisin säädetä, äitiyden tunnustaminen ei voi koskea lasta, jolla on jo isä tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti eikä lasta, jonka osalta isyys voidaan vahvistaa. Tunnustaa ei myöskään voida lasta, joka on adoptoitu.

Tunnustaa voidaan kuitenkin lapsi, jonka osalta isyys on todettu isyyslain 2 §:n nojalla, jos ne, joiden hyväksyminen isyyslain 19 §:n nojalla tarvitaan, hyväksyvät tunnustamisen. Kun tunnustaminen vahvistetaan maistraatissa, isyyslain 2 §:n nojalla todettu isyys kumoutuu.

Mitä isyyslain 15 §:n 3 momentissa säädetään isyyden tunnustamisesta lapsen kuoleman jälkeen, sovelletaan myös äitiyden tunnustamiseen.

14 §

Äitiyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Nainen voi ennen lapsen syntymää annettavalla ilmoituksella tunnustaa olevansa syntävän lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti siten kuin jäljempänä säädetään.

Tunnustajan on annettava ilmoitus henkilökohtaisesti ja raskaana olevan läsnä ollessa terveydenhoitajalle tai kättilölle sen kunnan äitiysneuvolassa, jossa heille on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Ennen tunnustamisen vastaanottamista osapuolille on selvitettävä tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset.

Tunnustamislausuma, jota 2 momentissa tarkoitetaan, voidaan antaa myös raskaana olevan kotikunnan lastenvalvojalle hänen esitettyä todistuksen raskaudesta. Tällöin noudatetaan, mitä 2 momentissa säädetään.

Terveydenhoitajan, kättilön tai lastenvalvojan, jota 2 ja 3 momentissa tarkoitetaan, on

kieltäytyttävä ottamasta vastaan tunnustamista, jos:

- 1) raskaana oleva vastustaa tunnustamista;
- 2) tunnustajan tai raskaana olevan henkilöllisyyttä ei ole luotettavasti selvitetty;
- 3) on syytä epäillä, ettei tunnustajaa voida vahvistaa lapsen äidiksi; tai
- 4) on syytä epäillä, että tunnustaja ei mielentilansa, kielivaikeuksien tai muun syyn vuoksi kykene ymmärtämään tunnustamisen merkitystä.

Tunnustamisesta laadittavasta asiakirjasta säädetään 20 §:ssä. Raskaana olevan hyväksyttyä tunnustamisen kirjallisesti asiakirja on viipymättä toimitettava sen kunnan lastenvalvojalle, jolle äitiyden selvittäminen 5 §:n mukaan kuuluu.

15 §.

Tunnustamisen peruuttaminen ja kiistäminen

Joka on 14 §:n nojalla tunnustanut äitiytensä, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti äitiyden selvittämistä huolehtivalle lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä.

Lapsen synnyttänyt äiti tai se henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi 1 momentissa säädetyin tavoin ilmoittaa käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut ei ole lapsen äiti.

16 §

Äitiyden tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen

Nainen voi tunnustaa 3 §:n 1 momentin mukaisen äitiytensä lapsen syntymän jälkeen ilmoittamalla henkilökohtaisesti 2 momentissa tarkoitettulle tunnustamisen vastaanottajalle olevansa lapsen äiti. Vastaanottajan on ennen tunnustamista selvítettävä hänelle tunnustamisen merkitys ja oikeusvaikutukset.

Tunnustamisen ottaa vastaan viranomaisen, joka isyyslain 18 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan isyyden tunnustamisen. Joka parisuhdetta rekisteröitäessä haluaa tunnustaa olevansa kumppaninsa lapsen äiti, voi antaa tunnustamislausuman myös parisuhteen rekisteröivälle viranomaiselle.

Tunnustamisesta laadittavasta asiakirjasta säädetään 20 §:ssä.

Mitä isyyslain 18 §:n 3 momentissa säädetään tunnustamisesta laaditun asiakirjan lähettämisestä ja 4 momentissa tunnustamislausuman antamisesta vieraassa valtiossa, sovelletaan myös äitiyden tunnustamiseen.

17 §

Tunnustamisen hyväksyminen

Mitä isyyslain 19 §:ssä säädetään isyyden tunnustamisen hyväksymisestä, sovelletaan myös äitiyden tunnustamisen hyväksymiseen.

18 §

Kuuleminen

Lastenvalvojan on varattava seuraaville tilaisuus tulla kuulluksi tunnustamisen johdosta:

1) lapsen synnyttäneelle äidille, jollei hän ole 14 §:n mukaisesti hyväksynyt tunnustamista;

2) lapsen huoltajalle, jos se on hankaluu-
detta järjestettävissä;

3) tunnustajan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle, jos tunnustaja on alaikäinen.

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka on ottanut vastaan 16 §:ssä tarkoitettun tunnustamisen.

19 §

Henkilöllisyyden toteaminen

Edellä 14 tai 16 §:ssä tarkoitettun tunnustamislausuman, 17 §:ssä tarkoitettun hyväksymisen tai 18 §:ssä tarkoitettun suullisen kuulemisen vastaanottajan tulee todeta tunnustamislausuman tai hyväksymisen antajan tai kuultavan henkilöllisyys henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla.

20 §

Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä laadittava asiakirja

Tunnustamisesta ja sen hyväksymisestä on tehtävä asiakirja. Asiakirja on päivättävä ja siihen merkitään lapsen, lapsen synnyttäneen äidin ja tunnustajan yksilöinti- ja yhteystiedot. Asiakirjan allekirjoittavat äitiytensä tunnustanut ja tunnustamisen vastaanottaja. Jos jonkun tulee hyväksyä tunnustaminen, hyväksyjän ja hyväksymisen vastaanottajan on allekirjoitettava asiakirja.

Jollei lapsi, lapsen synnyttänyt äiti taikka aviomies, jonka tulee hyväksyä tunnustaminen, ole todistettavasti saanut tietoa tunnustamislausuman antamisesta ja heidän olinpaikkansa on tunnettu, lastenvalvojan on annettava heille tieto tunnustamisesta postitse saantitodistusta vastaan.

21 §

Asiakirjojen toimittaminen maistraatille

Kun äitiyden selvittäminen on toimitettu ja äitiys on tunnustettu, tulee äitiyden selvittäneen lastenvalvojan toimittaa äitiyden selvittämisestä tehty pöytäkirja ja tunnustamista koskevat asiakirjat 23 §:ssä tarkoitetulle maistraatille.

4 luku

Äitiyden vahvistaminen maistraatissa

22 §

Maistraatin toimivalta

Äitiys, jota 3 §:n 1 momentissa tarkoitetaan, vahvistetaan maistraatissa, jos nainen on tunnustanut äitiytensä 13—20 §:ssä säädettyin tavoin ja hänen äitiyttään voidaan pitää selvitettyinä äitiyden selvittämisestä laadittu pöytäkirjan perusteella.

Jos nainen on 14 §:ssä säädettyin tavoin tunnustanut äitiytensä, äitiys voidaan 1 momentissa säädettyin perusteiden vahvistaa, vaikka nainen olisi kuollut ennen lapsen syntymää.

23 §

Alueellisesti toimivaltainen maistraatti

Äitiyden vahvistaa 22 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa se maistraatti, jonka toimialueella lastenvalvoja toimii.

Mitä isyyslain 27 §:n 2 momentissa säädetään maistraattien toimivallasta isyyden vahvistamista koskevista asioista, koskee myös äitiyden vahvistamista koskevia asioita.

24 §

Äitiyasian käsittely maistraatissa ja muutoksenhaku

Äitiyden vahvistamista koskevan asian käsittelyyn maistraatissa sovelletaan hallintolain (434/2003). Jos asiassa ei ole menetelty, kuten 3 luvussa säädetään, asiakirjat ovat puutteelliset tai äitiyskysymystä ei ole riittävästi selvitetty, maistraatti voi pyytää lastenvalvojaa täydentämään asiakirjoja tai hankkimaan tarpeellista saatavilla olevaa lisäselvitystä.

Maistraatin päätökseen ei saa hakea muutosta. Asianosaisen oikeudesta nostaa kanteen äitiyden vahvistamiseksi ja kanteen nostamiselle säädettyistä määräajoista säädetään 25 ja 26 §:ssä. Päätökseen on liitettävä tieto 25 §:ssä tarkoitetusta kanneoikeudesta ja 26 §:n 2 momentissa tarkoitetusta määräajasta. Sen lisäksi, mitä hallintolain 54 §:ssä säädetään tiedoksiantovelvollisuudesta, maistraatin on annettava päätös tiedoksi lastenvalvojalle.

5 luku

Äitiyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

25 §

Kanneoikeuden edellytykset ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvista-

mista nostamalla kanteen äidiksi otaksu-
maansa vastaan. Jos se, jota vastaan kanne
olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan
hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Sillä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 3 §:n
1 momentin nojalla, on oikeus nostaa äitiy-
den vahvistamista koskeva kanne lasta vas-
taan, jollei maistraatti ole vahvistanut äitiyttä
ja siihen on muu syy kuin se, ettei 17 §:ssä
tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee
kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomis-
tajansa tulevat hänen sijaansa.

26 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Kannetta äitiyden vahvistamiseksi ei voida
ajaa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta ja vas-
tustaa äitiyden vahvistamista. Kannetta ei
voida panna vireille eikä asian käsittelyä jat-
kaa, jos lapsi on kuollut.

Sen, joka katsoo olevansa lapsen äiti, on
pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä
päivästä, jona hän sai tiedon 25 §:n 2 mo-
mentissa tarkoitetusta maistraatin päätöksestä.

27 §

Lapsen puhevallan käyttäminen

Äitiyden vahvistamista koskevassa oikeu-
denkäynnissä alaikäisen lapsen puhevaltaa
käyttää lastenvalvoja, joka on 5 §:n nojalla
selvittänyt äitiyden. Lastenvalvojalla ei kui-
tenkaan ole puhevaltaa, jos Suomen viran-
omaisten kansainvälinen toimivalta perustuu
muuhun kuin 42 §:n 1 momentin 1 tai 2 koh-
dassa tarkoitettuun seikkaan.

Mitä isyyslain 31 §:n 2—4 momentissa
säädetään lapsen puhevallan käyttämisestä,
kuulemistilaisuuden varaamisesta ja oikeus-
avusta isyyden vahvistamista koskevassa oi-
keudenkäynnissä, sovelletaan myös äitiyden
vahvistamista koskevassa asiassa.

28 §

Vastaajaksi haastaminen ja haasteen tiedoksianto

Jos lapsi vaatii äitiyden vahvistamista, vas-
taajaksi tulee haastaa se, jonka voidaan olet-
taa olevan lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoi-
tettu äiti.

Jos tällaisia mahdollisia äitejä on useita,
heidät tulee haastaa vastaajiksi samaan oi-
keudenkäyntiin.

Jos 25 §:ssä tarkoitettua kannetta ajetaan
lasta vastaan, vastaajiksi voidaan haastaa
myös ne, jotka kantajan ohella voivat tulla
kysymykseen lapsen äitinä.

Mitä isyyslain 33 §:ssä säädetään haasteen
tiedoksiannosta isyyttä koskevassa asiassa,
sovelletaan myös äitiyttä koskevassa asiassa.

29 §

Äitiyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan tiedoksianto

Kantajan tulee liittää äitiyden selvittämi-
sestä laadittu pöytäkirja haastehakemukseen,
jos äitiys on lain mukaan pitänyt selvittää.
Jos pöytäkirjaa ei ole liitetty haastehakemuk-
seen, tuomioistuimen tulee pyytää pöytäkirja
lastenvalvojalta.

30 §

Oikeuspaikka

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta äitiyden
vahvistamista koskevassa asiassa säädetään
oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

Kun äitiyden vahvistamista koskeva asia
on vireillä toimivaltaisessa tuomioistuimessa,
ei saman lapsen äitiyskysymystä saa tutkia
toisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuimen
on tällöin siirrettävä asia siihen tuomiois-
tuimeen, jossa asia on jo vireillä.

31 §

Kanteen peruuttaminen

Kun äitiyden vahvistamista koskevaa kan-
neta ajetaan useampaa kuin yhtä mahdollista
äitiä vastaan, voi kantaja peruuttaa kanteen
jonkun vastaajan osalta, jos tämä ei vastusta

kanteen peruuttamista. Kanne voidaan peruuttaa kuitenkin vain, jos tuomioistuin kuuluttaa muita vastaajia tähän suostuu. Tuomioistuimen on tällöin jätettävä asia kyseistä vastaajaa koskevalta osalta sillensä.

32 §

Näytön hankkiminen

Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Jos oikeudenkäynnissä esiintulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että joku, joka ei ole asianosaisena, on lapsen vanhempi, tuomioistuin voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Tuomioistuin voi myös kehottaa lastenvalvojaa täydentämään äitiyden selvittämistä.

33 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta äitiydestä annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske.

6 luku

Äitiyden kumoaminen

34 §

Äitiyden kumoamisen perusteet

Äitiys, joka on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta.

35 §

Äitiyden kumoamista koskevan asian asianosaiset

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu.

Kanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on oikeus kanteen nostamiseen.

Jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin kestäessä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

36 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Mitä isyyslain 42 §:n 1 momentissa säädetään lapsen kanneoikeuden käyttämisestä isyyden kumoamista koskevassa asiassa, sovelletaan myös äitiyden kumoamista koskevassa asiassa.

Äitiytensä tunnustaneella ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän saatuaan tietää seikoista, joiden perusteella hänellä on ollut aihetta epäillä, että lapsi ei ole saanut alkuaan 3 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ja tarkoitetuissa olosuhteissa, on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Lapsen synnyttäneellä äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt edellä tarkoitetun ilmoituksen.

37 §

Kuoleman vaikutus kanneoikeuteen ja vastaajan puhevallan käyttöön

Kannetta äitiyden kumoamiseksi ei voida panna vireille, jos lapsi on kuollut.

Kannetta äitiyden kumoamiseksi ei voida panna vireille sellaisen 35 §:ssä tarkoitetun asianosaisen puolesta, joka on kuollut. Äidiksi vahvistetun kuoltua hänen puolisonsa ja perillisansä voivat kuitenkin panna kanteen vireille siten kuin 38 §:n 3 momentissa säädetään.

Jos se, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on kuollut, vastaajaksi on haastettava hänen oikeudenomistajansa. Jos

lapsen synnyttänyt äiti on kuollut, hänen oikeudenomistajiaan ei haasteta vastaajiksi.

38 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Lapsen synnyttäneen äidin ja sen, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun äitiys on vahvistettu.

Kanne voidaan tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen, jos kantajalla, jota 1 momentissa tarkoitetaan, oli laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu. Kanne on kuitenkin jätettävä tutkimatta, jos sitä ei ole nostettu viipymättä sen jälkeen, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut.

Jos se, jonka äitiys on maistraatin päätöksellä vahvistettu, on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisollla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on vainajan lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa kuolemasta tai, jos vainajalla vielä olisi ollut käytävissään pitempi aika, tuon ajan kuluessa.

39 §

Oikeuspaikka

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta äitiyden kumoamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

40 §

Oikeudenkäyntimenettely

Äitiyden kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin sovelletaan, mitä 28 §:n 4 momentissa ja 32 §:ssä säädetään.

7 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

41 §

Äitiyden määräytyminen välittömästi lain nojalla

Äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan, jos sillä, jonka äitiydestä on kysymys:

1) on lapsen syntymän aikaan tai lapsen syntymää edeltäneen vuoden aikana ollut asuinpaikka Suomessa; tai

2) ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee tuolloin Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Muissa kuin 1 momentissa mainituissa tapauksissa äitiys määräytyy välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa:

1) sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka; tai

2) se, jonka äitiydestä on kysymys, oleskelee tai on turvapaikanhakijana, jos hänellä ei tuolloin ole asuinpaikkaa missään valtiossa.

42 §

Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta

Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia äitiyttä koskevassa asiassa, jos:

1) lapsella on Suomessa asuinpaikka;

2) lapsella ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana;

3) vastaajalla tai ainakin yhdellä heistä on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli Suomessa asuinpaikka;

4) vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee tai viimeksi ennen kuolemaansa oleskeli Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana; taikka

5) asiaa ei voida ratkaista siinä vieraassa valtiossa, jossa lapsella tai sillä, jonka äitiydestä on kysymys, on tai viimeksi ennen kuo-

lemaansa oli asuinpaikka ja asian ratkaisemiselle Suomessa on erityinen syy.

Äitiyden selvittämistä ja tunnustamista koskevassa asiassa Suomen viranomaiset ovat sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, toimivaltaisia, jos sillä, joka haluaa tunnustaa syntyneen lapsen äitiyden:

1) on Suomessa asuinpaikka; taikka

2) ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Äitiyden selvittämistä, jota 2 luvussa tarkoitetaan, ei kuitenkaan toimiteta, jos Suomen viranomaisten toimivalta perustuu ainoastaan 1 momentin 3 tai 4 kohtaan.

43 §

Vieraassa valtiossa vireillä olevan asian vaikutus

Jos vieraan valtion viranomaisessa on vireillä äitiyttä koskeva asia ja on ilmeistä, että asiassa annettava päätös tunnustetaan Suomessa, Suomen viranomaisen on keskeytettävä saman, täällä myöhemmin vireille tulleen asian käsittely, kunnes on selvitetty, tunnustetaanko vieraassa valtiossa annettu päätös täällä.

Suomen viranomainen voi kuitenkin olla keskeyttämättä asian käsittelyä tai jatkaa keskeytetyn asian käsittelyä, jos osoitetaan, että ratkaisun saaminen muutoin kohtuuttomasti viivästyisi.

44 §

Sovellettava laki

Äitiyttä koskevassa asiassa sovelletaan Suomen lakia, jollei 41 §:stä muuta johdu.

45 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen

Äitiydestä vieraassa valtiossa annettu päätös, joka on voimassa siinä valtiossa, tunnustetaan Suomessa ilman eri vahvistusta.

Vieraassa valtiossa annettua päätöstä ei kuitenkaan tunnusteta, jos:

1) päätöksen antaneen vieraan valtion viranomaisen toimivalta ei perustunut kenenkään osapuolen asuin- tai kotipaikkaan, kansalaisuuteen tai muuhun sellaiseen liittymään, joka huomioon ottaen viranomaisella olisi ollut perusteltu syy ottaa asia käsiteltäväkseen;

2) päätös on annettu pois jäänyttä vastaan eikä haastehakemusta tai vastaavaa asiakirjaa ole annettu tiedoksi pois jääneelle niin hyvässä ajoin ja sillä tavalla, että hän olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa;

3) päätös on ristiriidassa sellaisen Suomessa annetun äitiyttä koskevan päätöksen kanssa, jota koskeva oikeudenkäynti on tullut vireille ennen ulkomailla annettuun päätökseen johtanutta oikeudenkäyntiä;

4) päätös on ristiriidassa sellaisen vieraassa valtiossa aikaisemmin annetun äitiyttä koskevan päätöksen kanssa, joka tunnustetaan Suomessa; taikka

5) päätös on vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.

Päätös, jolla joku on vahvistettu äidiksi lapsen synnyttäneen sijasta, voidaan tunnustaa ainoastaan, jos se:

1) on annettu valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka ja jossa hän on asunut keskeytyksettä vähintään vuoden välittömästi ennen lapsen syntymää; tai

2) tunnustetaan siinä valtiossa, jossa sillä, joka on vahvistettu äidiksi, on lapsen syntymän aikaan asuinpaikka ja jossa hän on asunut keskeytyksettä vähintään vuoden välittömästi ennen lapsen syntymää.

Päätöksenä, jota 1–3 momentissa tarkoitetaan, pidetään tuomioistuimen ja muun viranomaisen päätöstä sekä oikeustoimen vahvistamista tai rekisteröintiä, jos lapsen ja naisen välistä suhdetta pidetään tällaisen toimenpiteen seurauksena äitiyssuhteena tai äitiyssuhteen katsotaan tällaisen toimenpiteen vuoksi lakanneen siinä valtiossa, jossa rekisteröinti tai muu toimenpide on suoritettu.

46 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen

Helsingin hovioikeus voi hakemuksesta vahvistaa, tunnustetaanko vieraassa valtiossa äitiydestä annettu päätös Suomessa.

Asiaa käsiteltäessä hovioikeuden on varattava lapselle, isälle, äidille tai jollekulle muulle tilaisuus tulla kuulluksi, jos kuuleminen on tarpeen asian selvittämiseksi ja kuuluttavan olinpaikka on vaikeuksitta selvitettävissä.

47 §

Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus

Vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

8 luku

Erinäiset säännökset

48 §

Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen

Mitä 9 §:ssä ja 26 §:n 1 momentissa sekä 17 §:n nojalla sovellettavaksi tulevassa isyyslain 19 §:n 2 momentissa säädetään 15 vuotta täyttäneen lapsen mielipiteen vaikutuksesta asiaan, ei sovelleta, jos lapsi ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä.

49 §

Perättömän lausuman antaminen äitiysasiassa

Joka äitiyden selvittämisen yhteydessä, tunnustaessaan äitiyden, tunnustamisen vuoksi tapahtuneessa kuulemisessa tai hy-

väksyessään tunnustamisen tahallaan antaa viranomaiselle väärän tiedon, joka osaltaan johtaa siihen, että äitiys vahvistetaan virheellisesti, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, perättömän lausuman antamisesta äitiysasiassa sakkoon.

50 §

Käsittelyn kiireellisyys

Äitiyden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisinä.

51 §

Virka-apu

Lastenvalvoja on pyynnöstä velvollinen antamaan virka-apua toisen kunnan lastenvalvojalle äitiyden selvittämisessä ja vahvistamisessa lastenvalvojalle kuuluvissa tehtävissä. Tällöin lastenvalvoja on velvollinen myös edustamaan toista lastenvalvojaa käsiteltäessä tämän toimeen kuuluvaa asiaa toimialueensa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

52 §

Lain soveltaminen eräissä tapauksissa

Jos lapsella tämän lain nojalla on kaksi äitiä,

1) uskonnonvapauslain (453/2003) 3 §:n 2 momenttia sovellettaessa lapsen äitinä pidetään lapsen synnyttäneitä äitiä;

2) sovellettaessa kansalaisuuslain (359/2003) 9, 12, 26, 32 ja 58 §:ää, kotikuntalain (201/1994) 2 ja 6 a §:ää sekä nimilain (694/1985) 2 ja 4 §:ää lapsen synnyttäneeseen äitiin sovelletaan, mitä mainituissa pykälissä säädetään äidistä, ja tämän lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun äitiin sovelletaan, mitä mainituissa pykälissä säädetään isästä.

53 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarvittaessa tarkemmin:

- 1) maistraatin toimintatavoista, kun äitiys on vahvistettu maistraatin päätöksellä;
- 2) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä äitiyden selvittämiseen, tunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvistä asiakirjoista, jotka annetaan asianomaiseen tarkoitukseen vahvistetuilla lomakkeilla. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa käytettävien lomakkeiden kaavat.

9 luku

Voimaantulo

54 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.

Tämän lain 2 §:ää ja 7 lukua on sovellettava, vaikka lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa. Tämän lain muita säännöksiä on sovellettava, jos 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu suostumus hedelmöityshoitoon on annettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

2.

Laki

hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 2 §:n 1 ja 2 kohta, 6 §:n 4 momentti, 8 §:n 2 ja 6 kohta, 22 ja 24 §, 26 §:n 2 momentti, 27 §:n 1 momentti ja 35 §:n 1 momentin 1 ja 4 kohta, sellaisena kuin niistä on 35 § laissa 376/2009, seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) parilla naista ja miestä, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa taikka kahta naista, jotka elävät keskenään rekisteröidyssä parisuhteessa tai rekisteröidyn parisuhteen omaisissa olosuhteissa;

2) hoitoa saavalla paria tai sellaista naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa eikä rekisteröidyssä parisuhteessa tai sen omaisissa olosuhteissa;

6 §

Sukusolujen ja alkioiden hävittäminen

Palvelujen antajan on ilmoitettava Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle, jos

sen tiedossa on, että tietyn luovuttajan sukusoluja ei ole käytetty hedelmöityshoittoon ennen niiden hävittämistä.

2 luku

Hedelmöityshoidon antaminen

8 §

Hedelmöityshoidon antamisen esteet

Hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos:

1) hoitoon ei ole hoitoa saavan kirjallista suostumusta;

2) hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa muun henkilön kanssa;

3) raskaus aiheuttaisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattavan vaaran naisen tai lapsen terveydelle;

4) hedelmöityshoidon antamiseen suostumuksensa antanut on peruuttanut sen tai kuollut;

5) on ilmeistä, ettei lapselle voida turvata tasapainoista kehitystä; taikka

6) on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa adoptiolapseksi.

**Luovutetusta sukusolusta tai alkiosta
syntyneen henkilön tiedonsaantioikeus**

22 §

Luovutusrekisteri

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto pitää rekisteriä hedelmöityshoitoa varten tehdyistä sukusolujen ja alkioiden luovutuksista (luovutusrekisteri). Rekisteriin talletetaan palvelujen antajan ilmoituksen perusteella luovuttajan yksilöintitiedot sekä tieto luovuttajan tunnuksesta, mahdollisesta 16 §:n 2 momentissa tarkoitetusta isyyden vahvistamista koskevasta suostumuksesta ja sen peruutuksesta sekä siitä, onko kyse siittiöiden, munasolujen vai alkioiden luovutuksesta.

5 luku

Toimintaa koskevat säännökset

24 §

Lupa

Sukusolujen ja alkioiden varastointiin ja hedelmöityshoidon antamiseen on oltava Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston lupa. Lupa voidaan myöntää sellaiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai erikoislääkärille, jolla on toiminnan edellyttämä erityisasiantuntemus ja henkilökunta sekä asianmukaiset tilat ja laitteet toimintaa varten ja joka esittää selvityksen 9 §:ssä tarkoitetun neuvonnan asianmukaisesta järjestämisestä. Lupa voidaan myöntää myös niin, että se koskee vain tiettyä varastointi- tai hoitomenetelmää.

26 §

Toimintatiedot ja toiminnan tarkastus

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi määrätä toiminnan tarkastettavaksi.

Luvan peruuttaminen

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi peruuttaa 24 §:ssä tarkoitetun luvan, jos sukusolujen tai alkioiden varastoinnissa taikka hedelmöityshoidossa on olennaisesti rikottu toimintaa koskevia säännöksiä. Jos toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi määrätä toiminnan keskeytettäväksi, kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu, taikka peruuttaa luvan, jos puutteita tai epäkohtia ei ole korjattu sen asettamassa kohtuullisessa määräajassa.

7 luku

Rangaistussäännökset

35 §

Hedelmöityshoitorikkomus

Joka tahallaan antaa hedelmöityshoitoa, vaikka

1) hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa muun henkilön kanssa,

2) on perusteltua syytä olettaa, että raskaus aiheuttaisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattavan vaaran naisen tai lapsen terveydelle,

3) on ilmeistä, ettei lapselle voida turvata tasapainoista kehitystä taikka

4) on perusteltua syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa adoptiolapseksi,
on tuomittava hedelmöityshoitorikkomuksesta sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.

Ennen tämän lain voimaantuloa luovutettu- ja sukusoluja saadaan käyttää kahden naisen muodostamalle parille annettavaan hedelmöityshoitoon vain, jos luovuttaja suostuu tähän tai on antanut 16 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetun suostumuksen.

3.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 ja 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §, sellaisena kuin se on laissa 135/2009, sekä
lisätään 10 luvun 18 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 135/2009, uusi 5a kohta,
seuraavasti:

10 luku

Oikeuspaikoista riita-asioissa

12 §

Isyyden tai äitiyden vahvistamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsen synnyttäneellä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

Isyyden tai äitiyden kumoamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

18 §

Jos ei muutoin ole tuomioistuinta, jossa asia voitaisiin tutkia:

5a) asia, joka koskee äitiyden vahvistamista tai kumoamista, tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä vastaajana olevalla naisella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka taikka hänellä on viimeksi ollut kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka; äitiyden kumoamista koskeva asia voidaan tutkia lisäksi käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsen synnyttäneellä äidillä on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

4.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 10 §:n 3 momentti, 12 §:n 2 momentti, 13 §:n 2 momentti, 14 §:n 2 momentti, 15 § ja 16 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä on 13 §:n 2 momentti laissa (/20), seuraavasti:

4 luku

Elatusavun vahvistaminen tuomiolla

10 §

Jos elatusapua koskeva kanne on pantu vireille vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisella tai lainvoimaisella tuomiolla, voidaan tämä vanhempi velvoittaa suorittamaan elatusapua lapsen syntymästä lukien, mikäli tämä 1—3 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan harmitaan kohtuulliseksi. Elatusapua ei kuitenkaan voida määrätä suoritettavaksi pitemmältä ajalta kuin viideltä kanteen vireille panoa edeltäneeltä vuodelta.

5 luku.

Elatusavun muuttaminen ja palauttaminen

12 §

Kun vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne on lainvoimaisella tuomiolla hyväksytty, vanhemmuuden tunnustaminen todettu mitättömäksi tai vanhemmuuden vahvistamista koskeva lainvoimainen tuomio purettu, voi tuomioistuimien velvoittaa lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun edustajan palauttamaan suoritettavat elatusavut tai osan niistä, jos lapsen edustaja elatusapua vahvistettaessa tai elatusapuja vastaanottaessaan on tiennyt, että elatusapua suorittanut ei ole lapsen vanhempi, ja palauttamista on lapsen, lapsen edustajan sekä elatusapua suorittaneen olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

6 luku

Oikeudenkäyntimenettely ja täytäntöönpano

13 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on isyyslain 31 §:n 1 ja 2 momentissa tai äitiyslain 27 §:n 1 ja 2 momentissa mainitulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

14 §

Jos elatusapua koskeva vaatimus esitetään lapsen huoltoa tai vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä, voidaan elatusapua koskeva kanne käsitellä myös siinä tuomioistuimessa, missä ensiksi mainittua asiaa koskeva kanne on pantava vireille.

15 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä ei lapsen elatusapua koskevaa kysymystä voida ratkaista ennen kuin vanhemmuus on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu, jos kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä henkilöä vastaan.

16 §

Jos elatusavun vahvistamista koskeva tuomio on annettu vanhemmuuden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä, ei tuomiota voida panna täytäntöön ennen kuin van-

hemmuus on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

5.

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 8 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 8 a §, sellaisena kuin se on laissa (/20), seuraavasti:

8 a §

Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää.

Jos vanhemmuus tunnustetaan ennen lapsen syntymää isyyslain (/20) 16 §:ssä tai äitiyslain (/20) 14 §:ssä tarkoitetulla tavalla, tunnustaja ja lapsen synnyttävä äiti voivat samassa yhteydessä tehdä sopimuksen siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti.

Tunnustamisen vastaanottaneen terveydenhoitajan tai kättilön on todistettava omalla al-

lekirjoituksellaan vanhempien allekirjoitukset ja sen jälkeen toimitettava asiakirja isyyslain 16 §:n 5 momentissa tai äitiyslain 14 §:n 5 momentissa tarkoitetulle lastenvalvojalle sopimuksen vahvistamista varten. Sosiaalilautakunta ei voi vahvistaa sopimusta ennen kuin vanhemmuus on vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.

6.

Laki

perintökaaren 2 luvun 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan perintökaaren (40/1965) 2 luvun 2 § ja 3 §:n 1 ja 2 momentti seuraavasti:

2 luku

Sukulaisten perintöoikeudesta

2 §

Jollei perittäväältä ole jäänyt rintaperillistä, saavat hänen vanhempansa kumpikin puolet perinnöstä.

Jos jompikumpi vanhemmista on kuollut, jakavat perittävän veljet ja sisaret hänen osansa. Kuolleen veljen tai sisaren sijaan tulevat hänen jälkeläisensä, ja joka haara saa yhtä suuren osan. Jollei veljiä tai sisaria taikka heidän jälkeläisiään ole, mutta jompikumpi perittävän vanhemmista elää, saa tämä koko perinnön.

Jos perittäväältä on jäänyt veli- tai sisarpuolia, saavat he yhdessä täysiveljien ja – sisarien kanssa osansa siitä, mikä olisi tullut

heidän vanhemmalleen. Jollei täysiveljiä tai – sisaria taahi heidän jälkeläisiään ole ja molemmat vanhemmat ovat kuolleet, saavat veli- ja sisarpuolet koko perinnön. Kuolleen veli- tai sisarpuolen sijaan tulevat hänen jälkeläisensä.

3 §

Jollei 1 ja 2 §:ssä mainittuja perillisiä ole, saavat perittävän isovanhemmat koko perinnön.

Jos joku isovanhemmista on kuollut, saavat hänen lapsensa sen osan perinnöstä, mikä hänelle olisi tullut.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

7.

Laki

elätustukilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elätustukilain (580/2008) 6 §:n 5 ja 6 kohta ja 7 §:n 3 momentti, sekä
lisätään 6 §:ään uusi 2 momentti, seuraavasti:

2 luku

Oikeus elätustukeen

6 §

Elätustuen saamisen edellytykset

Lapsella on oikeus elätustukeen, kun:

5) elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden tai äitiyden vahvistamisen kanssa; tai

6) adoptiovanhempi on yksin adoptoinut lapsen, eikä lapsi ole adoptiovanhemman puolison lapsi tai adoptiolapsi taikka sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa adoptiovanhempi elää avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Oikeutta elätustukeen ei kuitenkaan ole 1 momentin 4 kohdan perusteella, jos äitiys lapsen nähden on lainvoimaisesti vahvistettu äitiyslain (/20) 3 §:n 1 momentin

nojalla taikka lapsi on lainvoimaisella päätöksellä adoptoitu.

7 §

Elätustukioikeuden alkaminen ja päättyminen

—————
Kun elätustuki myönnetään 6 §:n 5 kohdan perusteella, elätustukeen on oikeus enintään vanhemmuuden lainvoimaista vahvistamista seuraavien kuuden kalenterikuukauden ajan, jollei kannetta elatusavun vahvistamiseksi ole pantu vireille mainitun ajan kuluessa.

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 20 .

Tämän lain 6 §:n 2 momenttia ei sovelleta, jos vanhemmuus on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa.

—————
Helsingissä päivänä kuuta 2014

RINNAKKAISTEKSTIT

2.

Laki

hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 2 §:n 1 ja 2 kohta, 6 §:n 4 momentti, 8 §:n 2 ja 6 kohta, 22 ja 24 §, 26 §:n 2 momentti, 27 §:n 1 momentti ja 35 §:n 1 momentin 1 ja 4 kohta, sellaisena kuin niistä on 35 § laissa 376/2009, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Yleiset säännökset

Yleiset säännökset

2 §

2 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) parilla naista ja miestä, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa;

2) hoitoa saavalla paria tai naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa;

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) parilla naista ja miestä, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa *taikka kahta naista, jotka elävät keskenään rekisteröidyssä parisuhteessa tai rekisteröidyn parisuhteen omaisissa olosuhteissa;*

2) hoitoa saavalla paria tai sellaista naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa *eikä rekisteröidyssä parisuhteessa tai sen omaisissa olosuhteissa;*

6 §

6 §

Sukusolujen ja alkuiden hävittäminen

Sukusolujen ja alkuiden hävittäminen

Palvelujen antajan on ilmoitettava Terveystieteiden tutkimuskeskukselle, jos sen tiedossa on, että tietyn luovuttajan sukusoluja ei ole käytetty hedelmöityshoitoon ennen niiden hävittämistä.

Palvelujen antajan on ilmoitettava *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle*, jos sen tiedossa on, että tietyn luovuttajan sukusoluja ei ole käytetty hedelmöityshoitoon ennen niiden hävittämistä.

2 luku

Hedelmöityshoidon antaminen

8 §

Hedelmöityshoidon antamisen esteet

Hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos:

- 1) hoitoon ei ole hoitoa saavan kirjallista suostumusta;
- 2) hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa muun henkilön kanssa;
- 3) raskaus aiheuttaisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattavan vaaran naisen tai lapsen terveydelle;
- 4) hedelmöityshoidon antamiseen suostumuksensa antanut on peruuttanut sen tai kuollut;
- 5) on ilmeistä, ettei lapselle voida turvata tasapainoista kehitystä; taikka
- 6) on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa ottolapseksi.

4 luku

Luovutetusta sukusolusta tai alkiosta syntyneen henkilön tiedonsaantioikeus

22 §

Luovutusrekisteri

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus pitää rekisteriä hedelmöityshoitoa varten tehdyistä sukusolujen ja alkioiden luovutuksista (luovutusrekisteri). Rekisteriin talletetaan palvelujen antajan ilmoituksen perusteella luovuttajan yksilöintitiedot sekä tieto luovuttajan tunnuksista, mahdollisesta 16 §:n 2 momentissa tarkoitettua isyyden vahvistamista koskevasta suostumuksesta ja sen peruutuksesta sekä siitä, onko kyse siittiöiden, munasolujen vai alkioiden luovutuksesta.

2 luku

Hedelmöityshoidon antaminen

8 §

Hedelmöityshoidon antamisen esteet

Hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos:

- 1) hoitoon ei ole hoitoa saavan kirjallista suostumusta;
- 2) hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa *tai rekisteröidyssä parisuhteessa* muun henkilön kanssa;
- 3) raskaus aiheuttaisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattavan vaaran naisen tai lapsen terveydelle;
- 4) hedelmöityshoidon antamiseen suostumuksensa antanut on peruuttanut sen tai kuollut;
- 5) on ilmeistä, ettei lapselle voida turvata tasapainoista kehitystä; taikka
- 6) on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa adoptiolapseksi.

4 luku

Luovutetusta sukusolusta tai alkiosta syntyneen henkilön tiedonsaantioikeus

22 §

Luovutusrekisteri

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto pitää rekisteriä hedelmöityshoitoa varten tehdyistä sukusolujen ja alkioiden luovutuksista (luovutusrekisteri). Rekisteriin talletetaan palvelujen antajan ilmoituksen perusteella luovuttajan yksilöintitiedot sekä tieto luovuttajan tunnuksista, mahdollisesta 16 §:n 2 momentissa tarkoitettua isyyden vahvistamista koskevasta suostumuksesta ja sen peruutuksesta sekä siitä, onko kyse siittiöiden, munasolujen vai alkioiden luovutuksesta.

5 luku

Toimintaa koskevat säännökset

24 §

Lupa

Sukusolujen ja alkioiden varastointiin ja hedelmöityshoidon antamiseen on oltava Terveystieteiden tutkimuskeskuksen lupa. Lupa voidaan myöntää sellaiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai erikoislääkärille, jolla on toiminnan edellyttämä erityisasiantuntemus ja henkilökunta sekä asianmukaiset tilat ja laitteet toimintaa varten ja joka esittää selvityksen 9 §:ssä tarkoitetun neuvonnan asianmukaisesta järjestämisestä. Lupa voidaan myöntää myös niin, että se koskee vain tiettyä varastointi- tai hoitomenetelmää.

26 §

Toimintatiedot ja toiminnan tarkastus

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi määrätä toiminnan tarkastettavaksi.

27 §

Luvan peruuttaminen

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi peruuttaa 24 §:ssä tarkoitetun luvan, jos sukusolujen tai alkioiden varastoinnissa taikka hedelmöityshoidossa on olennaisesti rikottu toimintaa koskevia säännöksiä. Jos toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia, Terveystieteiden tutkimuskeskus voi määrätä toiminnan keskeytettäväksi, kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu, taikka peruuttaa luvan, jos puutteita tai epäkohtia ei ole korjattu sen asettamassa kohtuullisessa määräajassa.

5 luku

Toimintaa koskevat säännökset

24 §

Lupa

Sukusolujen ja alkioiden varastointiin ja hedelmöityshoidon antamiseen on oltava Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen lupa. Lupa voidaan myöntää sellaiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai erikoislääkärille, jolla on toiminnan edellyttämä erityisasiantuntemus ja henkilökunta sekä asianmukaiset tilat ja laitteet toimintaa varten ja joka esittää selvityksen 9 §:ssä tarkoitetun neuvonnan asianmukaisesta järjestämisestä. Lupa voidaan myöntää myös niin, että se koskee vain tiettyä varastointi- tai hoitomenetelmää.

26 §

Toimintatiedot ja toiminnan tarkastus

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus voi määrätä toiminnan tarkastettavaksi.

27 §

Luvan peruuttaminen

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus voi peruuttaa 24 §:ssä tarkoitetun luvan, jos sukusolujen tai alkioiden varastoinnissa taikka hedelmöityshoidossa on olennaisesti rikottu toimintaa koskevia säännöksiä. Jos toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus voi määrätä toiminnan keskeytettäväksi, kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu, taikka peruuttaa luvan, jos puutteita tai epäkohtia ei ole korjattu sen asettamassa kohtuullisessa määräajassa.

Rangaistussäännökset

35 §

Hedelmöityshoitorikkomus

Joka tahallaan antaa hedelmöityshoitoa, vaikka

1) hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa muun henkilön kanssa,

2) on perusteltua syytä olettaa, että raskaus aiheuttaisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattavan vaaran naisen tai lapsen terveydelle,

3) on ilmeistä, ettei lapselle voida turvata tasapainoista kehitystä taikka

4) on perusteltua syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa ottolapseksi, on tuomittava hedelmöityshoitorikkomuksesta sakkoon.

Rangaistussäännökset

35 §

Hedelmöityshoitorikkomus

Joka tahallaan antaa hedelmöityshoitoa, vaikka

1) hoitoa saavan parin osapuoli on avioliitossa *tai rekisteröidyssä parisuhteessa* muun henkilön kanssa,

2) on perusteltua syytä olettaa, että raskaus aiheuttaisi naisen iän tai terveydentilan vuoksi huomattavan vaaran naisen tai lapsen terveydelle,

3) on ilmeistä, ettei lapselle voida turvata tasapainoista kehitystä taikka

4) on perusteltua syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa *adoptiolapseksi*, on tuomittava hedelmöityshoitorikkomuksesta sakkoon.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.*

Ennen tämän lain voimaantuloa luovutettuja sukusoluja saadaan käyttää kahden naisen muodostamalle parille annettavaan hedelmöityshoitoon vain, jos luovuttaja suostuu tähän tai on antanut 16 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetun suostumuksen.

3.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 ja 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §, sellaisena kuin se on laissa 135/2009, sekä lisätään 10 luvun 18 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 135/2009, uusi 5a kohta, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 luku

10 luku

Oikeuspaikoista riita-asioissa

Oikeuspaikoista riita-asioissa

12 §

Isyyden vahvistamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

Isyyden kumoamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

12 §

Isyyden *tai äitiyden* vahvistamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsen synnyttäneellä äidillä tai lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

Isyyden *tai äitiyden* kumoamista koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.

18 §

Jos ei muutoin ole tuomioistuinta, jossa asia voitaisiin tutkia:

5a) asia, joka koskee äitiyden vahvistamista tai kumoamista, tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä vastaajana olevalla naisella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka taikka hänellä on viimeksi ollut kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka; äitiyden kumoamista koskeva asia voidaan tutkia lisäksi käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsen synnyttäneellä äidillä on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

4.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 10 §:n 3 momentti, 12 §:n 2 momentti, 13 §:n 2 momentti, 14 §:n 2 momentti, 15 § ja 16 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä on 13 §:n 2 momentti laissa (/20), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 luku

4 luku

Elatusavun vahvistaminen tuomiolla

Elatusavun vahvistaminen tuomiolla

10 §

10 §

Mikäli elatusapua koskeva kanne on pantu vireille vuoden kuluessa siitä, kun isyys on vahvistettu tunnustamisella tai lainvoimaisella tuomiolla, voidaan lapsen isä velvoittaa suorittamaan elatusapua lapsen syntymästä lukien, mikäli tämä 1–3 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan harkitaan kohtuulliseksi. Elatusapua ei kuitenkaan voida määrätä suoritettavaksi pitemmältä ajalta kuin viideltä kanteen vireille panoa edeltäneeltä vuodelta.

Jos elatusapua koskeva kanne on pantu vireille vuoden kuluessa siitä, kun *vanhemmuus* on vahvistettu tunnustamisella tai lainvoimaisella tuomiolla, voidaan *tämä vanhempi* velvoittaa suorittamaan elatusapua lapsen syntymästä lukien, mikäli tämä 1–3 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan harkitaan kohtuulliseksi. Elatusapua ei kuitenkaan voida määrätä suoritettavaksi pitemmältä ajalta kuin viideltä kanteen vireille panoa edeltäneeltä vuodelta.

5 luku

5 luku

Elatusavun muuttaminen ja palauttaminen

Elatusavun muuttaminen ja palauttaminen

12 §

12 §

Kun isyyden kumoamista koskeva kanne on lainvoimaisella tuomiolla hyväksytty, isyyden tunnustaminen todettu mitättömäksi tai isyyden vahvistamista koskeva lainvoimainen tuomio purettu, voi tuomioistuin velvoittaa lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun edustajan palauttamaan suoritettavat elatusavut tai osan niistä, jos lapsen edustaja elatusapua vahvistettaessa tai elatusapuja vastaanottaessaan on tiennyt, että mies ei ole lapsen isä, ja palauttamista on lapsen, lapsen edustajan sekä elatusapua suorittaneen miehen olosuhteet huo-

Kun *vanhemmuuden* kumoamista koskeva kanne on lainvoimaisella tuomiolla hyväksytty, *vanhemmuuden* tunnustaminen todettu mitättömäksi tai *vanhemmuuden* vahvistamista koskeva lainvoimainen tuomio purettu, voi tuomioistuin velvoittaa lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun edustajan palauttamaan suoritettavat elatusavut tai osan niistä, jos lapsen edustaja elatusapua vahvistettaessa tai elatusapuja vastaanottaessaan on tiennyt, että *elatusapua suorittanut* ei ole lapsen *vanhempi*, ja palauttamista on lapsen, lapsen

mioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

edustajan sekä *elatusapua suorittaneen* olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

6 luku

Oikeudenkäyntimenettely ja täytäntöönpano

13 §

Isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on isyyslain 24 §:n 1 momentissa mainitulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

14 §

Mikäli elatusapua koskeva vaatimus esitetään lapsen huoltoa tai isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä, voidaan elatusapua koskeva kanne käsitellä myös siinä tuomioistuimessa, missä ensiksi mainittua asiaa koskeva kanne on pantava vireille.

15 §

Isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä ei lapsen elatusapua koskevaa kysymystä voida ratkaista ennen kuin isyys on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu, jos kannetta isyyden vahvistamisesta ajetaan useampaa kuin yhtä miestä vastaan.

16 §

Mikäli elatusavun vahvistamista koskeva tuomio on annettu isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä, ei tuomiota voida panna täytäntöön ennen kuin isyys on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu.

6 luku

Oikeudenkäyntimenettely ja täytäntöönpano

13 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä on isyyslain 31 §:n 1 ja 2 momentissa tai *äitiyslain* 27 §:n 1 ja 2 momentissa mainitulla lapsen edustajalla oikeus vaatia myös lapselle tulevan elatusavun vahvistamista.

14 §

Jos elatusapua koskeva vaatimus esitetään lapsen huoltoa tai vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä, voidaan elatusapua koskeva kanne käsitellä myös siinä tuomioistuimessa, missä ensiksi mainittua asiaa koskeva kanne on pantava vireille.

15 §

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä ei lapsen elatusapua koskevaa kysymystä voida ratkaista ennen kuin *vanhemmuus* on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu, jos kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä *henkilöä* vastaan.

16 §

Jos elatusavun vahvistamista koskeva tuomio on annettu *vanhemmuuden* vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä, ei tuomiota voida panna täytäntöön ennen kuin *vanhemmuus* on lainvoimaisella tuomiolla vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

5.

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 8 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 8 a §, sellaisena
kuin se on laissa (/20), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 a §

*Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syn-
tymää.*

Jos vanhemmuus tunnustetaan ennen lap-
sen syntymää isyyslain (/20) 16 §:ssä tai
äitiyslain (/20) 14 §:ssä tarkoitetulla
tavalla, tunnustaja ja lapsen synnyttävä äiti
voivat samassa yhteydessä tehdä sopimuksen
siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille
vanhemmille yhteisesti.

Tunnustamisen vastaanottaneen terveyden-
hoitajan tai kättilön on todistettava omalla al-
lekirjoituksellaan vanhempien allekirjoituk-
set ja sen jälkeen toimitettava asiakirja isyys-
lain 16 §:n 5 momentissa tai äitiyslain 14 §:n
5 momentissa tarkoitetulle lastenvalvojalle
sopimuksen vahvistamista varten. Sosiaali-
lautakunta ei voi vahvistaa sopimusta ennen
kuin vanhemmuus on vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

6.

Laki

perintökaaren 2 luvun 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan perintökaaren (40/1965) 2 luvun 2 § ja 3 §:n 1 ja 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Sukulaisten perintöoikeudesta

Sukulaisten perintöoikeudesta

2 §

Jollei perittäväältä ole jäänyt rintaperillistä, saavat hänen isänsä ja äitinsä kumpainkin puolet perinnöstä.

Milloin isä tai äiti on kuollut, jakavat perittävän veljet ja sisaret hänen osansa. Kuolleen veljen tai sisaren sijaan tulevat hänen jälkeläisensä, ja joka haara saa yhtä suuren osan. Jollei veljiä tai sisaria tahi heidän jälkeläisiään ole, mutta jompikumpi perittävän vanhemmista elää, saa tämä koko perinnön.

Jos perittäväältä on jäänyt veli- tai sisarpuolia, saavat he yhdessä täysiveljien ja -sisarien kanssa osansa siitä, mikä olisi ollut heidän isälleen tai äidilleen tuleva. Jollei täysiveljiä tai -sisaria tahi heidän jälkeläisiään ole ja molemmat vanhemmat ovat kuolleet, saavat veli- ja sisarpuolet koko perinnön. Kuolleen veli- tai sisarpuolen sijaan tulevat hänen jälkeläisensä.

3 §

Jollei 1 ja 2 §:ssä mainittuja perillisiä ole, saavat perittävän isän ja äidin vanhemmat koko perinnön.

Milloin isänisä, isänäiti, äidinisä tai äidinäiti on kuollut, menee hänen lapsilleen se osa perinnöstä, mikä hänelle olisi tullut.

2 §

Jollei perittäväältä ole jäänyt rintaperillistä, saavat hänen vanhempansa kumpikin puolet perinnöstä.

Jos jompikumpi vanhemmista on kuollut, jakavat perittävän veljet ja sisaret hänen osansa. Kuolleen veljen tai sisaren sijaan tulevat hänen jälkeläisensä, ja joka haara saa yhtä suuren osan. Jollei veljiä tai sisaria tahi heidän jälkeläisiään ole, mutta jompikumpi perittävän vanhemmista elää, saa tämä koko perinnön.

Jos perittäväältä on jäänyt veli- tai sisarpuolia, saavat he yhdessä täysiveljien ja -sisarien kanssa osansa siitä, *mikä olisi tullut heidän vanhemmalleen.* Jollei täysiveljiä tai -sisaria tahi heidän jälkeläisiään ole ja molemmat vanhemmat ovat kuolleet, saavat veli- ja sisarpuolet koko perinnön. Kuolleen veli- tai sisarpuolen sijaan tulevat hänen jälkeläisensä.

3 §

Jollei 1 ja 2 §:ssä mainittuja perillisiä ole, saavat perittävän *isovanhemmat* koko perinnön.

Jos joku isovanhemmista on kuollut, saavat hänen lapsensa sen osan perinnöstä, mikä hänelle olisi tullut.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

7.

Laki

elätustukilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan elätustukilain (580/2008) 6 §:n 5 ja 6 kohta ja 7 §:n 3 momentti, sekä lisätään 6 §:ään uusi 2 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 luku

Oikeus elatustukeen

6 §

Elatustuen saamisen edellytykset

Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

5) elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa; tai

6) ottovanhempi on yksin ottanut lapsen otolapsekseen, eikä lapsi ole ottovanhemman puolison lapsi tai ottolapsi taikka sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa ottovanhempi elää avioliitonomaisissa olosuhteissa.

7 §

Elatustukioikeuden alkaminen ja päättyminen

Kun elatustuki myönnetään 6 §:n 5 kohdan perusteella, elatustukeen on oikeus enintään isyyden lainvoimaista vahvistamista seuraavien kuuden kalenterikuukauden ajan, jollei kannetta elatusavun vahvistamiseksi ole pantu vireille mainitun ajan kuluessa.

Ehdotus

2 luku

Oikeus elatustukeen

6 §

Elatustuen saamisen edellytykset

Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

5) elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden tai äitiyden vahvistamisen kanssa; tai

6) *adoptiovanhempi* on yksin *adoptoinut* lapsen, eikä lapsi ole *adoptiovanhemman* puolison lapsi tai *adoptiolapsi* taikka sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa *adoptiovanhempi* elää avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Oikeutta elatustukeen ei kuitenkaan ole 1 momentin 4 kohdan perusteella, jos äitiys lapseen nähden on lainvoimaisesti vahvistettu äitiyslain (/20) 3 §:n 1 momentin nojalla taikka lapsi on lainvoimaisella päätöksellä adoptoitu.

7 §

Elatustukioikeuden alkaminen ja päättyminen

Kun elatustuki myönnetään 6 §:n 5 kohdan perusteella, elatustukeen on oikeus enintään *vanhemmuuden* lainvoimaista vahvistamista seuraavien kuuden kalenterikuukauden ajan, jollei kannetta elatusavun vahvistamiseksi ole pantu vireille mainitun ajan kuluessa.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 20 .*

Tämän lain 6 §:n 2 momenttia ei sovelleta, jos vanhemmuus on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa.

LAGFÖRSLAG

1.

Moderskapslag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på konstaterande och fastställande av moderskap samt på upphävande av moderskap.

2 §

Konstaterande av moderskap på grundval av födande

Ett barns mor är den som har fött barnet.

3 §

Fastställande av moderskap på grundval av samtycke till assisterad befruktning

Om den som har fött barnet har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, kan den kvinna som i samråd med den som har fött barnet gav sitt samtycke till behandlingen fastställas vara mor till barnet förutom den som har fött barnet.

Moderskap kan dock inte fastställas, om faderskap till barnet har konstaterats eller fastställts eller kan konstateras eller fastställas.

Moderskap enligt 1 mom. fastställs genom beslut av magistraten eller domstolsbeslut med iakttagande av vad som föreskrivs nedan.

2 kap.

Utredande av moderskap

4 §

Moderskapsutredning

Syftet med en moderskapsutredning är att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa att barnet har en mor enligt 3 § 1 mom.

En barnatillsyningsman ska göra en moderskapsutredning i fråga om ett barn som inte har fyllt 18 år, om

1) det i samband med en faderskapsutredning visar sig att det inte kan fastställas en far för barnet, men det finns anledning att anta att det kan fastställas en andra mor för barnet,

2) den som anser sig vara barnets mor enligt 3 § 1 mom. kräver det,

3) den mor som har fött barnet kräver det,

4) den mor som har fött barnet och den man som i enlighet med 2 § i faderskapslagen (/20) har konstaterats vara far till barnet godtar att moderskapet utreds efter det att en annan kvinna har erkänt eller meddelat att hon avser att erkänna sitt moderskap på det sätt som avses i 13 § 3 mom.

5 §

Utredare av moderskap

Om det i samband med en faderskapsutredning konstateras att det finns behov av en moderskapsutredning, utreds moderskapet av en barnatillsyningsman i den kommun där faderskapsutredningen har gjorts.

Om moderskapsutredningen görs i ett annat sammanhang, utreds moderskapet av en barnatillsyningsman i hemkommunen för den mor som har fött barnet. Om barnet har fyllt 15 år eller om den mor som har fött barnet är död eller inte har hemkommun i Finland, utreds moderskapet dock av en barnatillsyningsman i barnets hemkommun eller, om

barnet inte har hemkommun i Finland, av en barnatillsyningsman i den kommun där barnet vistas.

Om en kvinna vill erkänna moderskapet till ett barn och moderskapsutredningen inte ska göras av en barnatillsyningsman i någon av de kommuner som avses i 1 eller 2 mom., utreds moderskapet av en barnatillsyningsman i kvinnans hemkommun.

Om ingen kommuns barnatillsyningsman enligt 1–3 mom. är skyldig att göra utredningen, görs moderskapsutredningen av en barnatillsyningsman i Helsingfors stad.

6 §

Överläggning inför utredning av moderskap

När en barnatillsyningsman har fått kännedom om en omständighet som kräver att moderskap utreds, ska barnatillsyningsmannen överlägga med den mor som har fött barnet, med barnet, om det har fyllt 15 år, och, om möjligt, med den kvinna som kan vara barnets andra mor. Om moderskap utreds i fall som avses i 4 § 2 mom. 4 punkten, ska också den man vars faderskap har konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen kallas till överläggningen.

Om moderskapet har erkänts så som föreskrivs i 14 § före barnets födelse, hålls överläggningen dock bara om den mor som har fött barnet, den som har erkänt moderskapet eller den som anser sig vara barnets förälder i stället för den som erkänt moderskapet, senast den 30:e dagen efter barnets födelse delger barnatillsyningsmannen sin uppfattning att den som har erkänt moderskapet inte är barnets mor.

7 §

Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen

Syftet med överläggningen är att få uppgifter med vars hjälp moderskapet kan utredas. I början av överläggningen ska barnatillsyningsmannen förklara vilka åtgärder som hör till moderskapsutredningen samt innebörden och rättsverkningarna av att moderskapet fastställs.

När den som har fött barnet och den som kan vara barnets andra mor samt den man

som avses i 6 § 1 mom. lämnar uppgifter är de skyldiga att hålla sig till sanningen. Samma skyldighet gäller också för den som avger en utsaga om erkännande, godkänner ett erkännande eller hörs på grund av ett erkännande.

8 §

Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter

På barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter för moderskapsutredningen tillämpas vad som föreskrivs i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

9 §

Nedläggande av moderskapsutredning

Om ett barn som har fyllt 15 år kräver det, ska den moderskapsutredning som gäller barnet läggas ned.

Barnatillsyningsmannen får besluta att moderskapsutredningen läggs ned, om

1) det är uppenbart att det inte finns tillräckliga uppgifter att få för att fastställa moderskapet,

2) kvinnan inte har erkänt barnet och det finns särskild anledning att anta att det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att utreda moderskapet och barnet, om det har fyllt 15 år, inte kräver att moderskapet utreds.

En nedlagd moderskapsutredning ska återupptas

1) på begäran av den mor som har fött barnet, av barnet, om det har fyllt 15 år, eller av den som anser sig vara mor till barnet, om den förutsättning för nedläggande som avses i 2 mom. 1 punkten inte längre uppfylls,

2) på begäran av den mor som har fött barnet, av barnet, om det har fyllt 15 år, eller av den som har erkänt moderskapet, om nedläggande av utredningen har grundat sig på 2 mom. 2 punkten.

10 §

Protokoll över moderskapsutredning

Barnatillsyningsmannen ska föra protokoll över moderskapsutredningen. I protokollet

ska alla de uppgifter antecknas som är av betydelse vid fastställande av moderskap.

Om det i enlighet med vad som föreskrivs i 6 § 2 mom. inte har genomförts någon överläggning för att utreda moderskap, ska protokollet över moderskapsutredningen endast innehålla

1) uppgift om att ingen av de personer som nämns i 6 § 2 mom. inom utsatt tid har framfört uppfattningen att den kvinna som har erkänt moderskapet inte är mor till barnet,

2) barnatillsyningsmannens yttrande om att det utifrån de omständigheter som han eller hon känner till inte finns anledning att misstänka att någon annan än den som har erkänt moderskapet skulle vara barnets andra förälder.

Den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den som har talerätt enligt 25 § 2 mom. har på begäran rätt att ta del av protokollet över moderskapsutredningen i dess helhet oberoende av vad som föreskrivs i 11 § 2 mom. 1 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999).

11 §

Tillfälle att erkänna moderskap samt väckande av talan

Om barnatillsyningsmannen finner att det utifrån den utredning som gjorts kan anses bevisat att en viss kvinna är mor till barnet, ska barnatillsyningsmannen ge kvinnan tillfälle att erkänna sitt moderskap.

Om kvinnan inte erkänner moderskapet och barnet inte har fyllt 18 år, för barnatillsyningsmannen barnets talan för fastställande av moderskap i enlighet med vad som föreskrivs i 5 kap.

12 §

Överklagande

Den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den kvinna som anser sig vara barnets andra mor får överklaga barnatillsyningsmannens beslut om att lägga ned eller återuppta en moderskapsutredning genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Ovannämnda aktörer och

barnatillsyningsmannen får överklaga förvaltningsdomstolens beslut, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

Bestämmelser om väckande av talan om fastställande av moderskap finns i 25 §. Till ett beslut som barnatillsyningsmannen har fattat med stöd av 9 § ska det fogas information om talerätten och om den tidsfrist som gäller den.

3 kap.

Erkännande av moderskap

13 §

När erkännande kan göras

Den som anser sig vara barnets mor enligt 3 § 1 mom. kan erkänna moderskapet på det sätt som föreskrivs nedan.

Om inte något annat föreskrivs i 3 mom. kan moderskap inte erkännas till ett barn som redan har en far, till ett barn som har en mor enligt 3 § 1 mom. eller till ett barn för vilket faderskap kan fastställas. Inte heller kan moderskap erkännas till ett barn som är adopterat.

Moderskapet till ett barn för vilket faderskapet har konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen kan dock erkännas, om de vars godkännande behövs enligt 19 § i faderskapslagen godkänner erkännandet. När erkännandet fastställs av magistraten, upphävs det faderskap som konstaterats i enlighet med 2 § i faderskapslagen.

Vad som i 15 § 3 mom. i faderskapslagen föreskrivs om erkännande av faderskap efter barnets död tillämpas också på erkännande av moderskap.

14 §

Erkännande av moderskap före barnets födelse

En kvinna kan på det sätt som föreskrivs nedan genom en anmälan före barnets födelse erkänna att hon är mor till det ofödda barnet i enlighet med 3 § 1 mom.

Den som erkänner moderskapet ska lämna anmälan personligen och i den gravidas närvaro till en hälsovårdare eller en barnmorska vid rådgivningsbyrån för mödravård i den kommun där de har fått rådgivningsbyrå-tjänster under graviditetstiden. Innan ett erkännande tas emot ska erkännandets innebörd och rättsverkning klargöras för parterna.

En utsaga om erkännande enligt 2 mom. kan avges också till en barnatillsyningsman i den gravidas hemkommun efter det att hon visat upp ett intyg över graviditeten. I ett sådant fall tillämpas vad som föreskrivs i 2 mom.

Den hälsovårdare eller barnmorska som avses i 2 mom. eller den barnatillsyningsman som avses i 3 mom. ska vägra ta emot erkännandet, om

- 1) den gravida motsätter sig erkännandet,
- 2) identiteten hos den som erkänner moderskapet eller hos den gravida inte har utretts på ett tillförlitligt sätt,
- 3) det finns anledning att misstänka att den som erkänner moderskapet inte kan fastställas vara mor till barnet, eller
- 4) det finns anledning att misstänka att den som erkänner moderskapet inte kan förstå erkännandets innebörd på grund av sitt mentala tillstånd eller på grund av språksvårigheter eller av något annat skäl.

Bestämmelser om den handling som ska upprättas över ett erkännande finns i 20 §. När ett erkännande godkänts skriftligen av den gravida ska handlingen utan dröjsmål lämnas till en barnatillsyningsman i den kommun där moderskapet ska utredas enligt 5 §.

15 §

Återkallelse och bestridande av erkännande

Den som har erkänt sitt moderskap i enlighet med 14 § kan återkalla erkännandet genom att skriftligen och senast den 30:e dagen efter barnets födelse göra en anmälan om sa-

ken till den barnatillsyningsman som sköter moderskapsutredningen.

Den mor som har fött barnet eller den person som anser sig vara barnets förälder i stället för den som har erkänt moderskapet, kan genom en anmälan enligt i 1 mom. föra fram sin uppfattning att den som har erkänt barnet inte är barnets mor.

16 §

Erkännande av moderskap efter barnets födelse

En kvinna kan erkänna sitt moderskap enligt 3 § 1 mom. efter barnets födelse genom att personligen hos en i 2 mom. avsedd mottagare av erkännande anmäla att hon är mor till barnet. Innan kvinnan erkänner sitt moderskap ska den som tar emot erkännandet klargöra dess innebörd och rättsverkningar för henne.

Ett erkännande tas emot av en myndighet som enligt 18 § 2 mom. i faderskapslagen får ta emot ett erkännande av faderskap. Den som vid registrering av sitt partnerskap önskar erkänna moderskapet till sin parts barn, kan avge en utsaga om erkännande också till den myndighet som registrerar partnerskapet. Bestämmelser om den handling som ska upprättas över ett erkännande finns i 20 §.

Vad som i 18 § 3 mom. i faderskapslagen föreskrivs om sändande av handlingen över erkännandet och i 4 mom. om avgivande av en utsaga om erkännande i en främmande stat tillämpas också på erkännande av moderskap.

17 §

Godkännande av erkännande

Vad som i 19 § i faderskapslagen föreskrivs om godkännande av erkännande av faderskap tillämpas också på godkännande av erkännande av moderskap.

18 §

Hörande

Barnatillsyningsmannen ska ge följande personer tillfälle att bli hörda med anledning av ett erkännande:

- 1) den mor som har fött barnet, om hon inte har godkänt erkännandet i enlighet med 14 §,

2) barnets vårdnadshavare, om han eller hon kan höras utan svårighet,

3) vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare, om den som har erkänt moderskapet är minderårig.

Barnatillsyningsmannen kan höra också andra än de personer som avses i 1 mom., om det behövs för att utreda saken. Hörandet kan ske antingen muntligt eller skriftligt. Också den som har tagit emot ett erkännande som avses i 16 § kan sköta ett hörande.

19 §

Fastställande av identitet

Den som tar emot en utsaga om erkännande enligt 14 eller 16 § eller ett godkännande enligt 17 § och den som hör någon muntligt enligt 18 § ska utifrån identitetsbevis eller på något annat därmed jämförbart tillförlitligt sätt fastställa identiteten hos den som avger utsagan om erkännande, lämnar godkännandet eller hörs.

20 §

Handling över erkännande och över godkännande av erkännande

Den handling som ska upprättas över ett erkännande och över dess godkännande ska dateras och där antecknas identifikations- och kontaktinformation för barnet, för den mor som har fött barnet och för den som erkänner moderskapet. Handlingen ska undertecknas av den som har erkänt sitt moderskap och av den som har mottagit erkännandet. Om erkännandet ska godkännas av någon, ska denne och den som har tagit emot godkännandet underteckna handlingen.

Om barnet, den mor som har fött barnet eller den äkta mannen, som ska godkänna erkännandet, bevisligen inte har fått meddelande om att en utsaga om erkännande har avgetts och deras vistelseort är känd, ska barnatillsyningsmannen delge dem erkännandet per post mot mottagningsbevis.

21 §

Inlämnande av handlingar till magistraten

När en moderskapsutredning har gjorts och moderskapet har erkänts, ska den barnatillsyningsman som har skött moderskaputredningen lämna in protokollet över moderskapsutredningen och de handlingar som gäller erkännandet till den magistrat som avses i 23 §.

4 kap.

Fastställande av moderskap i magistraten

22 §

Magistratens behörighet

Moderskap enligt 3 § 1 mom. fastställs av magistraten, om en kvinna har erkänt sitt moderskap i enlighet med 13–20 § och det utifrån protokollet över moderskapsutredningen kan anses vara klarlagt att hon är barnets mor.

Om kvinnan har erkänt sitt moderskap på det sätt som föreskrivs i 14 §, kan moderskapet fastställas på i 1 mom. angivna grunder, även när kvinnan har avlidit före barnets födelse.

23 §

Regionalt behörig magistrat

Moderskapet fastställs i de fall som avses i 22 § av den magistrat inom vars verksamhetsområde den barnatillsyningsman som sköter ärendet arbetar.

Vad som i 27 § 2 mom. i faderskapslagen föreskrivs om magistraternas behörighet i ärenden som gäller fastställande av faderskap gäller också ärenden om fastställande av moderskap.

24 §

Behandling hos magistraten av ett ärende om moderskap samt överklagande

På behandlingen hos magistraten av ett ärende som gäller fastställande av moderskap tillämpas förvaltningslagen (434/2003). Om bestämmelserna i 3 kap. inte har iakttagits i ärendet, handlingarna är bristfälliga eller moderskapsfrågan inte har utretts tillräckligt, kan magistraten be barnatillsyningsmannen komplettera handlingarna eller skaffa sådan behövlig tilläggsutredning som är tillgänglig.

Magistratens beslut får inte överklagas. Bestämmelser om en parts rätt att väcka talan för fastställande av moderskap och om tidsfristerna för väckande av talan finns i 25 och 26 §. Till beslutet ska det fogas information om den talerätt som avses i 25 § och om den tidsfrist som avses i 26 § 2 mom. Utöver vad som i 54 § i förvaltningslagen föreskrivs om magistratens delgivningsskyldighet, ska magistraten delge barnatillsyningsmannen beslutet.

5 kap.

Rättegång om fastställande av moderskap

25 §

Förutsättningar för talerätt samt parter

Ett barn för vilket faderskapet inte har konstaterats på grundval av äktenskap i fråga om den mor som har fött barnet och inte fastställts genom beslut av magistraten eller domstolsbeslut, kan genom att väcka talan mot den som barnet antar är barnets mor kräva att moderskap enligt 3 § 1 mom. fastställs. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot hennes rättsinnehavare.

Den som anser sig vara barnets mor i enlighet med 3 § 1 mom. har rätt att väcka talan om fastställande av moderskap mot barnet, om magistraten inte har fastställt moderskapet och det finns någon annan anledning till detta än att ett godkännande enligt 17 § saknas.

Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder hennes rättsinnehavare i hennes ställe.

26 §

Begränsningar i talerätten

Talan om fastställande av moderskap kan inte föras, om barnet har fyllt 15 år och motsätter sig att moderskapet fastställs. Talan kan inte väckas eller behandlingen av ärendet fortsättas, om barnet har avlidit.

Den som anser sig vara mor till ett barn ska väcka talan inom ett år från den dag då hon fick del av ett i 25 § 2 mom. avsett beslut av magistraten.

27 §

Förande av barnets talan

I en rättegång om fastställande av moderskap förs ett minderårigt barns talan av den barnatillsyningsman som i enlighet med 5 § har utrett moderskapet. Barnatillsyningsmannen har dock inte talerätt, om de finska myndigheternas internationella behörighet grundar sig på något annat än vad som avses i 42 § 1 mom. 1 eller 2 punkten.

Vad som i 31 § 2–4 mom. i faderskapslagen föreskrivs om förande av barnets talan, om tillfälle att bli hörd och om rättshjälp i en rättegång om fastställande av faderskap tillämpas också på ärenden som gäller fastställande av moderskap.

28 §

Instämmande som svarande och delgivning av stämning

Om barnet kräver att moderskapet fastställs, ska den som kan antas vara barnets mor enligt 3 § 1 mom. stämmas in såsom svarande.

Finns det flera sådana tänkbara mödrar, ska de stämmas in såsom svarande i samma rättegång.

Om talan enligt 25 § väcks mot barnet, kan också de som förutom käranden kan komma i fråga som mor till barnet stämmas in såsom svarande.

Vad som i 33 § i faderskapslagen föreskrivs om delgivning av stämning i ärenden som gäller fastställande av faderskap tillämpas också på ärenden som gäller moderskap.

29 §

Delgivning av protokoll över moderskapsutredning

I fall där moderskapsutredning krävs enligt lag ska käranden foga protokollet över moderskapsutredningen till stämningsansökan. Om protokollet inte har fogats till stämningsansökan, ska domstolen begära protokollet av barnatillsyningsmannen.

30 §

Behörig domstol

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller fastställande av moderskap finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

När ett ärende om fastställande av moderskap är anhängigt i en behörig domstol, får frågan om moderskapet till samma barn inte prövas vid någon annan domstol. Domstolen ska då överföra ärendet till den domstol där ärendet redan är anhängigt.

31 §

Återkallande av talan

När talan om fastställande av moderskap förs mot flera tänkbara mödrar, kan käranden återkalla talan mot någon av svarandena, om svaranden i fråga inte motsätter sig att talan återkallas. Talan kan dock återkallas endast om domstolen, efter att ha hört de övriga svarandena, samtycker till detta. Domstolen ska då avskriva ärendet till den del det gäller svaranden i fråga.

32 §

Anskaffning av bevis

Domstolen ska självant förordna om anskaffande av all den utredning som den finner behövlig för att ärendet ska kunna avgöras. Om det utifrån omständigheter som framkommit vid rättegången finns anledning att anta att någon, som inte är part, är förälder till barnet, kan domstolen ge personen i fråga tillfälle att bli hörd. Domstolen kan även uppmana barnatillsyningsmannen att komplettera moderskapsutredningen.

33 §

Behandling av överklagande

Om käranden eller svaranden överklagar en dom om moderskap, kan fullföljdsdomstolen behandla ärendet också till den del ärendet gäller en sådan part som inte överklagandet avser.

6 kap.

Upphävande av moderskap

34 §

Grunderna för upphävande av moderskap

Ett moderskap som har fastställts genom beslut av magistraten, ska upphävas genom domstolsbeslut, om det har klarlagts att det inte finns ett sådant förhållande mellan den som har fastställts vara mor och barnet som avses i 3 § 1 mom.

35 §

Parter i ett ärende som gäller upphävande av moderskap

Talan om upphävande av moderskap får väckas av barnet, av den mor som har fött barnet eller av den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten.

Talan ska väckas mot de personer som nämns i 1 mom. och som utöver käranden har rätt att väcka talan.

Om en part avlider under den tid rättegången varar, träder rättsinnehavaren i hans eller hennes ställe.

36 §

Begränsningar i talerätten

Vad som i 42 § 1 mom. i faderskapslagen föreskrivs om utövande av barnets rätt att väcka talan i ett ärende som gäller upphävande av faderskap tillämpas också på ett ärende som gäller upphävande av moderskap.

Den som har erkänt sitt moderskap har inte rätt att väcka talan om hon, sedan hon har fått kännedom om omständigheter som ger henne

anledning att misstänka att barnet inte har avlats på det sätt och under de förhållanden som avses i 3 § 1 mom., efter barnets födelse skriftligen meddelat att barnet är hennes. Den mor som har fött barnet har inte rätt att väcka talan, om hon skriftligen har godkänt meddelandet.

37 §

Dödsfalls inverkan på rätten att väcka talan och på svarandens utövande av talan

Talan om upphävande av moderskap kan inte väckas, om barnet har avlidit.

Talan om upphävande av moderskap kan inte väckas för en sådan i 35 § avsedd parts räkning som har avlidit. När det gäller den vars moderskap har fastställts kan dock maken och arvingarna efter hennes död väcka talan på det sätt som föreskrivs i 38 § 3 mom.

Om den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten har avlidit, ska hennes rättsinnehavare stämmas in såsom svarande. Om den mor som har fött barnet har avlidit, stäms hennes rättsinnehavare inte in såsom svarande.

38 §

Frist för väckande av talan

Den mor som har fött barnet och den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten ska väcka talan inom två år från det att moderskapet fastställdes.

Talan kan prövas även om den har väckts efter fristens utgång, om käranden enligt 1 mom. har haft laga förfall eller anför något annat synnerligen vägande skäl till att talan inte har väckts tidigare. Talan ska dock lämnas utan prövning, om talan inte väcks omedelbart när det inte längre finns något skäl att avstå från att väcka talan.

Om den vars moderskap har fastställts genom beslut av magistraten har avlidit utan att ha förlorat sin talerätt, har den efterlevande maken samt var och en som tillsammans med barnet eller efter barnet är den avlidnas närmaste arvinge rätt att väcka talan inom ett år från dödsfallet eller, om den avlidna skulle ha haft längre tid till sitt förfogande, inom denna tid.

39 §

Behörig domstol

Bestämmelser om behörig domstol i ärenden som gäller upphävande av moderskap finns i 10 kap. i rättegångsbalken.

40 §

Rättegångsförfarandet

Vid en rättegång om upphävande av moderskap ska 28 § 4 mom. och 32 § tillämpas.

7 kap.

Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område

41 §

Moderskap direkt med stöd av lag

I fråga om bestämmande av moderskap direkt med stöd av lag ska finsk lag tillämpas, om den vars moderskap det är fråga om

1) har varit bosatt i Finland vid barnets födelse eller under året innan barnet föddes, eller

2) inte är bosatt i någon stat vid barnets födelse och vistas i Finland eller är asylsökande i Finland vid barnets födelse.

I andra fall än sådana som nämns i 1 mom. bestäms ett moderskap direkt med stöd av lag enligt tillämplig lag i den stat där

1) den vars moderskap det är fråga om är bosatt vid barnets födelse, eller

2) den vars moderskap det är fråga om vistas eller är asylsökande, om hon då inte är bosatt i någon stat.

42 §

Finska myndigheters internationella behörighet

Finska myndigheter är behöriga i ett moderskapsärende, om

- 1) barnet är bosatt i Finland,
- 2) barnet inte är bosatt i någon stat men vistas i Finland eller är asylsökande i Finland,
- 3) den svarande, eller om det finns flera svarande, åtminstone en av dem är eller, om hon är död, senast var bosatt i Finland,
- 4) den svarande inte är bosatt i någon stat men hon vistas eller, om hon är död, senast vistades i Finland eller är asylsökande i Finland, eller
- 5) ärendet inte kan avgöras i den främmande stat där barnet eller den kvinna vars moderskap det är frågan om är eller vid sin död var bosatt och det finns särskild anledning att avgöra ärendet i Finland.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. är de finska myndigheterna behöriga i fråga om utredande och erkännande av moderskap, om den som önskar erkänna sitt moderskap till ett redan fött barn

- 1) är bosatt i Finland, eller
- 2) inte är bosatt i någon stat men vistas i Finland eller är asylsökande i Finland,

Moderskapsutredning som avses i 2 kap. verkställs dock inte om de finska myndigheternas behörighet grundar sig enbart på 1 mom. 3 eller 4 punkten.

43 §

Ärenden som är anhängiga utomlands

Om ett moderskapsärende är anhängigt hos myndigheterna i en främmande stat och det är uppenbart att beslutet i ärendet kommer att erkännas i Finland, ska de finska myndigheterna, om samma ärende har inletts senare här i landet, avbryta behandlingen tills det har klarlagts om det utländska beslutet kommer att erkännas i Finland.

Finska myndigheter får dock antingen låta bli att avbryta behandlingen eller fortsätta behandlingen av ett avbrutet ärende, om det kan visas att ett avgörande annars kommer att bli oskäligt försenat.

44 §

Tillämplig lag

I ett moderskapsärende ska finsk lag tillämpas, om inte något annat följer av 41 §.

45 §

Erkännande av utländska beslut

Ett beslut om moderskap som har meddelats i en främmande stat och som är giltigt i den staten erkänns i Finland utan särskild fastställelse.

Ett beslut som har meddelats i en främmande stat erkänns dock inte, om

1) den utländska myndighetens behörighet inte var grundad på en parts hemvist eller boningsort, medborgarskap eller någon annan sådan anknytning som hade gett myndigheten grundad anledning att ta upp ärendet,

2) beslutet har meddelats mot en utebliven part och stämningsansökan eller motsvarande handling inte har delgetts denne i så god tid och på ett sådant sätt att han eller hon hade kunnat förbereda sitt svaromål,

3) beslutet strider mot ett finskt moderskapsbeslut i fråga om vilket rättegången har inletts före den rättegång som ledde till det utländska beslutet,

4) beslutet strider mot ett tidigare utländskt moderskapsbeslut som erkänns i Finland, eller

5) beslutet inte är förenligt med grunderna för Finlands rättsordning.

Ett beslut genom vilket någon har fastställts vara barnets mor i stället för den mor som har fött barnet, kan erkännas endast om det

1) har meddelats i den stat där den som har fastställts vara mor var bosatt vid barnets födelse och där hon har bott utan avbrott i minst ett år omedelbart innan barnet föddes, eller

2) erkänns i den stat där den som har fastställts vara mor var bosatt vid barnets födelse och där hon har bott utan avbrott i minst ett år omedelbart innan barnet föddes.

Som ett i 1–3 mom. avsett beslut betraktas ett beslut av en domstol eller en annan myndighet samt fastställelse eller registrering av någon annan rättshandling, om förhållandet

mellan barnet och kvinnan till följd av åtgärden betraktas som ett moderskapsförhållande eller om ett moderskapsförhållande till följd av en sådan åtgärd anses upphävt i den stat där registreringen eller en annan åtgärd har utförts.

46 §

Fastställelse av utländskt beslut

Helsingfors hovrätt kan på ansökan fastställa om ett utländskt beslut om moderskap ska erkännas i Finland.

När hovrätten behandlar ett mål ska den ge barnet, fadern, modern eller någon annan tillfälle att bli hörd, om det behövs för att utreda frågan och det går att ta reda på personens vistelseort utan svårighet.

47 §

Oförenlighet med grunderna för Finlands rättsordning

En bestämmelse i utländsk lag ska lämnas obeaktad, om tillämpningen av den skulle leda till ett resultat som är oförenligt med grunderna för Finlands rättsordning.

8 kap.

Särskilda bestämmelser

48 §

Begränsning av barnets självbestämmanderätt

Vad som i 9 § och 26 § 1 mom. samt i 19 § 2 mom. i faderskapslagen, som blir tillämpligt med stöd av 17 §, föreskrivs om hur ett 15 år gammalt barns åsikt inverkar på saken tillämpas inte, om barnet inte kan förstå sakens betydelse på grund av psykisk störning eller utvecklingsstörning eller av någon annan motsvarande orsak.

49 §

Avgivande av osann utsaga i ett moderskapsärende

Den som i samband med en moderskapsutredning, vid erkännande av moderskap, vid hörande på grund av ett erkännande eller vid godkännande av ett erkännande uppsåtligt avger osann utsaga till myndigheten och detta bidrar till att moderskapet fastställs oriktigt, ska, om strängare straff för gärningen inte föreskrivs någon annanstans i lag, för avgivande av osann utsaga i ett moderskapsärende dömas till böter.

50 §

Skyndsamt behandling

Ärenden som gäller utredande, fastställande och upphävande av moderskap ska behandlas skyndsamt.

51 §

Handräckning

En barnatillsyningsman är på begäran skyldig att ge handräckning till barnatillsyningsmän i andra kommuner i uppgifter som en barnatillsyningsman ska sköta vid utredande och fastställande av moderskap. Barnatillsyningsmannen är i sådana fall även skyldig att inför domstol eller andra myndigheter inom sitt verksamhetsområde företräda andra barnatillsyningsmän när ärenden som hör till deras befattning behandlas.

52 §

Tillämpning av lagen i vissa fall

Om ett barn med stöd av denna lag har två mödrar

1) betraktas som barnets mor vid tillämpning av 3 § 2 mom. i religionsfrihetslagen (453/2003) den mor som har fött barnet,

2) tillämpas på den mor som har fött barnet vid tillämpning av 9, 12, 26, 32 och 58 § i medborgarskapslagen (359/2003), 2 och 6 a § i lagen om hemkommun (201/1994) samt 2 och 4 § i namnlagen (694/1985) vad som i nämnda paragrafer föreskrivs om mor

och på en mor enligt 3 § 1 mom. i denna lag vad som i nämnda paragrafer föreskrivs om far.

53 §

Närmare bestämmelser och föreskrifter

Genom förordning av statsrådet utfärdas vid behov närmare bestämmelser om

- 1) magistratens tillvägagångssätt när moderskapet har fastställts genom beslut av magistraten,
- 2) vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.

Genom förordning av justitieministeriet utfärdas det bestämmelser om vilka handlingar som vid utredande, erkännande och fastställande av moderskap ska lämnas på en blankett som fastställts för ändamålet. Institutet

för hälsa och välfärd fastställer formulären för blanketterna.

9 kap.

Ikraftträdande

54 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Bestämmelserna i 2 § och i 7 kap. ska tillämpas, även om barnet har fötts före ikraftträdandet av denna lag. De övriga bestämmelserna i denna lag ska tillämpas om ett i 3 § 1 mom. avsett samtycke till assisterad befruktning har getts efter ikraftträdandet av denna lag.

2.

Lag

om ändring av lagen om assisterad befruktning

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om assisterad befruktning (1237/2006) 2 § 1 och 2 punkten, 6 § 4 mom., 8 § 2 och 6 punkten, 22 och 24 §, 26 § 2 mom., 27 § 1 mom. och 35 § 1 mom. 1 och 4 punkten, av dem 35 § sådan den lyder i lag 376/2009, som följer:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

- 1) par en kvinna och en man som lever tillsammans i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden eller två kvinnor som lever tillsammans i registrerat partnerskap eller under partnerskapsliknande förhållanden,
- 2) den som får behandling ett par, eller en kvinna som inte lever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden eller i registrerat partnerskap eller under partnerskapsliknande förhållanden,

6 §

Förintande av könsceller och embryon

Om en tjänstetillhandahållare vet att en bestämd donators könsceller inte har använts för assisterad befruktning innan de förintats, ska tjänstetillhandahållaren meddela detta till Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården.

2 kap.

Utförande av assisterad befruktning

8 §

Hinder för utförande av assisterad befruktning

- Assisterad befruktning får inte utföras, om
- 1) den som får behandling inte har gett sitt skriftliga samtycke,
 - 2) den ena parten i ett par som får behandling är gift med eller lever i registrerat partnerskap med en tredje person,
 - 3) graviditeten på grund av kvinnans ålder eller hälsotillstånd kan medföra betydande fara för kvinnans eller barnets hälsa,
 - 4) den som gett sitt samtycke till assisterad befruktning har återkallat samtycket eller avlidit,
 - 5) det är uppenbart att barnet inte kan tryggas en balanserad uppväxt, eller
 - 6) det finns anledning att anta att barnet kommer att lämnas för adoption.

4 kap.

**Rätten för personer som har sitt
ursprung i donerade könsceller eller
embryon att få information**

22 §

Donationsregistret

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården för ett register över donationer av könsceller och embryon för assisterad befruktning (donationsregistret). På anmälan av en tjänstetillhandahållare införs i registret donatorns identifieringsuppgifter samt uppgifter om donatorskoden, eventuellt i 16 § 2 mom. avsett samtycke till fastställande av faderskap och återkallelse av ett sådant samtycke samt huruvida det är fråga om donation av spermier, äggceller eller embryon.

5 kap.

Bestämmelser om verksamheten

24 §

Tillstånd

Lagring av könsceller och embryon samt utförande av assisterad befruktning förutsätter tillstånd av Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården. Tillstånd kan beviljas sådana verksamhetsenheter inom hälso- och sjukvården och specialistläkare som har den särskilda sakkunskap och personal som verksamheten kräver samt för verksamheten ändamålsenliga lokaler och apparater och som visar att de har ordnat med den rådgivning som avses i 9 § på behörigt sätt. Tillstånd kan också beviljas så att det bara gäller en viss lagrings- eller befruktningsmetod.

26 §

*Uppgifter om och inspektion av
verksamheten*

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården kan bestämma att verksamheten ska inspekteras.

27 §

Återkallande av tillstånd

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården kan återkalla ett i 24 § avsett tillstånd, om bestämmelserna om lagring av könsceller eller embryon eller assisterad befruktning väsentligt har överträtts i verksamheten. Förekommer det brister eller missförhållanden i verksamheten, kan Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården bestämma att verksamheten ska avbrytas tills bristerna eller missförhållandena har avhjälpits eller återkalla tillståndet, om bristerna eller missförhållandena inte avhjälpits inom en av verket utsatt skälig tid.

7 kap.

Straffbestämmelser

35 §

*Förseelse mot bestämmelserna om
assisterad befruktning*

Den som uppsåtligen utför assisterad befruktning trots att

1) den ena parten i ett par som får befruktning är gift med eller lever i registrerat partnerskap med en tredje person,

2) det finns grundad anledning att anta att graviditeten på grund av kvinnans ålder eller hälsotillstånd kan medföra betydande fara för kvinnans eller barnets hälsa,

3) det är uppenbart att barnet inte kan tryggas en balanserad uppväxt, eller

4) det finns grundad anledning att anta att barnet kommer att lämnas för adoption,

ska för förseelse mot bestämmelserna om assisterad befruktning dömas till böter.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Könsceller som har donerats före ikraftträdandet av denna lag får användas för assisterad befruktning av ett par bestående av två kvinnor endast om donatorn samtycker till detta eller har gett ett sådant samtycke som avses i första meningen i 16 § 2 mom.

3.

Lag

om ändring av 10 kap. 12 och 18 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 10 kap. 12 §, sådan den lyder i lag 135/2009, samt
fogas till 10 kap. 18 § 1 mom., sådant det lyder i lag 135/2009 en ny 5 a-punkt som följer:

10 kap.

Om forum i tvistemål

12 §

Ett ärende som gäller fastställande av faderskap eller fastställande av moderskap prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den mor som har fött barnet eller barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

Ett ärende som gäller upphävande av faderskap eller upphävande av moderskap prövas av den tingsrätt inom vars domkrets barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

18 §

Om det inte annars finns någon domstol där ett ärende kan prövas gäller följande:

5 a) ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av moderskap prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den kvinna som är svarande har eller senast hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort; ett ärende som gäller upphävande av moderskap kan dessutom prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den mor som har fött barnet har sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort,

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om underhåll för barn (704/1975) 10 § 3 mom., 12 § 2 mom., 13 § 2 mom., 14 § 2 mom., 15 § och 16 § 2 mom., av dem 13 § 2 mom. sådant det lyder i lag (/20), som följer:

4 kap.

Fastställande av underhållsbidrag genom dom

10 §

Har talan om underhållsbidrag anhängiggjorts inom ett år efter den tidpunkt då föräldraskapet fastställts genom erkännande eller en lagakraftvunnen dom, kan denna förälder åläggas att betala underhållsbidrag från tiden för barnets födelse, om detta enligt de grunder som anges i 1—3 § prövas skäligt. Det kan dock inte förordnas att underhållsbidrag ska utgå för längre tid än för de fem år som närmast föregår anhängiggörandet av talan.

5 kap.

Ändring och återbäring av underhållsbidrag

12 §

Då talan om upphävande av föräldraskap har godkänts genom en lagakraftvunnen dom, ett erkännande av föräldraskap har befunnits vara ogiltigt eller en lagakraftvunnen dom om fastställande av föräldraskap har återbrutits, kan domstolen ålägga barnets företrädare enligt 5 § 1 mom. att återbära betalda underhållsbidrag eller en del av dem, om barnets företrädare vid fastställandet eller mottagandet av underhållsbidrag har haft kännedom om att den som har betalat underhållsbidraget inte är barnets förälder, och om återbäring bör anses skälig med hänsyn till de förhållanden som gäller barnet, dess företrädare samt den som har betalat underhållsbidraget.

6 kap.

Rättegångsförfarande och verkställighet

13 §

I samband med talan om fastställande av föräldraskap har en i 31 § 1 och 2 mom. i faderskapslagen eller 27 § 1 och 2 mom. i moderskapslagen nämnd företrädare för barnet även rätt att yrka på fastställande av underhållsbidrag till barnet.

14 §

Framställs yrkande på underhållsbidrag i samband med talan angående vårdnaden om barnet eller talan om fastställande av föräldraskap, kan talan om underhållsbidrag även handläggas vid den domstol där talan i förstnämnda sak ska anhängiggöras.

15 §

I samband med talan om fastställande av föräldraskap kan frågan om underhållsbidrag till barnet inte avgöras förrän föräldraskapet har fastställts genom en lagakraftvunnen dom, om talan förs mot flera än en person.

16 §

Har en dom om fastställande av underhållsbidrag givits i en rättegång om fastställande av föräldraskap, kan domen inte verkställas förrän föräldraskapet har fastställts genom en lagakraftvunnen dom.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 8 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 8 a §, sådan den lyder i lag (/20), som följer:

8 a §

Avtal om vårdnad om barn före barnets födelse

Om föräldraskapet erkänns före barnets födelse på det sätt som avses i 16 § i faderskapslagen (/20) eller 14 § i moderskapslagen (/20), kan den som erkänner föräldraskapet och den mor som kommer att föda barnet i det sammanhanget ingå ett avtal om att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt.

Den hälsovårdare eller barnmorska som har tagit emot erkännandet ska genom sin underskrift styrka föräldrarnas underskrifter och efter det sända handlingen till den barnatillsyningsman som avses i 16 § 5 mom. i faderskapslagen eller 14 § 5 mom. i moderskapslagen för fastställelse av avtalet. Socialnämnden får inte fastställa avtalet förrän föräldraskapet har fastställts.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 2 kap. 2 och 3 § i ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i ärvdabalken (40/1965) 2 kap. 2 § och 3 § 1 och 2 mom. som följer:

2 kap.
Om skyldemäns arvsrätt

skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon eller deras avkomlingar, och är båda föräldrarna döda, tar halvsyskonen hela arvet. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar.

2 §
Finns det inga bröstarvingar, tar arvlåtarens föräldrar hälften var av arvet.
Är någon av föräldrarna död, delar arvlåtarens syskon den förälderns lott. I ett avlidet syskons ställe träder dess avkomlingar, och varje gren tar lika lott. Finns det inga syskon eller avkomlingar till dem, men lever någon av arvlåtarens föräldrar, tar den föräldern hela arvet.

Finns det halvsyskon efter arvlåtaren, tar de tillsammans med helsyskon del i lott, som

3 §
Finns det inga sådana arvingar som nämns i 1 och 2 §, tillfaller hela arvet arvlåtarens farföräldrar och morföräldrar.
Är en farförälder eller morförälder död, tar den dödes barn den del av arvet som skulle ha tillfallit honom eller henne.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 6 och 7 § i lagen om underhållsstöd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om underhållsstöd (580/2008) 6 § 5 och 6 punkten och 7 § 3 mom., samt
fogas till 6 § ett nytt 2 mom. som följer:

2 kap.

Rätt till underhållsstöd

6 §

Förutsättningar för erhållande av underhållsstöd

Ett barn har rätt till underhållsstöd, om

5) underhållsbidraget inte har kunnat fastställas samtidigt som faderskapet eller moderskapet, eller

6) en adoptivförälder ensam adopterat ett barn och barnet inte är barn eller adoptivbarn till adoptivförälderns make eller barn till någon som adoptivföräldern lever med under äktenskapsliknande förhållanden.

Rätt till underhållsstöd enligt 1 mom. 4 punkten föreligger dock inte, om moderskapet till barnet har fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut med stöd av 3 § 1 mom. i moderskapslagen (/20) eller barnet har adopterats genom ett lagakraftvunnet beslut.

7 §

När rätten till underhållsstöd börjar och upphör

När underhållsstöd beviljas med stöd av 6 § 5 punkten, föreligger rätt till underhållsstöd högst under de följande sex kalendermånaderna efter det att föräldraskapet fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut, om inte talan om fastställande av underhållsbidrag har väckts inom nämnda tid.

Denna lag träder i kraft den 20 .
Bestämmelserna i 6 § 2 mom. tillämpas inte, om föräldraskapet har fastställts före ikraftträdandet av denna lag.

Helsingfors den 2014

Asia:**Eriävä mielipide äitiyssäätelytyöryhmän mietintöön**

Äitiyssäätelytyöryhmän esittämät uudistukset ovat naisparien lasten oikeusturvan näkökulmasta tarpeellisia, mutta riittämättömiä:

- Työryhmä ehdottaa erillistä äitiyslakia. Tulevaisuudessa isyys- ja äitiyslaki tulee yhdistää vanhemmuuslaiksi, ja luopua *juridisessa mielessä* turhasta erottelusta isän ja äidin kategorioihin. Nämä toimenpiteet yksinkertaistaisivat vanhemmuuslainsäädäntöä merkittävästi nyt esitetystä.
- Työryhmä esittää naispareille mahdollisuutta tunnustaa äitiys tietyissä, rajatuissa tilanteissa. Rekisteröityihin naispareihin olisi tämän lisäksi täytynyt soveltaa vanhemmuusolettamaa eli vahvistaa sosiaalisen äidin äitiys suoraan lain nojalla, kuten tapahtuu avioliitossa elävien eri sukupuolta olevien vanhempien kohdalla.
- Työryhmä esittää, että koti-inseminaatiolla syntyneet lapset rajataan vanhemmuuden tunnustamismenettelyn ulkopuolelle. Äitiys olisi voitava tunnustaa myös näiden lasten kohdalla vastaavasti kuin hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneen lapsen äitiys, mikäli kaikki osapuolet, myös biologinen isä, ovat asiasta yksimielisiä.
- Työryhmän esitykset sulkevat naisparien mahdollisuuden käyttää hedelmöityshoidoissa sellaisia lahjoitettuja siittiöitä, joiden luovuttaja vahvistaa lapsen isäksi. Työryhmän esityksen vastaisesti lakia hedelmöityshoidoista tulisi uudistaa niin, että kaikki parit, joihin ei sovelleta isyysolettamaa, mukaan lukien eri sukupuolta olevat avoparit, voisivat käyttää hoidoissa sellaisia soluja, joiden luovuttaja voidaan luovuttajan luvalla vahvistaa lapsen isäksi.
- Jos hallituksen esitys translaiksi ei sisällä vanhemmuusmerkintöjä korjaavaa mekanismia, tulee äitiyslaissa säätää, että lapsen synnyttänyt juridinen mies vahvistetaan lapsen isäksi. Vastaavasti isyyslaissa tulee säätää, että sukupuolensa korjannut juridinen nainen vahvistetaan lapsen äidiksi, jos lapsi on saanut alkunsa hänen siittiöistään.

Vanhemmuusolettamaa sovellettava myös naispareihin

Nykyisen ja hallituksen kesällä esittämän uuden isyyslain perussääntö isyyden vahvistamiseen on vahvistaa lapsen synnyttäjän aviomies lapsen isäksi suoraan lain nojalla, soveltaen ns. isyysolettamaa. Periaate lähtee oletuksesta, että lapsi on aviomiehen biologinen jälkeläinen. Kuitenkaan näin ei aina ole. Tästä huolimatta isyysolettaman perusteella vahvistettua vanhemmuutta on ydinperheen ulkopuolelta ollut aiemmin mahdotonta haastaa, hallituksen uuden esityksen mukaan tämä on mahdollista, mutta vain hyvin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Isyysolettaman vahvuutta on perusteltu perheen ja lapsen olosuhteiden turvaamisella. Toisin sanoen on katsottu, että vaikka vahvistettu isyys ei aina vastaa biologista periytyvyyttä, on lapsen ja perheen edun mukaista turvata sosiaalisin perustein syntyneitä vanhemmuutta. Tätä lapsen ja perheen suojelun periaatetta työryhmä ei halunnut soveltaa naisparien perheisiin, ja naispareille ehdotetaan pelkästään mahdollisuutta äitiyden tunnustamiseen samalla tavalla kuin avioliitossa elävä isä voi tunnustaa isyytensä.

Tämä ratkaisu tarkoittaa sitä, että naisparien perheissä muodostunutta tosiasiallista perhe-elämää ei suojella vastaavalla tavalla kuin eri sukupuolta olevien parien tosiasiallista perhe-elämää suojellaan. Naisparin perheessä sosiaalisen äidin vanhemmuus voidaan vahvistaa ainoastaan siinä tilanteessa, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidoissa sosiaalisen äidin

suostumuksella. Missään muussa tilanteessa vanhemmuutta ei voida äitiyslain nojalla vahvistaa. Sen sijaan avioliitossa elävän eri sukupuolta olevan parin perheessä kaikista mahdollisista tilanteista alkunsa saaneet lapset vahvistetaan aviomiehen lapsiksi. Työryhmän esitys on tältä osin räikeästi yhdenvertaisten mahdollisuuksien periaatteen vastainen.

Missään Euroopan maassa ei vielä sovelleta vanhemmuusolettamaa naispareihin, mutta tarve on tiedostettu monessa maassa ja uudistus on valmisteilla ainakin Ruotsissa ja Alankomaissa. Työryhmän enemmistö perustelee vanhemmuusolettamasta luopumista sillä, ettei naisparien kohdalla oletettua vanhemmuutta voida kumota geneettisen polveutumisen puuttuessa, kuten isyyden osalta voidaan toimia, sekä oletettaman perusteella äidiksi tulevan henkilön oikeusturvalla.

Työryhmän esiin nostamat huolet ovat ratkaistavissa. Isäksi oletettu henkilö voi saada isyytensä kumotuksi, jos voidaan osoittaa, että lapsi ei ole hänen geneettinen jälkeläisensä. Vastaavasti äidiksi oletettu henkilö voisi saada äitiytensä kumotuksi, jos voitaisiin osoittaa, että hän ei ole yhteistyössä synnyttäjän kanssa ollut hankkimassa lasta perheeseen. Yhteisen tahdon osoituksena voisi toimia esimerkiksi hedelmöityshoidoissa annettu suostumus tai vanhempien kesken solmittu aiesopimus. Laajemminkin olisi tarvetta mahdollistaa juridisesti sitovat aiesopimukset, joilla osapuolet voisivat sopia keskenään sukusolujen käyttämisestä, lapsen vanhemmuuden vahvistamisesta ja huoltajuudesta jo ennen lapsen alulle saattamista. Mahdollisuutta voisivat käyttää esimerkiksi sellaiset sateenkaariperheet, joissa mies- ja naispari yhdessä saavat lapsia.

Tunnustamismahdollisuus ulotettava myös koti-inseminaatiotilanteisiin

Työryhmä perustelee koti-inseminaatiotilanteiden jättämistä tunnustamismenettelyn ulkopuolelle sillä, että koti-inseminaatioiden katsotaan johtavan ristiriitatilanteissa vaikeisiin todistelua koskeviin kysymyksiin siitä, kumpi voidaan vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi, siittiöiden luovuttaja vai lapsen synnyttävän äidin naispuolinen kumppani. Kuitenkin jo nykyainsäädäntö mahdollistaa sen, että koti-inseminaatiolla syntyneelle voidaan vahvistaa toinen äiti perheen sisäisen adoption kautta, mikäli tähän on toisen biologisen vanhemman suostumus. Aivan vastaavasti olisi ollut mahdollista säätää, että koti-inseminaatiolla syntyneen lapsen vanhemmuus voitaisiin tunnustaa, jos tähän on biologisen vanhemman suostumus. Asia liittyy edellisen kohdan tavoin siihen, että vanhemmille tulisi antaa aiempaa suuremmat mahdollisuudet tehdä sitovia sopimuksia perheen juridisista vanhemmuus- ja huoltajuusjärjestelyistä.

Työryhmän esityksen selkeänä lähtökohtana on, että biologisen isän isyys on ensisijainen suhteessa synnyttäneen äidin puolison äitiyteen. Tätä periaatetta ei olisi ollut tarvetta muuttaa, vaan biologisen isän suostumus olisi voinut olla edellytys äitiyden vahvistamiselle myös koti-inseminaatiotilanteissa.

Siittiöt luovuttanut mies voitava edelleen vahvistaa isäksi

Hedelmöityshoitolakia joudutaan korjaamaan työryhmän mietinnön mukaisesti, jotta naisparia voidaan hoitaa parina. Kun naisparia hoidetaan parina, he molemmat voivat antaa hoidolle suostumuksensa, jonka nojalla äitiys voidaan vahvistetaan. Työryhmän ehdotuksen sivuvaikutuksena naisparien ei enää olisi mahdollista saada hedelmöityshoitoa yhdessä miehen tai miesparin kanssa niin, että mies voitaisiin vahvistaa lapsen isäksi. Työryhmän esityksen mukaan virallisissa hedelmöityshoidoissa siittiöiden luovuttajaa ei koskaan voitaisi vahvistaa naisparille hoitojen tuloksena syntyvän lapsen isäksi.

Nais- ja miesparit perustavat usein yhdessä lapsiperheen, jossa lapsen vanhemmuutta jaetaan useamman kuin kahden vanhemman kesken. Nämä ns. apilaperheet ovat usein hoitaneet hedelmöityksen hedelmöityshoitoklinikoilla, erityisesti silloin, jos koti-inseminaatio ei ole onnistunut.

Nykyään perheellä on mahdollisuus valita, vahvistetaanko lapsen biologinen isä lapsen isäksi vai vahvistetaanko sosiaalisen äidin vanhemmuus. Työryhmän ehdotuksen mukaan tulevaisuudessa isyyttä ei voisi tässä tilanteessa koskaan vahvistaa.

Työryhmä perustelee ratkaisuaan sillä, että eri sukupuolta oleva parikaan ei nykyisen hedelmöityshoitolain mukaan voi saada hoitoja sellaisilla luovutetuilla siittiöillä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Lakia tulee kuitenkin korjata niin, että turha rajoitus poistetaan myös eri sukupuolta olevilta pareilta. Vaikka samaa sukupuolta olevien parien kohdalla on luonnollisista syistä johtuen yleisempää, että lapsi hankintaan apilaperheessä, on kuviteltavissa tilanne, jossa eri sukupuolta oleva pari voisi haluta jakaa vanhemmuutta jonkun toisen parin/miehen kanssa niin, että siittiöiden luovuttaja vahvistetaan lapsen isäksi. Eri sukupuolta olevan avioparin osalta asiaa mutkistaa isyysolettama, jota työryhmä ei kuitenkaan halunnut ulottaa naispareihin. Isyysolettaman takia avioliitossa eläville eri sukupuolta oleville pareille ei voitaisi antaa mahdollisuutta siihen, että luovuttaja voitaisiin missään tilanteessa vahvistaa lapsen isäksi. Muiden parien osalta tarvetta tällaiseen rajoitukseen ei ole.

Helsingissä 6.11.2014

Juha Jämsä
toiminnanjohtaja
Sateenkaariperheet ry

juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi
044 997 1956

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-410-5 (nid.)
ISBN 978-952-259-411-2 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi